

Szüleimnek és
gyermekeimnek

*Amikor egy mítosz megérint bennünket, a mítosz igazán keresztül felfogunk
egy igazságot, mely rólunk szól*

A téma felvezetése - bevezető gondolatok

1. Női szerep – a nő szerepe

- 1/1. A nők gyenge kapcsolatai
- 1/2. Lelkünkben őrzött asszonykép
- 1/3. Női szerep a magyar hitvilág tükrében

2. „A lélek visszaemlékezése”

- 2/1. Mítoszok és mesék mint beavatóink és tanítóink
- 2/2. A mesék és mítoszok női hősei
- 2/3. A mese mint beavatás
- 2/4. A női lélek beavatási útja egy magyar népmesében

3. Női szerep egy férfi mítoszban

- 3/1. Közelítések a meséhez
- 3/2. A Kékszakáll mítosz és mese kapcsolata a női lélekkel
- 3/3. „A Kékszakállú herceg vára”
 - 3/3/1. A lélek misztériuma – gondolatok a misztériumjátékról és az operáról
 - 3/3/2. A meddő párkapcsolat mítosza

4. Művészetpedagógia a felsőoktatásban

Báb- és drámapedagógia oktatása a Nyugat-Magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán

- 4/1. Képzési formák, statisztikai adatok
- 4/2. Az iskolai színjátszás hagyománya és jelene Karunk életében
- 4/3. A bábpedagógia szerepe és lehetősége a képzésben
- 4/4. Különleges Kékszakáll feldolgozások a bábszínpadon (XIX. századi tabló és a magyar Kékszakáll balladája)
- 4/5. A drámapedagógia szerepe és lehetősége a képzésben
- 4/6. A Kékszakáll meséje...(A hallgatók vallomásai a meséről és a misztériumjátékról)

5. Összegzés - zárógondolatok

6. Irodalomjegyzék

Mellékletek - Molnár Anna balladája

- A Kékszakállú herceg
- A Kékszakállú herceg vára

0. A téma felvezetése – bevezető gondolatok

Disszertációmban arra szeretnék rávilágítani, hogy egy elsősorban nőket oktató felsőoktatási intézményben, ahol a képzés érzékeny és intellektuálisan rendkívül fogékony életkorban történik, milyen fontos lenne az érzelmi intelligencia fejlesztése. Úgy vélem, hogy az oktatásban szerepet kellene kapnia annak az erőforrásnak, amely meséink és mítoszaink megértéséből meríthető, miképpen annak a nem ismeretelméleti tudásnak is, amelyet szintén ezekből a művészeti formából ismerhetünk fel, érthetünk meg és működtethetünk magunkban és hallgatóinkban.

Tanulmányok sora hívja fel a figyelmet arra, milyen veszélyt rejt, ha a nő nem képes adó, oldó és védő szerepére, ha az önzésre és szabadosságra csábító világban olyan életstratégiákat dolgoz ki és él meg, amelyeket az önzés táplál. Az önzésre nem építhető mély kapcsolat, ebből nem köttetnek házasságok, és nem születnek gyermekek.

A magyar népi hagyományban fellelhető az az ősi forrás, amely funkciója szerint erőt, támaszt és táplálékot adhatna, ha ismernénk természetrajzát és „felhasználásának” módjait.

Ez nemcsak azért lenne különösen fontos, mert a nő lelki egészsége nagymértékben befolyásolja a környezetével való viszonyát, hanem azért is, mert a lelkileg sérült nők könnyen válhatnak „ragadozók” martalékává. Elemzésem középpontjául azért választottam a Kékszakáll mítoszt és a tematikájában hozzájuk kapcsolható meséket, hogy megmutassam: a női és férfi kapcsolatának koronként változó megítélése miként befolyásolhatja egy mítosz értelmezését és megértését. Művészetpedagógia munkámban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy korunk leányai és asszonyai hogyan interiorizálják a történetet, milyen tanulságokat és tapasztalatokat szűrnek le belőle a maguk számára, s hogyan lehet ezeket a tapasztalatokat általánossá tenni úgy, hogy azok valóban „segítő erőként” működhessenek.

Szellemileg éberré válni az ember felelőssége

Konrád Lorenz *Az emberiség nyolc halálos bűne* című tanulmányában az alábbiakban foglalja össze az emberiség jövőjét leginkább befolyásoló, meghatározó problémákat:

A föld túlnépesedik, s ez a szociális kapcsolatok túlkínálatával mindannyiunkat arra kényszerít, hogy ellenük alapvetően „embertelen” módon védekezzünk, ugyanis a túl sok egyén szűk térben való összezsúfolása közvetlen agressziót vált ki.

A természetes életteret elpusztítjuk, mely által nemcsak azt a külső környezetet romboljuk le, amelyben élünk, hanem az ember önmagát is megfosztja a felette álló teremtés szépségének és nagyságának a tiszteletétől.

A technológia fejlesztése egyre inkább saját pusztulásunk árnyképét vetíti előre, és az embert minden értékkel szemben vakká téve, megfoszt bennünket az őszinte emberi elmélkedési tevékenységhez szükséges időtől.

Minden mély érzelem és indulat eltűnik az elpuhulás, a technológia és a farmakológia előrehaladása következtében. Ez növekvő intoleranciát okoz bármely, a legcsekélyebb kellemetlenséget okozó dologgal szemben is. Így eltűnik az embernek az a képessége, hogy átélje azokat az örömeket, melyek csak keserves erőfeszítéssel, akadályokat leküzdve érhetők el.

Az emberiség genetikailag széthull. A modern civilizációban – „a természetes igazságérzet”-en és néhány áthagyományozott jogi tradíción kívül – nincs olyan tényező, mely szelekciós nyomást gyakorolna a szociális viselkedésnormák fejlesztésére és fenntartására, jóllehet erre a társadalom fejlődésével egyre inkább szükség lenne. Nem zárható ki, hogy az az infantilizmus, mely az ifjúság egy részét szociális parazitává teszi, genetikai eredetű.

A tradíciókat leromboljuk. Elértünk egy olyan kritikus pontot, amikor már a fiatalabb generációnak nemcsak azonosulnia nem sikerül az idősebbel, de azt kulturális értelemben sem képes megérteni. Ezen identifikációs zavar oka elsősorban a szülők, és a gyermekek közötti kapcsolat sérüléséből fakad.

Az azonos kulturális csoportban található emberek számának növekedése a közvéleményt befolyásoló technikai eszközök tökéletesedésével párhuzamosan a nézetek olyan uniformizálódásához vezet, amilyenre az emberiség történetében még nem volt példa és az egyéniségvesztő hatások mindazok számára kapóra jönnek, akik nagy embertömegeket akarnak manipulálni.¹

Konrád Lorenz gondolatai nemcsak a társadalom, hanem az egyén és a család felelősségére is figyelmeztetnek. A személyes kapcsolatok világában pedig a nő szerepe meghatározó. A férfi-nő kapcsolatok különösen veszélyeztetettek, évről évre nő a válások száma, és csökken a házasságkötések száma. Generációkon keresztül cipeljük a rossz mintát. Egymás mellett élünk, de sokszor valódi lelki kapcsolat nélkül. Az Internet-kapcsolatok nem elégítenek ki bennünket, hiszen az ölelés, a társal való szoros együttlét nélkülözhetetlen tápja az érzelmi életünkben. Érintések és szeretet hiányában boldogtalanok leszünk.

Minden kapcsolat viszontagságos, minden kapcsolat az anya-gyerekek mintájára épül.

A mai veszedelmes kultúránkban a legfontosabb, a kapcsolat érzelmi értéke lúgozódik ki. Bánatainkat nem gondozzuk, nem szeretjük. Munkagéppé váltunk, amely működési zavara esetén eldobandó, a fogyasztói kultúránk legalábbis ezt üzeni. „Vegyél másikat! Van másik!” Ezt a szemléletet a párkapcsolatainkra is kiterjesztjük. „Ki kínlódik a párkapcsolatával?! Nem fogok én ezzel a nővel kínlódni! Van másik! Ez a kultúra vagy kegyetlenül bánik az érzelmekkel, vagy sehogy.”²

Ennek az elidegenedett kultúrának az is az üzenete, hogy nincs idő a kivárára, a jobbításra. Ezért nagyon nehéz megvédeni a kapcsolatainkat.

Pedig ha a kapcsolatainkat védjük, az életünket is védjük.

Miért engedjük mégis, hogy a legfontosabb dolgok legyenek kiszorítva életünkéből?

Ha az ember úgy érzi, hogy az élet-halál-életerő nincs egységben, nem csoda, hogy retteg az odaadástól, és semmit nem mer befejezni, semminek nem mer a végére járni.

A magasabb szellemi szint megtapasztalása – beavatottság által – erkölcsi kérdés és feladat is.

Az élet teljesebb megélése jelentősen hat kapcsolataink minőségére, kapcsolataink minősége pedig az életminőségünket fogja megváltoztatni.

Jelenünkben a nők úgy szocializálódnak, hogy a férfi, mint legyőzendő ellenfél jelenik meg életükben. Pedig ha kijátszhatók vagyunk egymás ellen, az komoly veszélyforrás családunk életében, gyermekeink sorsának alakulásában, a férfiak halálozási arányában, mert a bizalmatlanság légkörét teremti meg. A bizalmatlanság feldúlja a közösségeket, nem teszi lehetővé az egymást segítő szövetségeket, annak minden belátható és beláthatatlan következményével együtt.

Milyen erőtartalék van a nőkben? Kultúránkban a női erőnek milyen gyökerei vannak és figyelmen kívül hagyható-e ez az erőtartalék? A képzésben a szorosan vett szakmaiság mellett milyen lehetőségei vannak annak, hogy ezekre az értékekre és erőtartalékokra ráirányítsuk a figyelmet? Egyáltalán figyelmen kívül hagyható-e a női minőség?

Meséink, népi játékaink, mítoszaink, archaikus imádságaink őrzik még ezt a minőséget, de vajon értjük-e még ezt a nyelvet?

Disszertációmban azokra a mesékben és mítoszokban őrzött értékekre szeretném irányítani a figyelmet, amelyek a báb- és drámapedagógia eszközeivel alkalmasak arra, hogy segítséget nyújtsanak az önismerethez és az egészséges énkép kialakításához.

¹ Lorenz, Konrád (2002): *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne – Összegző gondolatok*. Bp. Cartaphilius Kft.

² Dr. Bagdy Emőke (2006): Házasság és krízisei (www.szivtars.hu/latoszog.php?lep=1)

Egy magyar népmeséből kiindulva jutok el a Kékszakáll mítosz különös világáig. Kékszakáll meséjében és Balázs Béla misztériumjátékában bizonyítékokat keresek arra, hogy mindkét változatban egy olyan tanulási folyamatra ismerhetünk rá, amelyet joggal nevezhetünk a női beavatódás útjának. Állításaimat a hallgatók körében végzett vizsgálatok elemzésével is szeretném alátámasztani.

A párkapcsolatok tragédiái abból fakadnak, hogy nem ismerjük a létezés alaptörvényeit, de honnan is ismernénk, amikor nem szerepelnek egyetlen tankönyvben sem.

Az ősi beavatási szertartások jelentésének és jelentőségének felismerése nem áll a mai társadalom érdeklődésének központjában. A tudattalanba száműzetett, holott ez a felnőtté válásban is rendkívüli jelentőségű rítus nem számúzhető, mivel az ember legmélyebb énjéhez tartozik. Minden beavatás (iniciáció) a születés témájához igazodik. „A gyermekkor meghosszabbított embrionális helyzet”³ – írja Dethlefsen. Az ember születése után is függő marad. A felnőtté válás pedig nem függ a biológiai életkortól. A felnőtté válás belső lelki folyamat, amely nem a külső hatások révén következik be.

A beavatandó női léleknek hosszú utat kell megjárnia, míg eljut az éretlen külső szépségtől a belső érés stációin át a tudati felismerésekig. Csak ezen utat megjárt nő lehet tartóoszlopa a családnak, beavatója a gyermekének, támasza a rászorultaknak, gyermekeknek, öregeknek, betegeknek. Kissé patetikusán azt is mondhatnánk, hogy a női minőség az, ami megtartó ereje lehet a Földnek.

³ Dethlefsen, Thorwald (1997): Oidipusz, a talány megfejtője 24. p.

*Ma tudom, hogy csak Mária maradt,
Szívemet most már csak Mária lássa
S e Mária nem régi fancsali,
De mindennek egyesítő, nagy mása.*
(Ady Endre: A pócsi Mária)

1.

Női szerep - a nő szerepe

Vizenjaro

1/1. A nők gyenge kapcsolatai stabilizálják a társadalmat

Amennyiben igaz az, hogy életünket nagymértékben befolyásolja az első 5-6 esztendő, ha igaz az, hogy az otthonok légköréért, annak érzelmi színezetéért a nők felelnek, akkor az sem lehet érdektelen, hogy milyen minőségben vannak jelen az otthonaikban, emberi kapcsolataikban, a becsukódó osztálytermek, kórtermek, óvodai csoportszobák mögött.

Csermely Péter „*Hálózatok sejtjeinkben és körülöttünk*”⁴ című tanulmányában arra a kérdésre keresi a választ, hogy mit kell tennünk ahhoz, hogy a világunk egy stabilabb, lakhatóbb és emberibb világ lehessen.

A probléma megértéséhez és megfejtéséhez a „hálózatok tudományát” hívja segítségül. Mik is azok a hálózatok? Minden olyan rendszer felfogható hálózatnak, amely egymástól elkülöníthető elemekből áll, és amelyben ezeket az elemeket gyengébb vagy erősebb kapcsolatok kötik össze.

A hálózatok definíciója szinte minden, bennünk rejtőző vagy minket körülvevő rendszere teljesül. A természet hálózatai egymásba ágyazottak. Az emberek hálózata a társadalom. Mi emberek és a minket körülvevő élőlények ökológiai hálózatokat alkotnak egymással, az ökológiai hálózatok összessége, pedig a Föld bioszférájának teljes hálózatát hozza létre. A hálózatok nemcsak a lehetőséget teremtik meg annak, hogy a világról gondolkodni kezdjünk, hanem segítenek abban is, hogy a világ ismeretei eljussanak hozzánk. A természetben előforduló hálózatokban erős kölcsönhatások és gyenge kapcsolatok egyaránt előfordulnak.

A gyenge kapcsolatok stabilizálják a hálózatokat és stabilizálják a társadalmat.

Gyenge kapcsolatok azok, melyek biztosítják az „érzékeny” változásokat, a sokszínű emberi kapcsolatokat. Csermely gyenge kapcsolatnak definiálja a nők fecsegését, pletykálkodását. Véleménye szerint Afganisztán és más tradicionális iszlám ország azért instabil, mert a nők nem gyakorolják társadalomstabilizáló szerepüket a nők szabadsága, a fecsegés szabadságát is beleértve, a világ stabilitásának záloga.

A gyenge kapcsolatok a hálózatok távol eső, egymáshoz nem hasonló pontjait képesek összekötni.

⁴ Csermely Péter (2005): Hálózatok sejtjeinkben és körülöttünk (www.mindentudas.hu/csermely.html)
Elhangzott 2005. IX. 12-én a Mindentudás Egyetemén

Ha vannak gyenge kapcsolataink, kitágul az agyunk. Megtanulunk más szempontokat is figyelembe venni. A saját igazunkat is képesek leszünk úgy megfogalmazni, hogy más is megértse.

A tudás alapú társadalom gyenge kapcsolatok nélkül mit sem ér. A gyenge kapcsolatok hálózatát pedig elsősorban a nők működtetik.

Gyenge kapcsolataink révén szerveesebb részei leszünk az emberek közösségének, a társadalomnak.

A kapcsolatépítéshez mindenek előtt bizalom kell.

Bizalom híján ugyanis nem fogunk kapcsolatba lépni senkivel, akit nem ismernénk – mert nem merünk. Bizalom híján a társadalom atomizált csoportokra szakad szét. „Az, aki a családjá, szerettei, a barátai helyett a kocsiját, a mobilját, a ruháit ápolja és gondozza, evolúciós zsákutcába keveredett”⁵, nem a neki megfelelő szinten alakítja ki kapcsolatait.

A bizalom átlagos szintje a modern társadalmak stabilitásának záloga. Abban, hogy milyen bizalommal vagyunk közvetlen környezetünk és a tágabb világ iránt, meghatározóak a legszűkebb és legszorosabb kapcsolatainkban megélt élményeink, tapasztalataink.

A bizalom képességét elsődleges kapcsolatainkban tanuljuk, elsősorban az anyagyermek kapcsolatban.

A bizalom alapérzés, amely szükséges ahhoz, hogy lelkileg egészségesek legyünk. **Sajnos olyan korban és társadalomban élünk, amely két oldalról is rombolja ezt a nagyon fontos belső érzést.** Egyrészt a média érdeklődésének középpontjában az agresszióval kapcsolatos hírek állnak, így azok, akik 4-5 órában televíziót néznek szinte csak a halál, a rettegés és a borzalom képeit látják, pedig köztudott, hogy leginkább az növekszik bennünk, amire a figyelem irányul. Jelenleg több milliárd ember figyelme irányul a katasztrófákra, a háborúkra, a vérengzésekre, a szerencsétlenségekre, és a gyilkosságoktól hemzsegő filmekre. Ez sok ember tudatában azt a képzetet váltja ki, hogy ez a valóság, nem is létezik más és attól retteg, hogy ő lesz a következő áldozat. Ez az állandó félelem erőteljesen gátolja az emberi tudat fejlődését.

A másik tényező, amely megnehezíti a bizalom kialakulását: a családi példa hiánya. Azok a szülők, akiből a bizalom hiányzik, nincsen meg, át sem tudják adni a gyermekeiknek azt. Az ösbizalom az anyával való közeli, nagyon jó kapcsolat talaján bontakozik ki.

⁵ U.o.

Az ősi női energiák sérülését a bizalom nagyfokú hiánya, illetve sérülése is mutatja. A bizalom hiánya pedig a nőkön keresztül az egész családot, a családon keresztül a közösséget és az egész társadalmat érintő probléma.

Életünk és sorsunk alakulásában tehát a család játssza a legfontosabb szerepet.

A családon belül pedig az anya szerepe kiemelkedően meghatározó „az otthon légköréért, érzelmi színezetéért első renden az asszony felel”⁶.

Az anya-gyermek kapcsolat a születés előtt kezdődik. Az ember nem abban a pillanatban születik, amikor „kilép” az anyai testből és belép a mi világunkba, hanem már sokkal korábban, s amit eddig az anya szomatopszichés szűrőjén keresztül érzékelt, azt ezután - szó szerint – a saját bőrén fogja megtapasztalni. Igaz, a személyiségünk születésének időpontja még a várandósság kilenc hónapjánál is korábbra tehető. Családunk élettörténete, és benne a szüleink neveltetése, szocializációja, életünk eseményei, megélt traumáik mind-mind mélyen bennünk is élnek és folyamatosan hatnak ránt.

Az anya és magzata kapcsolatának sorsformáló szerepe van

Arról, hogy a nőknek, milyen fontos szerepük van a gyermekeik bizalomra való képességének való kialakításában sok szó esik napjainkban, de arról, hogy mindehhez hol kaphatnánk lelkiezt, erkölcsi támaszt, már kevesebb szó esik.

A női energiák működésében manapság sok probléma van mind egyéni, mind kollektív szinten. Az anya-gyermek viszony sajátos arányváltozásokat mutat nemzedékről nemzedékre. „Az elhanyagoló vagy büntető anyai magatartásra adott gyermeki válasz, vagy a *babysitter*rel pótolta anya szerep nyomán a csecsemőben kialakuló gátolt kötődés állapota a fogyasztói társadalom kicserélhető, könnyen költöző kötődésképtelen, empátiahiányos emberében kódolódik...

Az eltávolodás a tudattalantól és ezzel a történeti meghatározottságtól egyértelmű a gyökértelenséggel. Ez a veszély fenyegeti idegen földek meghódítóját, de magát az egyént is, ha valamilyen izmus előidézta egyoldalúság következtében elveszíti az összefüggést lényének sötét, anyai, földszerű ősokával.”⁷ **Az anya válsága egyben az anyaföld válsága is.**

A női princípium szakrális megjelenítése, a vele való belső beszéd helyreállítása tehát a földdel és a természettel való kapcsolat helyreállítása is egyben.

A ma asszonyai már egyáltalán nem vagy csak nagyon keveset tudnak meséink aranyhajú Tündér Ilonájáról, a Csíksomlyó titkáról, Babba Máriáról, archaikus népi imádságainkról, ősvallásunk Nagyboldogasszonyáról.

⁶ Jung (1995): Gondolatok az apáról, az anyáról és a gyermekről, 35.p.

⁷ Baji Lázár Imre (2003): „Mária felejtés” Kortárs Irodalmi és Kritikai Folyóirat

1/2. Lelkünkben őrzött asszonykép

Kultúránkban mélyen őrzött női erő és minőség van jelen, mert a múltunk nem mögöttünk van, hanem bennünk. Daczó Árpád a „*Csíksomlyó titka*” című tanulmányában gyönyörűen ír a lelkünkben őrzött ideális asszonyképről. A magyar nő mindig a Boldogasszonyban látta a nőiességének örök példaképét, és ezért tisztelte őt a magyar férfi mindig úgy, mind a Boldogasszonynak részére küldött földi mását. A családi tűzhely nemcsak az égő parazsat, hanem a szeretet melegét is őrzi.

„A nőnek igazi kiteljesedése nemcsak a testi, hanem a lelki anyaság is! Ahol pedig a kettő kiteljesedik, ott tényleg valami isteni anyaság mosolyog felénk, akibe belekapaszkodhat minden e világra született ember, tértől és időtől függetlenül.”⁸

A nő munkája ott áldásos, ahol anyai mivoltának gondosságával igyekszik az emberiséget aggasztó problémákon segíteni.

Milyen gyökerei vannak ennek az asszony és nőképnek kultúránkban, hol és hogyan élnek tovább emlékei és értékei? Ezt vizsgáljuk meg a következő fejezetben.

⁸ Daczó Árpád (2000): *Csíksomlyó titka* (Mária-tisztelet a néphagyományban) Csíkszereda: Pallas-Akadémia Kiadó.

Vannak dolgok, amelyeket először hinnünk kell, hogy aztán meglássuk őket.

(Cervantes)

1/3. A női szerep a magyar hitvilág tükrében

Boldogasszony anyánk, hagyományaink pogány istenasszonya nyelvünk képzeteiben már akár évezredekkel a kereszténység felvétele előtt is létezett. Az Istenanya szerepkörének és tulajdonságainak megismerése a magyarság és a vele a magyar nyelv kialakulásának régi világába visz.

Kálmány Lajos katolikus papként vállalkozott a Mária- és a Boldogasszony-kultusz eredetének feltárára a XIX. században. A népnyelvből kiindulva rögzítette, hogy hét Boldogasszony van: gyertyaszentelő, fájdalmas, gyümölcsöltő, sarlós, habi, olvasós, segítő. A hét közül a leghatalmasabb a Nagyboldogasszony. (A népi megfogalmazás nem személyekre, hanem egyetlen személyiségre, a Nagyboldogasszony hét ünnepére vonatkozik.)

A nép személyileg és szerepkör szerint a Nagyboldogasszony mellett csak a kisasszony vagy boldogasszony megnevezésű lányával tesz kivételt, akikkel ugyanakkor azonosnak is tekinti.

A kereszténységben kisasszonyból Mária lett, Nagyboldogasszonyból pedig Szent Anna.

Az ősi magyar istenanya, a kék palásba burkolt Boldogasszony, a magyarok védelmezője. Az ősi istenanya tisztelet sértetlenül feloldódott a kereszténység Mária-kultuszában.

Szent István király pontosan tudta, hogy a magyarságot milyen mély kötelek kötik az Istenanyához. Amikor halála előtt országát a magyarok Nagyasszonyának oltalmába ajánlotta, valójában már az új kultusz, a régire alapozott kereszténység szerint végezte el a felajánlás rítusát. Csíksomlyó hegyoldalán, a nyeregtetőn, a magyaroknak évezredes szentélyük volt. Ez a hely a mai napig a legnagyobb kultikus központja a Magyar Mária-tiszteletnek. A Csíksomlyói Szűzanya lába alatt a Hold, alakját a világ világa, a nap sugarai ölelik át, feje felett a tizenkét csillagból álló koszorú található.

A Nagyboldogasszony tiszteletnek kiemelkedő jelentősége volt az Árpád-kori Magyarországon. Székesfehérvárott a koronázási Székesegyházban az ő tiszteletére szentelték fel, mellette a Szent Anna Kápolna állt. A budai várban szintén a Szent Szűz tiszteletére emeltek 1255-ben templomot. A magyarság és Szűz Mária kapcsolatát az ország felajánlásán kívül az is jellemzi, hogy a középkorban hazánkat, mint a Boldogasszony virágoskertjét

emlegették. A magyar nép hagyománya ezer szállal fonódott össze az egyetemes kereszténységgel. A magyarság hűséges maradt ősi Istenasszonyához, elfogadta őt és a szívébe zárta Mária alakját. De Mária alakjába beleívódott az ezeréves hűség a Földanyához. A XV. századtól több latin nyelven íródott Mária-himnusz maradt fent. Magyarországon sokáig néphimnusként énekelték a vélhetően reformáció korában keletkezett *Boldogasszony Anyánk* kezdetű vallásos éneket. Nemzeti költészetünk fennmaradt része egy ismeretlen domonkos barát, 1300 előtt lejegyzett Mária-himnuszával, az *Ómagyar Mária-siralommal* kezdődik, amely a magyar nyelv páratlan fejlettségének egyik bizonyítéka, hiszen a szöveg nyelvtani szerkezete, szépsége megegyezik a maival. (pl. „*Világnak világa, virágnak virága.*”)

Elmondható, hogy az ősi Istenanya és a vele egygyé vált Mária-tisztelet a nép lelkében évszázadokon át megőrződött.

Erdélyi Zsuzsanna népi imádságokat összegyűjtött kötete a bizonyítéka annak, hogy eleink asszonyai földi asszonyságukat is megélve a fenti világgal is kapcsolatot teremtettek, ezen keresztül szakralizálták saját életüket és mindennapjaikat. Az imádkozás aktusában a természeti erőknek vagy földi hatalmakkal kiszolgáltatott ember maga fölé vetített felső erőkhöz fordul, és szóval, mozdulattal befolyásolni igyekszik őket, hiszen minden imádság szómágia, a szó bűvös erejébe vetett hit, az ember és az istenség-isten közötti érintkezés egyik eszköze. Az Újszövetség ezt így fogalmazza meg: „Kérjetek és adatik néktek; zörgessetek és megnyitattik néktek”.

Az imádkozás az embert egy másik létszférába emeli, azaz az imádkozót az ima erejesodrása a tudati lét egyik fokáról a másikba lendíti át. „*Átlendíti, és ezzel lehetővé teszi az ember-isten közvetlen kapcsolatot. E nélkül a hit pusztán immanens szükségszerűség maradna, valami halott isten-ember viszony, mely nyugodtan lehetne a panteizmus néven elfedett ateizmus előfoka is.*”⁹

Ma az imádságok eredetét jórészt az őskeresztény apokrif irodalomban kell keresnünk, melynek anyagából a kora középkor folyamán váltak ki, és bizonyos ókori keleti varázstevékenység hagyományaihoz kötődve, mágikus tartalommal új funkcióban önállósultak, és terjedtek el.

Erdélyi Zsuzsanna szerint az ima „*végőskig leegyszerűsített és végletekig bonyolult. Egyszerre megbékélt és robbanó zárt és kitárulkozó. Tülfütött – megríkat, és bizarr – megnevettet. Egyéni hangú, közösségi élménytartalmú.*”¹⁰

⁹ Erdélyi Zsuzsanna (1976): Hegyet hágék, lőtöt lépék 47-48.p. Bp.: Magvető Kiadó.

¹⁰ U.o.

A lírai imádságok fő témája a szenvedés. Ezek központi alakja Mária és Krisztus. A fiáért szenvedő Anya, és az emberiségért szenvedő Fiú. Szervedésük forrása a szeretet. A szenvedés nagysága és a szeretet hófoka között az arány egyenes. Épp ezért tekinthetjük **e költészetet a szenvedés és a szeretet lírájának.**

Az ima – miközben tükrözi **Krisztus** szenvedését – vigaszt nyújt az emberi szenvedésben, és kifejezi az imádkozók szeretetvágyát is. Vallomások sora igazolja, hogy az anya-fiú átélt, fölnagyított, misztikus síkon jelképpé növelt szenvedésével azonosulva tompult a saját fájdalom, elviselhetővé vált az egyéni „könnyökig könnybe”-lét. Ezért lehettek a kollektív pszichoterápia eszközei a 2500 évvel ezelőtti athéni kultúrában a görög tragédiák is. A fölnagyított, misztikus jelképpé növelt szenvedés ábrázolása feldolgozhatóbbá és érthetőbbé tette a mindennapok harcait és szenvedéseit.

*„Fehér rózsza Mária,
Engem Krisztus találván,
Szent színéve szeressen,
Szent vérive pöcsétöljön,
Ajtómon Jézus Krisztus,
Ablakomon Boldogasszony,
Házam négy sarkába négy szép őrző angyal,
Őrizzetek angyalok, kerűjjetek keresztények,
Hadd nyugoggyam én ágyamba
Minden testi koporsómba,
Ábrahámnak kebelébe,
Máriának nyugságába.*

Piroska néni

*Oh de beteg a test,
Még meggyónt embör lehetnék
Jézus elmén a paradicsomkertbe.
Zsidók mögfogták és mögkoronázták,
Égen ménő kis madárka,
Nem is kis madárka, szárnyas angyal,
Abba fördik Jézus térdig vérbe könyékig könnybe,
Ki ezt az imádságot elmondja,
Hét búcsút nyer.
Istenem fölöttem,
Szent köröszet előttem,
A Boldogságos Szűz Mária mellettem,
Édes Jézus légy velem...”*

A kultúránkban őrzött archaikus imádságok az asszonyok lelki erejének és egészségének megtartásában is fontos szerepet játszottak.

A nőkben jelen van az összhangteremtő, harmonizáló képesség, valamint az a bátorság is, ami a férfiakból hiányzik. Bátrabban, természetesebben viszonyulnak a szenvedéshez és érzékenyebben a transzcendens világhoz.

Falvy Károly néprajzkutató hatalmas ismeretanyagot felvonultató, 2006-ban megjelent „Nagyboldogasszony”¹¹ című monumentális kötetében a magyar kultúra egyedi vonásait mutatja be a magyar népművészet motívumkincse, a magyar mitológia és az összehasonlító vallástudomány tükrében. Egyértelműen kijelenti, hogy a nép lelkében Nagyboldogasszony alakja eggyé vált Szűz Máriáéval, noha mindkét alakot sajátos attribútumok jellemzik.

A Boldogasszony és a keresztény Szűz Mária Istenasszony sajátosságai elkülönülnek, de a kereszténységtől sohasem volt idegen, az eszmeiségével összeférő nemzeti sajátosságok tudomásul vétele és életben tartása. Falvy könyve bemutatja a Nagyboldogasszonyt és leányát mennyi segítő, büntető és rontó alakváltozataiban, növényeiben és állataiban, településeinek szellemiségében, gyermekjátékok szövegeiben, fennmaradt kultuszaiban, varázsszövegeinkben, apokrif imáinkban.

¹¹ Falvy Károly (2006): Nagyboldogasszony, Női szerepkör a magyar ősvallás tükrében

Az Istenfia kiválasztott anyjának az antikvitásból származó női princípiuma a kereszténységben Mária nevében található. A szó valójában mare, meer=tenger jelentésű. A tenger képzet a pszichiátriai gyakorlatban éjszaka, öröklét, sötétség jelentésű. Ez a kifejezés számtalan esetben meg is található a fényt, azaz fiút fogadó Szűz Mária középkori szimbólumaként, mint „Stella Maris”, azaz tenger csillaga. Szűz Mária ebben az értelemben teljesen azonosul a magyar Boldogasszony képpel.

Falvay munkája azért is kiemelkedő jelentőségű, mert érthetővé válik az a szimbólumrendszer, amely a Hajnal Asszony fogadása és szülése köré fonódott. E képzetek áthatják a női tevékenység és szertartásos tevékenység tulajdonságaiból eredő magatartáskultúra közösségi funkcióit, amelyek összefüggéseiben eddig teljesen ismeretlenek és feltáratlanok voltak. Mindez a legszorosabban kapcsolódik a két ősi istennő, anya és leánya, a Nagyboldogasszony és a Boldogasszony (Kisasszony) szerepköréhez és tulajdonságaihoz.

A felnőtté váláshoz szükséges női szerepek korszerű újraértékelése és pedagógiai újrafogalmazása egész Európa számára egyike a legsürgetőbb tennivalóknak. Az „Istenasszonyok” szerepének felidézése és interiorizálása nagymértékben hozzájárulhatna egy erkölcsösebb és stabilabb világ létrehozásához..

A „Nagy Anya” archetípusa, a magyar Nagyboldogasszony jelenléte felhívja a figyelmet az anyaság és a természeti környezet társadalmi szerepének fontosságára. Korunkat a nemi szerepek válsága (összemosódása), az identitáskrízis jellemzi. Mindannyiunk számára fontos lehet tehát, hogy az asszony, a nő újra hazataláljon lelki otthonába. A következő fejezetben azt járjuk körül, hogy e nemes cél milyen eszközökkel valósítható meg.

Ó, élet milyen nagy és szép
Minden tájad, melyet el nem érünk.
(Ady Endre: Bolyongás Azúr-országban)

2.

A lélek visszaemlékezése

2/1. Mítoszok és mesék mint beavatóink és tanítóink

Számtalan mítoszdefiníció van, amelyek a mitológia funkciójának igen különböző értelmezésére épülnek (magyarázó, pszichológiai, szociológiai, stb.) Ezek mindegyike más-más módon ítéli meg a mítosznak a valláshoz, illetve meséhez fűződő viszonyát. Mégis nagyjából két csoportra oszthatók: Az egyik a mítoszt, mint a világról alkotott fantasztikus elképzelést, a világot irányító fantasztikus istenek, és szellemek rendszerét határozza meg, a másik elbeszélést lát benne, az istenek és hőszok tetteinek leírását.

A mítoszok gyakran mesére, legendára, lokális hagyományra hasonlítanak, s nemcsak istenek tetteit beszélik el, hanem hőszokét, sőt történelmi alakokból hőökké vált személyekét is.

A mitikus korban lejátszódó események, a totemősök kalandjai, a kultúrhőszok tettei sajátos metaforikus kódként szerepelnek, a mítosz ezzel a kóddal modellálja a természet világának és a társadalomnak a berendezkedését.

A mítoszban a kozmogónia és a kozmológia egybeesik. A mítosznak meghatározó jellegzetessége, hogy a dolgok lényegét azok genezisével azonosítja.

A mitikus események leírása, s a régmúlt időkben tevékenykedő természetfeletti lények szerepeltetése nem bizonyos kérdésekre ad választ, hanem meghatározott szellemi igényeket elégít ki, s ad hozzájuk valamiféle „költői” kulcsot. Az „előtte” területe mindannak, ami „utána” lett, létünk ősoka és forrása.

A mitikus múlt azonban nem egyszerűen régmúlt kor, hanem a teremtés különleges kora, mitikus kor, ősz- vagy előidő.

A mitikus kor az őstárgyak és a morálisan pozitív vagy negatív őstettek kora: az első tűz, az első kopja, az első ház ideje.

Mivel a dolgok lényege jelentős mértékben azonossá válik eredetükkel, az eredet, a keletkezés ismerete kulcsot ad használati módjukhoz.

A múlt ismerete pedig azonossá válik a bölcsességgel.

A mitikus kor eseményei, a mitikus hőszok kalandjai újra és újra életre kelnek a rítusokban. A rítus azáltal válik szakrálissá, hogy visszatükrözi az égiekhez való viszonyt..

A mitológiai gondolkodás minden empirikus jelenséget úgy tekint, mint öröktől kapott alapok árnyékát. Platón szerint ez lehet „**a lélek visszaemlékezése**”.

Történetek, amelyekben nem a bűnöst keressük, hanem a jelentést

Arisztotelész így ír: a bölcsesség barátja a mítosz barátja is. Eliade pedig a mítoszt az emberi viselkedés modelljeiként említi. A mítoszok értéket és értelmet visznek az életbe. A mítoszok és mesék beavatási rítusokból származnak, és a szimbólumok nyelvén szólnak hozzánk.

A mítoszlól mint jelentős erőtartalékról így ír Dethlefsen: *„Életünk és világunk demitologizálódott. Kultúránk egyoldalúvá fejlődött, s így egyre sürgetőbben kívánja a kiegyenlítő ellenpólust. A régebbi nagy kultúrákban fellelhetjük a valóság megtapasztalásának azt a pólusát, amit az újkorba vezető utunkon feláldoztunk.”*¹²

A mítosz valami valóságosról, lényegesről és ténylegesről szóló elbeszélést jelent. A mitikus embert nem választja el a világtól és annak történéseitől a véletlen semleges distanciája, mint bennünket, hanem a világot mindig saját magára vonatkoztatja, úgy érzi, hogy a világ és annak történései mindig megszólítják, és figyelembe veszik őt. A láthatót a láthatatlan kifejeződési formájaként éli meg, és igyekszik felismerni annak értelmét és jelentését. A világ eszerint a láthatatlan, az istenség nyelve. Ha az ember megszólítva érzi magát, megpróbál megérteni, értelmezni, azután válaszolni. A megszólítottság miatt érzi ezt az igényt, és feleletet akar adni. Ez az ember felelőssége.

A mítosz olyan igazságot hirdet, amelyet csak átélni lehet, s ezért az olyan kategóriák, mint helyes és helytelen, nem alkalmazhatók rá. A mítosz olyan értelemben igaz, ahogyan egy tudományos megállapítás sohasem lehet az.

A mítosz és a kultusz gondoskodik arról, hogy ne szakadjon meg az ember kapcsolata a transzcendenciával, fenntartja az „őseredetet”, azaz a lét valóságához való visszakapcsolódás értelmében vett igaz vallást.

*„A kultúra szó nem véletlenül ered a kultuszból. Mostanság valójában nincs kultúránk. Azért nincsen kultúránk, mert nincsen kultuszunk. „Kultúr-üzemünk” van, amely a valódi kultúra torzképe. A kultúrának mindig volt transzcendens vonatkozása, mindig vallásos vállalkozást jelentett.”*¹³

A kultusz lehetőséget adott az embernek arra, hogy feldolgozza, és átélhetővé tegye a legkülönbözőbb tapasztalatmezőket anélkül, hogy e tapasztalatok közepette elveszítené önmagát. A mítoszban – mint az egész valóság leképezésében – benne van minden: az örület,

¹² Dethlefsen, Thorwald (1997): Oidipusz, a talány megfejtője. 18.p.

¹³ U.o.: 22. p.

a féltékenység, a halál, a dühöngés, a gyilkosság és a bosszú is, mégpedig anélkül, hogy e területeket valamiféle értékelés kizárná az általános isteni rendből.

Így keletkeztek a rítusok, amelyek az emberi élet fejlődését tagolták különféle szakaszokra.

A beavatási rítusok voltak minden régebbi kultúra legközpontibb és legjelentősebb eseményei. Minden beavatás alapmintája a születés témájához igazodik. *„A köldökszínór elvágása és a felnőtté válás belső lelki folyamatok, amelyek nem következnek be csupán a külsődleges cselekedetek kényszerítő hatása révén. A főnök, a cég, az egyetem, a házastárs, a gyülekezet, a szomszédok, az állam stb. veszi át az anya archetipikus szerepét, akitől függőnek érezzük magunkat, akitől szeretetet és elismerést remélünk, és akitől messzemenő biztonságot és védelmet várunk el. Így tehát állandóan változtatjuk ugyan az anya formáját, mégis a nagy anya gyermekei maradunk.”*¹⁴

Az archaikus korban a felnőtté válás összefüggött a szellemi világba való beleszületéssel, épp ez volt a beavatási szertartás lényege. Meg kellett tapasztalni a fájdalmat és a szenvedést, a betegséget és az örületet, és mindezekkel a tapasztalatokkal kellett visszatérni és integrálódni az új életbe. A mítosz, a kultusz, a beavatás olyan kollektív élményfajták voltak, amelyek nagyon speciális módon irányították az ember lelki és szellemi fejlődését. Úgy is mondhatnánk, hogy „kollektív pszichoterápiát” alkalmaztak. Így az egész élet egy megnyilatkozott felsőbb rend értelmes követése lett – beleértve a szenvedést, a betegséget, a gondokat és a halált is.

A beavatás egyik eredeti és lényeges funkciója manapság is az egyén életének megváltoztatása lenne. A beavatás első fokozataként a beavatandó ráláthat a lét mélyebb összefüggéseire. Mindezek érdekében komoly szellemi erőfeszítéseket tehet, hogy a beavatás valóban az legyen ami: újjászületés egy magasabb létezési mód rendje szerint. A szentség azonban nem tárul fel teljes egészében az első szertartások során, mert a beavatás fokozatokon keresztül történik. Ennek a legfontosabb jelentése a modern ember számára, hogy a szellemi ember nem természeti folyamatok eredményeként jön létre, hanem „csinálódik”, mégpedig az isteni lények által kinyilatkoztatott és a mítoszokban megőrzött isteni minták szerint.

A beavatás nem létezik speciális, birtokolt rítusok nélkül, és valójában a mítoszok alkotják az igazi beavatási nyelvet. A haldokló és darabjaikra hullott istenekről szóló

¹⁴ U.o.: 25.p.

mitológiai történetek, az istenek halála és feltámadása ezeknek a beavatási rítusoknak az ősképeit őrzik.

Az archaikus kor emberének tudásával ellentétben azonban „*korunkban a többség egyfajta megkopott materializmust követ, amelyben a vallásos és a szellemi számára nem nyílik tér, a kisebbség pedig a világ előli menekülés mellett dönt.*”¹⁵

Harc az élet értelméért

„Ha az élet mélyebb értelmét keressük, ki kell tágítanunk én-központú létünk szűk határait, és hinnünk kell abban, hogy fontos feladataink vannak az életben – ha nem most azonnal, hát valamikor a jövőben. Erre az érzésre feltétlenül szüksége van mindenkinek, aki elégedett akar lenni önmagával és a munkájával. Ha nem akarjuk magunkat kiszolgáltatni az élet szeszélyeinek, ki kell fejlesztenünk belső erőforrásainkat; érzelmeinknek, képzeletünknek és intellektusunknak támogatniuk és gazdagítaniuk kell egymást. Értelmünk fejlesztéséhez pozitív érzéseinkből meríthetünk erőt, az előttünk álló elkerülhetetlen viszontagságok során pedig a jövőbe vetett hitünkre támaszkodhatunk”¹⁶ – írja Bettelheim.

A modern társadalmak már nem biztosítják intézményesen a beavatási rítusokat, noha az emberekben még mindig él a beavatás archetipikus szükséglete.

A beavatás olyan szorosan kötődik az emberi egzisztenciához, hogy a modern ember sok cselekedetében és gesztusában öntudatlanul is beavatási eljárások ismétlődnek meg, pl. az életért folyó harcban, valamilyen hivatás vagy pálya megpróbáltatásaiban és nehézségeiben. Gyakran bizonyos beavatási próbák térnek vissza az embert érő csapásokban, szenvedésekben, erkölcsi vagy akár fizikai kínszásokban. Ezen megpróbáltatásokon keresztül ismeri fel lehetőségeit az ember, ébred erejének tudatára, s válik végül önmagává, ugyanakkor szellemileg felnőtté és teremtővé.

A tiszta észember a valóságban sehol sem fellelhető absztrakció. Minden emberi lény tudatos tevékenységből és irracionális élményekből tevődik össze. A tudattalan tartalma, és struktúrája pedig meglepő hasonlatosságot mutat a mitológiák képeivel és alakjaival.

¹⁵ U.o.: 28. p.

¹⁶ Bettelheim, Bruno (2002): (részlet a Mese és mítoszelméleti szöveggyűjteményből. 19. p.

A bennünk rejlő tudás őrzői

A mítoszok és a mesék az emberi lélek kifejezői, az emberiség továbbadott és feljegyzett álmái. Úgy is mondhatnánk, hogy a mesék a világ gyógyulásáról szólnak, a mítoszok pedig a tátongó, gyógyíthatatlan sebek történetét mondják el.

A mítosz tragikus világnézete abból fakad, hogy feloldhatatlan ellentéteket jelenít meg.

A mítosszal ellentétben a mese olyan elbeszélési forma, amely a pszichés jelenségeket, tehát a lelki fejlődést és folyamatokat jeleníti meg képi eszközök segítségével. A mesék az ember mindennapi szorongásairól, örömeiről, félelmeiről és kíváncsiságáról szólnak; születésről, érési problémákról és a halálról beszélnek. Teszik ezt oly módon, hogy saját létünket érintő kérdéseket tesznek fel. A mesék egyik legfontosabb témája például a felnőtté válás akadályai. A mese segítségével a pillanatnyi lelki probléma megragadhatóvá és tudattalanul feldolgozhatóvá válik.

A magyar népmese teljes tisztaságában tükrözi az ősi tudás áthagyományozott egyetemességét. A mesének, az egész elvéből következően, nincs egyetlenegy értelmezési lehetősége. Bármilyen tetszőleges irányból megközelíthető,

(például asztrológia, alkímia, jóga, sámánizmus, népi kozmológia), minden esetben valóságos képet ad a Lét természetéről és az ember tudatában végrehajtandó szellemi törekvésekről.

Az egész társadalom felhalmozott tapasztalatai öltenek benne testet. A mesei hagyomány egyetemes tudásanyagot hordoz, melyben minden fontos ismeret és szükséglet helyet kap.

A mesék óriási segítséget jelentettek, hiszen modellt szolgáltatottak az élet eseményeihez, a világ értelmezéséhez, és ahhoz, hogy megtaláljuk helyünket a világban. A mese az emberi tudás lényegének hordozója, vagyis koncentrált tudást közvetít. Szimbólumai, melyek túlmutatnak a valóságon, egy másik világgal hozzák kapcsolatba a hallgatót, mely által kifejezhetővé válik az elmondhatatlan. A népmese értelemhordozó sajátossága az, hogy dolgok kimondása nélkül is előrehaladjunk az emberi fejlődés lépcsőfokain.

A népmesében rengeteg a félelmetes és kegyetlen motívum, de feloldásuk sem marad el soha. A történetek félreérthetetlen világossággal, erkölcsi következetességgel és művészi hitellel adnak útmutatást az élet nehézségeinek elviseléséhez. Végigkísérik életünket, egyetemes és organikus tudást közvetítenek, valamint bevezetnek a régmúlt időkbe, ahol az elődök világképe, hiedelem és szimbólumvilága tárul fel előttünk. A mese transzformálásával megragadhatóvá válik a megjelenített világról és személyközi viszonyokról való tapasztalat. Lehetőséget teremt számunkra, hogy megismerjük és feldolgozzuk érzelmeinket, s így a másik ember érzelmi közléseit is könnyebben megérthetjük. A segítő pályán dolgozóknak épp erre a képességre lenne a legnagyobb szükségük.

A világ értelmezése teszi a világot átélhetővé, emberi valósággá.

2/2. A mesék és mítoszok női hősei

A nőtípusok közötti különbségeket a belső viselkedési minták különbözősége okozza. Ezek az ősi minták az archetípusok, amelyek az emberi élet alaphelyzeteit és alapvető viszonyulásait tükrözik, éppúgy, mint a belőlük kinövő szimbólumok. Akinek sikerül a szimbólum mélyebb értelmét feltárnia, az ennek révén összehasonlíthatatlanul többet ért meg annál, mint ami közvetlenül kifejezhető, hiszen a megnyilvánulatlan mindig magasabb rendű a megnyilvánultnál. A női archetípusokról szerzett ismereteink segíthetnek bennünket abban, hogy jobban értsük önmagunkat és kapcsolatainkat, különösen azokat, amelyek a férfiakhoz fűznek bennünket.

A boldogtalan lét oka az identitás vagy én-azonosság zavara, ami a fejlődés, a felnövekedés megakadására vezethető vissza. A problémát a hatalom azzal idézi elő, amikor nem engedi meg a nőknek, hogy kielégítsék a fejlődésre, a kiteljesedésre irányuló igényeiket, illetve amikor a nők olyan egyoldalú mintát kapnak és követnek, ami leértékeli valóságos szerepüket, pl. az öregségben, az anyaságban, vagy a kultúrában őrzött értékek elhallgatásában.

A mítoszok mint a megismerés eszközei

A mitológiai alakok viselkedésmintái és a nő pszichológiája közötti összefüggésre

Erich Neumann jungiánus analitikus *Ámor és Psziché* című könyvében mutat rá. Neumann a mitológiát eszközként használja föl a nő pszichológiájának leírására.

Manapság a mítoszok az érzelmeket szólítják meg, és a képzelet segítségével tanítanak. Miközben személyesen szólítanak meg bennünket, közös emberi tapasztalatok igazsága cseng ki belőlük, hiszen témáik az emberiség kollektív örökségének részei.

Amikor egy mítosz értelmezése nyomán „ahá-élményünk” támad, a mítosz szimbolikusan érint olyasmit, aminek személyes vonatkozása van: **megértünk egy igazságot, ami rólunk szól.**

A mítoszok és mesék is olyanok, mint az álmokban megjelenő archetipikus képek. Az emberiség minden tagjában meglévő közös minták miatt a különböző kultúrák népmeséi és mítoszai nagyon hasonló elemekre épülnek. A görög mitológiában őrzött női beavatási útnak leglényegesebb motívumai, próbái számtalan mesében visszacsengenek. Ezeket az archetípusokat – amelyek erősen befolyásolják viselkedésünket – már megszületésünkkor hordozzuk.

Ámor és Psziché történetében maguk a próbák is szimbolikus értékűek, s a nő lelki fejlődésének analógiájaként is felfoghatók.

Minden feladat megoldásához olyan képességekre van szükség, melyeket egy nőnek – az önmegismerés érdekében – ki kell magában fejlesztenie.

Például:

– **Magok szétválogatása** (előbb szét kell választania egymástól a bennünk keveredő érzéseket, szempontokat, versengő vágyakat) „A magok szétválogatása” belső feladat, ami megköveteli, hogy a nő nagyon őszintén önmagába nézzen és elválassza a lényegest a lényegtelentől.

– **Megszerezni a hatalmat, és nőnek maradni.** (Megszerezni azt a tudást, amire a fejlődéséhez szüksége van. Megélni a sikert, túljutni a kudarcokon, és mindezen megpróbáltatások ellenére érzékeny, adni tudó, befogadó nőnek maradni.)

– **Megélni és megtapasztalni a „legmélyebbet” és a „legmagasabbat”** (megtapasztalni a szenvedést és teljes szívvel megélni az örömeiket).

– **Megtanulni nemet mondani...**

*„A négy feladat teljesítése során Psziché fejlődik, és méltóvá válik a halhatatlanságra. Kifejlődik, benne a bátorság és a határozottság, amit Aphrodité próbára tett. Ám mindannak ellenére, amit elér, alaptermészete változatlan, és ami érték volt, az érték is marad számára. Mindent kockáztat a szerelemért, és győz.”*¹⁷ Az archetípusok időtlenek, az emberi élet idején is kívül vannak, mintegy felette állnak a mi megfontolásainknak vagy érdekeinknek.

Minden földi nő potenciális hősnő. Főszereplője saját élettörténetének.

Az ember lényét, emberségét döntései, a bizalomra és a szeretetre való képessége formálja, és az, hogy a tapasztalataiból épül, vállalja mindazt, amire elkötelezte magát. *„Ha a nő nehézségek fölmerülése esetén föl tudja mérni, mit tehet, eldönti, mit akar tenni, és értékeinek és érzéseinek megfelelően cselekszik, akkor saját mítosza hőseként viselkedik.”*¹⁸ A hősnők útja a felfedezés és a fejlődés útja, melynek során önmaguk különböző oldalait, részeit bonyolult, de egész személyiséggé ötvözik.

¹⁷ Bolen, Jean Shinoda (1997): *Benünk élő Istennők*. 247. p.

¹⁸ U.o.: 261. p.

2/3. A mese mint beavatás

A hősmítoszokban és a tündérmesékben fellelhetők az avatási szertartás szerkezeti elemei. A hős az útja során kiszakad eredeti létmódjából, átmeneti időt tölt a holtak birodalmában vagy az égben, ahol próbáknak vetik alá, ezek teljesítése során akár többször is meghal, majd „hétszerte szebb” alakban (tudatállapotban) visszatér az élő sorába.

A beavatást az út megtétele jelenti. A beavatandó az úton tanításokban részesül: ezek egy része szimbólumok mögé rejtett, vagy nyíltan kimondott profán tanítás. Más részük pedig ún. titkos tanításnak tekinthető. Profán tanításnak tekinthetjük a mese erkölcsi parancsait (ősök tisztelete, nem ártás, nem lopás, nem csalás, felelősség a teremtett világért).

A hős átél bizonyos élethelyzeteket, megismeri a törvényeket, ezek megszegése esetén elfogadja a büntetéseket, majd a korábbi hibáiból tanulva folytatja útját. A beavatás során kapcsolatba léphet segítő erőkkel, és megtanulhatja kivédeni az ártó erőket. Az életben felmerülő nehézségek (saját út megtalálása, bejárása, női és férfi szerepek szétválasztása, párkapcsolati problémák kezelése). A mesék segítségével szembe nézhet az elmúlással, az öregséggel, a halállal és a visszatéréssel. A profán tanítások mellett a mese olyan tudást is közvetít, amely valóban szoros kapcsolatba hozható a beavatási tanításokkal. Ezek megértése előfeltételekhez kötött és azt feltételezi, hogy a mese hallgatója a mesehős példáját követve több akar lenni annál, mint ami, legalábbis szellemi értelemben. A mesének ez a jelentésrétege személyes életúttal párhuzamosan bomlik ki a beavatandó számára. A profán tanítások megértése elengedhetetlen a mélyebb összefüggések megértéséhez, ugyanis a pszichikus rendből addig nem lehet átlépni a spirituális rendbe, amíg a pszichikus rend nem stabil. A lelki lehetőségek rendezett kibontakoztatása után kerülhet sor arra, hogy az ember az önmagában hordozott magasabb rend lehetőségeit szabadon kibontakoztathassa.

Az archaikus korban a szóbeli hagyományozódás évszázadokon keresztül bizonyította, hogy a meséken és mítoszokon keresztül is birtokba lehet venni a világot. Hiszen mindkettő a világ megértésének egyik formája. A mesét hallgató gyerek vagy felnőtt a meséken keresztül nemcsak a teremtett világhoz tud közvetlenül kapcsolódni, hanem ahhoz a kozmikus rendhez is, amelyről nincs közvetlen tapasztalata, csak sejti, hogy létezik. A mese nemcsak általános emberi problémákat és az azokra adható lehetséges válaszokat gyűjti össze, nemcsak életmintákat közvetít, hanem felemel a szenthez, a szellemihez.

A mese megnyitja az elmét a magasabb tudatállapotok és a transzcendens felé, megmutatja, hogy létezik egy, a profán létmódtól különböző létezési mód. Ez a létmód minden ember számára megtapasztalható, ha hajlandó érte áldozatokat hozni.

Ezt a harcot küzdi meg, és ezt az utat járja végig magyar népmesénk Gyöngyszín Ilonája is.

2/4. A női lélek beavatási útja egy magyar népmesében

„...önfeladás, áldozat, tehát vallás. Csak ebből az asszonyi áldozatból lehet, szabad, kell a szerelmet fakasztani, mert e nélkül az asszonyi áldozat nélkül a férfi egész életében dideregne...”

(Hamvas Béla: A bor filozófiája)

A Gyöngyszín Ilona című népmese nagyszerű példája az ősi és magyar hitvilágban megtalálható szimbólumok felhasználásával megjelenített női beavatási útnak. A többrétegű mesének ez a legmélyebb és igazán felnőtteknek szóló tartalma.

A mesei mag hármas felépítése – a hiány, a küzdelem, a hiány megszüntetése, a szerencsés befejezés – nyomon követhető választott mesénkben. A hiány motívuma, hogy Gyöngyszín Ilonát gonosz dajkája a tengerbe veti, remélve, hogy lányát adhatja férjhez helyette. A küzdelem a szerencsétlenség megszüntetésére nem más, mint Gyöngyszín Ilona beavatási útja, a halálon is úrrá levő ereje, hogy elnyerje az őt kiválasztó férfi szerelmét.

Négy átalakuláson megy keresztül: először aranykígyóként, aztán arany almafaként, majd aranynyoszolyaként, és legvégül arany rózsabokorként él tovább, mígnem a király felismerése nyomán újra női alakban születhet újjá, és lelhet rá a mesét befejező boldogságra.

A hősnő nevében megjelenő gyöngy a nőies planéták (Hold-Vénusz) szimbóluma, a nehezen megismerhető igazság és tisztaság jelképe. (Egykoron a magyar lányok, asszonyok legfontosabb ékessége volt, gallérok, övek, párta díszítésére használták.)

Az „Ilona” az ősi magyar hiedelemvilágban a földi gyarlóságon túllépő, a szakralitást hordozó nő elnevezése.

A mese elején megtudjuk, hogy Gyöngyszín Ilona és Leányszín Bálint anya nélkül élnek a királyi udvarban. Az anya nélkül felnőtt gyermekeknél nagyon fontos, hogy az anyához való kötődést helyettesíteni tudják. Leányszín Bálint a hűgában találja meg az anya ideálját.

„... volt egyszer egy király, s annak egy fia meg egy leánya. A fiút Leányszín Bálintnak hívták, mert olyan patyolatarca volt, mint egy leánynak, a leányt meg Gyöngyszín Ilonának,

mert ékes gyöngynél ékesebb volt. No de azt emberi szó nem tudja kimondani, mennyire szerette a királyfi a húgát. Ha lehetett volna, mindig vele lett volna, nem is ment országot-világot látni, mint más királyfi, csak hogy minél többet láthassa a húgát.”

Mivel a testvérek nem lehettek mindig együtt, Leányszín Bálint képet festet húgáról, és mindig magánál hordja. Az első lépés az önállósodás útján (a női és férfi oldal elszakadása) a képmás elvesztésével kezdődik.

„Telt-múlt az idő, egyszer a királyfi kiment a tenger partára, s amint ott sétált fel s alá, elővette a képet, nézte, csudálta, meg-megcsókolta. Hanem, Uram Jézus, mi történt! Amint a képet nézegette, hirtelen nagy fergeteg kerekedett, kikapta kezéből a képet, s vitte, ragadta a tenger fölött, s valahol a közepén beledobta.”

Az anglus király hat halásza fogja ki a tengerből a képet és juttatja el magához a királyhoz, aki rögtön megérzi és tudja, hogy a képen szereplő leány a neki kiválasztott asszony. Bölcs tanácsadói segítségével azt is megtudja, hogy hol él a gyönyörű leány. Ő is elküldi képmását Gyöngyszín Ilonának, abban a reményben, hogy a lány igent mond, és feleségül megy hozzá. Ilona tudja, a képen látható férfi a számára kiválasztott és elindul a nagy útra, hogy felesége legyen az anglus királynak.

„Még aznap aranypecsétetes levelet írtak az anglus királynak, hogy induljon Gyöngyszín Ilona elébe, várja az országos határán, mert ők útnak indítják a mátkáját. S csakugyan, két-három nap, hogy eltellék, aranyos hintóba ültették a királykisasszonyt, előtte, utána egy sereg hintó s lovas katona. A királykisasszony hintájában csak a vén dajka ült, merthogy nem tudott megválni tőle, pedig hej, mit főzött-forralt magában a vén boszorkány!”

A hiányt előidéző figura, a negatív oldal, a nőiesség démoni oldalát képviselő vén boszorkány, a dajka és vele együtt a rossz szimbóluma, a fekete arcú lánya. A dajka szerepe kettős, hiszen az ő, úgynevezett boszorkánysága váltja ki, és segíti elő a királykisasszony elindulását a beavatási útra és ezzel mintegy önkéntelenül is hozzájárul kibontakozásához, fejlődéséhez.

„... sötét este értek a tenger partjára, ahol a vén boszorkány a tengerbe lökte a királykisasszonyt, s a leányát, ültette helyébe, s úgy mentek tovább...”

A tengerbe vetett királylány újjászületik aranykígyó képében, akit hat diák megtalál a tenger parton, és ajándékba viszik az anglus királynak. (A diákok jutalmul csak kenyeret és sajtot fogadnak el a kígyó sugallatára.)

A kígyó rendkívül összetett szimbólum, s mint ilyen a nőiesség, az anyaméh szimbóluma is. A királylány nem pusztul el, tehát újjászületik, tovább viszi lelkét, nőiességét.

(A kígyó nem véletlenül aranyszínű, ez a szín utal a halhatatlanságra. Az arany szín jellemzi a további stációkat is.)

„A király egyszeriben aranykalitkát csináltatott, abba tette az aranykígyót, s naphosszat elálldogált a kalitka előtt, nézte az aranykígyót nagy gyönyörűséggel. De bezzeg nem tetszett ez a vén boszorkánynak. Megsejdtette, hogy az aranykígyó Gyöngyszín Ilona, nem más, s mondta a leányának:

- Hallod-e, ha azt az aranykígyót el nem pusztítatod, pünkösdi lesz a királynéságod, mert az Isten Istenem ne legyen, ha az nem Gyöngyszín Ilona, aranykígyó képében. Tedd magadat betegnek, s mondjad a királynak, hogy addig meg sem gyógyulsz, míg az aranykígyót el nem pusztítja, mert nem állod a szagát.”

A kígyó elpusztítása után Ilona két arany almafaként él tovább.

Az alma a tiltott tudás, a tiltott szerelem jelképe. A magyar népszokásokban szerelmi jóslásként is használtak almát.

A fa összetett jelentésű, egyetemes szimbólum. Meséinkből jól ismerjük a világ- vagy életfát. Lombozata a fölének boruló ég. Törzse a világtengely, amely összeköti a kozmosz három világát, az alvilágot és a középső világot (az emberek világát) az égbeli, isteni világgal. (Jung a gyökér, törzs és korona hármását a tudattalan, a tudat és a felettes én jelképeként értelmezi.)

Az arany almafa ágai behajolnak a királyi palota ablakán, mire a boszorkány lánya, anyja tanácsára, kivágatja a fát.

A fák kivágása után két aranynyoszolya készül. (Gyöngyszín Ilona arany almafaként árnyékot biztosított a királynak, ágyként álmának őrzőjévé vált.)

A boszorkány további ármánykodása következtében az ágyak tűzbe vettetnek. A víz után a második fontos elem a tűz, ennek tisztító ereje lendíti tovább a cselekményt. A tűz a négy alapelem egyike, a víz ellentétpárja. Ősidőktől fogva rendkívül jelentős szimbólum.

A tűz a termékenységvarázslásban (pl.: Szent Iván napi tűzugrás) is nagy szerepet játszott. A tisztító tűz a hit, a bátorság és az ártatlanság próbája.

Az elégetett ágyak hamujából Gyöngyszín Ilona arany rózsabokorként születik újjá.

„Mit tehetett szegény király, összevágatta a nyoszolyákat, még el is égette, de a pernyét összeszedte, a kertbe kivitte, s a rózsák közti elhintette, hogy a rózsái még szebbeket virágozzanak.

Hát, uram, teremtőm, mi történt? Reggelre a rózsafák közt egy gyönyörűséges arany rózsabokor növekedett, de olyan gyönyörűséges, hogy a királynak, mikor meglátta, repesett a

szíve szertelen nagy örömében. Mindjárt leszakasztott egy rózsát, s a nyoszolyája fölé tűzte, egy képnek a rájárára, s csak úgy ragyogott. Tündökölt az egész szoba ettől az egy rózsától.”

A rózsza az ókorban a szerelem istennőjének, Aphrodité-Vénusznak a virága. A kereszténységben Vénusztól Szűz Mária örökölte e jelképet: a földi szerelem szimbóluma az égi szerelem jelképévé alakult. A népi jelképrendszerben mindig a szerelem és a szépség virága.

A rózsza leszakítása a népdalokban, a balladákban, a mesékben az első szerelmi együttlétre is utal. (A mesék hősnőit és hőseit sokszor Rózsának hívják, arcukon rózsza nyílik, vagy rózsát nevetnek, az elhunyt szeretők sírján rózsza nyílik, mert az újjászületésnek is ez a jelképe.)

A negyedik beavatási lépcsőfok az utolsó próba, a mese csúcspontja. Ez a próba már a király próbája is. Fel kell ismernie a lányt.

A felébredés jelképezi az álmvilágból való kilépést, amely Gyöngyszín Ilona eddigi áldozatai révén válik lehetségessé.

„Éjjel, mikor aludt a király s a királyné is, az aranyrózsza leszállott a kép rájáráról, s halljatok csudát, leány lett belőle, leány ám, mégpedig Gyöngyszín Ilona. Akkor Gyöngyszín Ilona a királyra borult, hullott a könnye, mint a záporoső, minden csepp könnyéből egy-egy gyöngyszem lett, s mondta keserves jajszóval:

Ébredj, ébredj, édes királyom, itt van Gyöngyszín Ilona!

De a király nem ébredt fel, mert minek előtte lefeküdt, a vén boszorkány álmport tett borába.”

A sorsdöntő éjszaka előtt a király vadászatra indul az erdőbe (ami nem más, mint a tudatalattijában való bolyongás), a még tudattalan igazság keresés.

Ekkor a kis inasa, aki az eddigi éjszakákon tanúja volt a rózsza lánnyá változásának, elmondja, mi történt.

A királyt a valóság felismerése képessé teszi arra, hogy az utolsó próbatétel alatt ne aludjon el, így aktív részese lehet a megváltásnak, és méltó társa Gyöngyszín Ilonának.

„S im éjjélkor leszáll az aranyrózsza a szoba közepére, aztán a tükör elé áll, szépen megfésülködik, s úgy megy a király ágyához, ráborul, ébresztgeti, költögeti:

Kelj fel, kelj fel, édes királyom! Itt van a te Gyöngyszín Ilonád, de többet el nem jő, ha most fel nem ébredsz.

De bezzeg nem kellett megcsiklandani a talpát, felugrott, megölelte Gyöngyszín Ilonát, s mondta lelkes szóval:

- Ne sírj, ne keseregj, szép Gyöngyszín Ilona, imé felébredtem, tied vagyok holtig!”

Az igazmondó tükör sok mesében játszik fő szerepet. (A hanoi múzeum egyik tükrén olvasható a következő felirat: „Mint a Nap és a Hold, mint a víz és az arany, légy világos és fényes, s azt tükrözd vissza, ami a szívedben van.”)

A tükör nemcsak a jelent mutatja, hanem a múltat és a jövőt is látja.

A „lélektükör” az ember hajlamai szerint tükrözi a harmóniát vagy a diszharmóniát.

Ezért a tükörbe nézés rendkívül fontos motívum. A haj, a hajviselet koronként változott. A női hajviselet híven őrzi a hagyományokat, például hogy hajadon-e az illető vagy már asszony. (Lakodalmi szertartás volt az úgynevezett „felkontyolás”, a menyasszony hajviseletének megváltoztatása, mivel a konty az asszonystátusz jelképe volt.) Gyöngyszín Ilona az utolsó mindent eldöntő harmadik éjszakán a tükörhöz lép és a tükörben megpillantja a teljesen újjászületett, nőiességében és asszonyiságában kiteljesedett önmagát. Az önmegismerés, a megváltás köre bezárult. Az egymás valós fel- és megismerése megtörténik, már nem képmás alapján, hanem szemtől szemben. A szerelem beteljesedhet.

Gyöngyszín Ilonának a szenvedések, az átváltozások, és az újjászületések veszélyes útját kell végigjárnia, hogy az anya nélkül felnőtt, bátyja által kényeztetett lányból igazi nővé, asszonnyá érve méltó párja lehessen a kiválasztott férfinak.

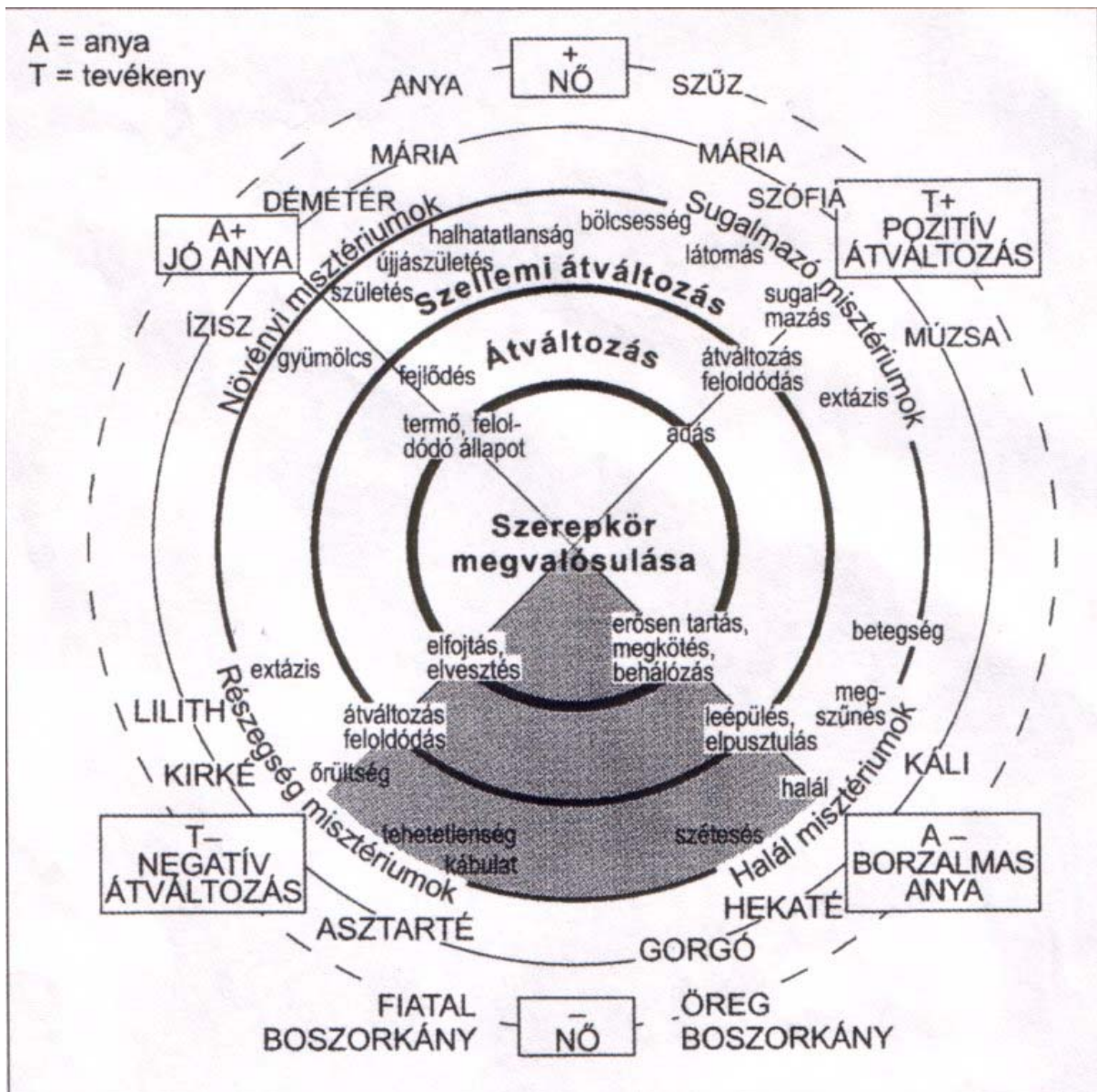
A mitológiai Psziché alakjának beavatási útja Gyöngyszín Ilona próbája is.

Így lehet népmesénk hősnőjének útja – a felnőtté válásáig – **a leány archetípusának** szenvedéstörténete.

Választásom azért esett a Gyöngyszín Ilona meséjére, mert jól követhetők benne a stációk, az érési utak, melyeket a fejlődő léleknek járnia kell. Szimbólumai érthetők és átélhetők, ezáltal jól beépíthetők a báb- és drámapedagógiai képzés anyagába.

A beavatás és az érés útját járja be Balázs Béla misztériumjátékában Judit is, bár az ő szenvedéstörténete nem a leány archetípusával, hanem a nőével kapcsolatos. A magyar népmese és a misztériumi játék ezen a ponton kapcsolódik dolgozatomban. A következő fejezet Judit útját és nővé válásának állomásait mutatja be.

E. Neumann körábrája a nőiség pozitív és negatív tulajdonságairól

(Van út a nő jó és rossz oldala között. Mesénk Gyöngyszín Ilonájának útja is jól beilleszthető a táblázatba.)

A próbák erejéig a negatív oldal fogja: (elvesztés, megkötés, elfojtás), majd megélve és túlélve a legrosszabbat, „vízbe, tűzbe dobva” újjászületik. A fenti világ nőalakjaként bölcs és érett asszonyként már méltó társa lehet választott párjának.

Óh, bűneim, bár csak megtartanátok

Annak, aki megbocsátani tud...

(Ady Endre: A bűnök kertjében)

3.

Női szerep egy férfi mítoszban

Miért éppen a Kékszakáll?

Tíz éves lehettem, amikor először hallottam Kékszakáll történetét. Nem értettem még, de mélyen megérintett. Később, fiatal felnőttként, mint kezdő bábjátékos, aki az útját keresi, bele-bele botlottam e mítosz különös világába. A közelmúltban pedig főiskolai, egyetemi oktatóként azt is megtapasztalhattam, hogy ez a történet milyen mélyen megérinti a hallgatókat is. Kékszakáll történetében, misztériumában van valami, ami a női lélekkel rezonál. Akár népmesénk Gyöngyszín Ilonájának, úgy a Kékszakáll mese nőalakjának is van mit megtanulnia. Felnőtté kell válnia, éretté kell lennie. Meg kell tanulnia és tapasztalnia valamit, ami a felnőtté váláshoz elengedhetetlenül szükséges.

Főiskolai karunkon – a képzés jellege miatt – elsősorban nők tanulnak, akik elhelyezkedni is a nőket foglalkoztató pályákon tudnak majd. Ez sajátos problémát és feladatot is jelent az oktatók számára.

A felnőttképzéseken a szorosan vett szakmaiság mellett már nem jut idő arra, hogy a közvetítők lelki egészségéről is szó legyen, pedig a becsukódó osztálytermek, kórtermek, gondozószobák mögött a nők vannak jelen, a rájuk bízottak pedig nekik vannak kiszolgáltatva.

A továbbképzéseken tartott előadásaimon azt tapasztalom, hogy a nőknek szükségük van arra, hogy megerősödjenek emberségükben, amihez az is hozzátartozik, hogy meg tudjanak bocsátani maguknak és másoknak. Szükségük van a játék, a humor és a költészet testet-lelket is átjáró tisztító erejére. Szükségük van segítségre, olyan segítségre, amit a mesékben és a mítoszokban megtalálnak.

A nők kerülhetnek a közélet bármely színterére, lehetnek harcosai politikai csatáknak, mégis a legősibb és a legfontosabb életfeladatuk a személyes kapcsolatok világa marad.

Ezt a világot hozza közel a mese és a mítoszok nyelve, ereje is. Felismerhetővé és talán feldolgozhatóvá is teszik a rosszat, a fájdalmat, a szavakkal már el nem mondható vágyakat, kínokat.

„Talált szótól az ökör is meghátrál” – hallottam egy előadáson Berecz András mesemondó szájából. „Talált szó” a mesék és a mítoszok világa is. „Talált szó” a Kékszakáll mítosz is.

A Kékszakállú herceg kivégzése

„Ahol általánossá válik a mesék iránti érzéketlenség, ott elkerülhetetlen a meséket magyarázóan úgy fordítani, hogy tartalmuk kinyilatkoztathassa magát tudatunknak. A magyarázat messzemenően az értelmező személy tudattalan és tudatos lelki folyamatait tükrözi, ezért feltétlen „mintha” jellegű.”¹⁹

A Kékszakáll mítosz irodalmi forrása

Charles Perrault, a történet „atyja”

Charles Perrault irodalmi munkássága arra a történelmi időszakra esik, amelyet a franciák „Nagy Századnak” neveznek. XIV. Lajos, a Napkirály uralkodása alatt Franciaország óriási fejlődésen megy keresztül mind gazdaságilag, mind kulturálisan. (Voltaire például az igazi francia civilizáció kezdetét XIV. Lajos korától számítja.) Az akadémikussá lett Perrault nevét elsősorban kilenc prózai meséje tette halhatatlanná, amelyeket először *Lúdanyó meséi*, majd *Történetek avagy mesék a múltból* címmel adott ki 1697-ben; Csipkerózsika (Csipkerózska), Piroska és a farkas, **A Kékszakállú herceg**, Macskamester avagy Csizmás kandúr, A gyémántot szóló lány, Hamupipőke, Szamárból, Csimbók herceg és Hüvelyk Matyi.

A XVII. század vége felé a francia társasági élet, a szalonok kedvelt szórakozása a mesélés volt. A csoda, a csodálatos iránti fokozott érdeklődés a tündérmesék nagy divatját váltja ki.

A szalonok hölgytagjai egymással versengve mesélnek, improvizálnak csodálatos történeteket. Mégis **Perrault az, akinek a legnagyobb a sikere, s akinek meséi a későbbi korokban is számos irodalmi és zenei mű ihletői.** Ilyenek például a Grimm testvérek meséi, Csajkovszkij balettja, a Csipkerózsika, Massenet és Rossini Hamupipőke című operája...

A Perrault-mesék népszerűségének és hatásának nagyságát azonban mi sem mutatja jobban, mint hogy meséi, visszakerülve (és részben akkor bekerülve) a népmesekincsbe, megtermékenyítőleg hatottak arra.

¹⁹ v. Franz, Marie-Louise (1992): Női mesealakok. 8. p.

3/1. Közelítések a meséhez

A Kékszakáll-monda irodalmi forrása tehát Charles Perrault meséje. Ennek nyomán a XIX. század második felében megjelentek azok a monográfiák is, amelyek a mese történelmi előzményeivel foglalkoznak. A szálak egyrészt Gilles de Rais bárójának történelmi figurájához a XV. századba, másrészt a VI. századi breton földesúr, Comorre alakjához vezetnek vissza. A folklór kutatói a „tiltott szoba” és a „próbára tevés” motívuma alapján elemezték a Kékszakáll-mondát és rokonait. A „felséggyilkos” Kékszakáll személyét nem volt nehéz kimutatni a különböző népek mesevilágában. (Ismert magyar Kékszakáll Ajgó Márton alakja is a Molnár Anna balladából. Ez a kóbor katona lányokat csalogatott el otthonukból. Megölte, majd felakasztotta őket. A Molnár Anna-balladák a katona utolsó csábítását meséli el.)

Kékszakáll történetének francia változata sok ponton eltér a többi európai országban létező változatoktól. A francia Kékszakáll narratív szempontból kevésbé bonyolult, mint a vérengző férjről szóló történet európai típusa, s nem is igazán a csodás elemeket tartalmazó, mint inkább a **figyelmeztető mesék** típusába tartozik, amelyek azt hivatottak bizonyítani, hogy veszélyes dolog ismeretlen emberrel házasságot kötni. A mese európai változatában a „szörnyetegférj” egy mesebeli lény vagy állat, de nem ember, ám ebben a szörnyeteg alakban egyáltalán nem durva vagy erőszakos, hanem gyöngéd és kedves. A francia Kékszakállból hiányzik a mitikus dimenzió, tehát nem az emberek természetfölötti erőkkel való kapcsolatáról és konfliktusáról van szó. A francia változat hőse vérengző ugyan, mégis teljesen emberi tulajdonságokkal rendelkezik.

Kékszakáll meséjének szerkezete kettősséget mutat: a novellaszerű, realiztikus kezdet egy félelmetes „rémálom” keretével szolgál. Perrault korára jellemző, valóság-hű elemekkel teremti meg Kékszakáll valóságos alakját.

Ebből a realiztikus keretből lépünk a mese világába. Annak, hogy Kékszakállnak köze van a természetfeletti erökhöz, csupán egy jele van, a csodálatos kulcs, amelyről nem lehet eltávolítani a vérfoltot.

Kékszakáll Perrault meséjében nem más, mint kéjgyilkos. A történet tehát elsősorban a kíváncsiság következményeinek egyszerű illusztrálásaként értelmezhető, ám, mint minden népmesei elemekből szőtt történet, számos, egymást nem kizáró értelmezésnek is helyet ad.

Nem hiányoznak a szakirodalomból²⁰ a monda jelképes megfejtésére irányuló magyarázatok sem, amelyek egészen az őseredeti Világosság-Sötétség ellentétpárig nyúlnak vissza, és Kékszakáll alakját a sűrű és vétkes éjszakával azonosítják, amely megöli jegyesét, az eredendő kíváncsiságot megtestesítő világosságot.

Bruno Bettelheim olvasatában Kékszakáll a legszörnyűbb és a leggonoszabb a mesékben szereplő összes férjek közül. A történet voltaképpen nem is tekinthető tündérmesének, hiszen a letörölhetetlen vérfolttal szennyezett kulcon, valamint azon a mozzanaton kívül, hogy Kékszakáll felesége belép a tiltott szobába, semmi varázslatos vagy természetfeletti nem szerepel benne. A „Kékszakáll”-ban legszélsőségesebb formájában találkozunk azzal a motívummal, hogy **a nő megbízhatóságának az a mércéje, hogy ne akarjon a férfi titkaiba betekintést nyerni.**

Amikor a férfi átadja a nőnek egy bizonyos szoba kulcsát, a lelkére köti, hogy a szobába nem szabad belépnie – ez a nő hűségének próbája. A férfi meg akar bizonyosodni róla, hogy a nő hűségesen követi-e az utasításait, azaz – tágabb értelemben – hűséges-e őhozá. „A férfiak úgy tesznek, mintha elmennének otthonról, hogy megbizonyosodjanak partnerük hűségéről. Mikor váratlanul visszatérnek, azt látják, hogy bizalmukkal visszaéltek. A visszaélés természetére a büntetésből – halálbüntetésből – következtethetünk.”²¹ A világ bizonyos részein a régi időkben a nőket csak egyfajta csalásért büntethette halállal a férj: a szexuális hűtlenségéért.

Amikor Kékszakáll úgy tett, mintha elutazott volna, felesége nagy mulatságot rendezett, és vendégek érkeztek a házba, akik nem merték volna betenni lábukat, amikor a ház ura otthon volt. „A mese képzeletünkre bízva, mi folyt a ház asszonya és a vendégek között, míg Kékszakáll távol volt, de annyi nyilvánvaló, hogy mindenki kitűnően érezte magát.”²²

Ebben az olvasatban a Kékszakáll a szexuális csábításról és a szexualitás pusztító aspektusairól szól. A szexuális bűncselekmények mindig is élénken foglalkoztatták az emberek fantáziáját. Tehát a lemoshatatlan vér a kulcon azt jelenti, hogy Kékszakáll felesége valami szexuális meggondolatlanságot követett el.

Nem tekinthetjük valódi tündérmesének, mégis valahol mélyen, egy magasabb erkölcsiséget vagy emberséget tanít. „Aki kegyetlenül meg akarja bosszulni házastársa hűtlenségét, megérdemelten pusztul el, mivel a szexualitást csak pusztító oldaláról érzékeli.

²⁰ Kroó György (1981): Bartók, a Kékszakállú herceg vára. 23. p.

²¹ Bettelheim, Bruno (1988): A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. 426. p.

²² U.o.: 430. p.

Az emberségesebb erkölcs az, amely megérti és megbocsátja a szexuális kihágásokat. A történetnek ez a legfontosabb mondandója.”

Majd így folytatja: „Tanmesével van dolgunk, amely arra figyelmeztet: nők, ne engedjétek szexuális kíváncsiságotoknak! Férfiak, ne hagyjátok, hogy eluralkodjon rajtatok a düh, amiért szexuálisan megcsaltak benneteket! A történetben nincs lélektani finomság, főként, mert nem fejlődnek a szereplők az emberség magasabb szintjére. A mese végén a hősök, mind Kékszakáll, mind a felsége, pontosan ugyanazok az emberek, akik a mese elején voltak.” „Világrengető dolgok játszódnak le a történetben, és senki nem lett tőlük jobb, legfeljebb talán a világ, mert Kékszakáll nem él többé benne.”²³

Egy másik megközelítésben - Gorilovics így ír: „A mese nem teszi magáévá a népmese, a tündérmese kötelezően egyszerű, a gyermekek számára is fölfogható és értelmezhető világképét. Bizonyára nem véletlen, hogy ellentétben az archetipikus mesehősökkel, akikkel kapcsolatban föl sem merülhet a történeti azonosítás lehetősége, Kékszakáll alakja mögött némelyek valóságos személyt véltek fölfedezni, a szörnyeteg hírében álló Gilles de Rais Marsallt, akit végül is negyvenéves korában kivégeztek. Perrault története ezek szerint egy létező történelmi személy legendájának mesés elemekkel átszőtt átírata volna.”²⁴

A kisebbik lány megalkuvásával kizárja magát a pozitív mesehősök közösségéből, hiszen ellenszenvét elnyomva engedett a gazdagság, a kilátásba helyezett könnyű élet, egyszóval a Rossz csábításának. Így abban, ami vele fog történni, nem tekinthető vétlennek.

A kisebb lány ráadásul a kíváncsiság bűnébe is esik. A hosszabb vidéki útra induló Kékszakáll tilalma és saját fogadkozása ellenére belép a tiltott szobába, pedig férje, aki másfelől arra bátorítja, hogy mulasson kedvére barátnőivel, meg is fenyegeti: „S ha tilalmamat megszeged, akkor rettegj rettentő haragomtól!” A kísértés ennek ellenére olyan nagy volt, hogy nem tudta legyőzni kíváncsiságát, és kinyitotta az ajtót.

A történetben fontos szerepet játszik a tilalom nyomán támadó kíváncsiság. A történetek értelmezése azon múlik, miként vélekedünk erről a tilalomról, s magának, Kékszakállnak a magatartásáról. A tilalmat ugyanis Kékszakáll semmivel sem indokolja. Ami nyilvánvalónak tetszik: a szoba, ahová belépni nem szabad, valamilyen titkot rejt. A kíváncsiságot ez a titok gerjeszti. De azzal még nem magyaráztunk meg mindent, ha a titkot azonosítjuk az eltűnt feleségek halálával. Mit láthatott az első feleség, akinek egyetlen bűne a kíváncsiság, illetve az engedetlenség volt?

²³ U.o.: 430. p.

²⁴ Bálint Péter (szerk) (2004): Gorilovics Tivadar: Kékszakáll-kérdőjelekkel 155. p. In: Közelítések a meséhez.

Nem arról van-e szó, hogy próbatétel helyett Kékszakáll valójában kelepcét állított, minthogy biztos volt abban, hogy a női kíváncsiság erősebb lesz a tiltás keltette félelménél?

Vagyis Kékszakáll nem föltétlen engedelmességet elváró vagy bizalmatlan férj, hanem hidegen számító gyilkos, aki csak ürügyet keres tettének végrehajtásához.

Kékszakáll valójában kelepcét állít feleségének, hiszen biztos abban, hogy a női kíváncsiság erősebb lesz a tiltás keltette félelemnél.

Hasonlóan értelmezi Kékszakáll alakját Csűry Andrea is tanulmányában. Novellaszerű, realiztikus kezdet és végkifejlet egy tökéletes rémálom keretként szolgál – írja.²⁵

Kékszakáll egy olyan ártó lényt testesít meg, aki kétszer is megkísérti áldozatát: először gazdagságának és jó modorának látszatával ráveszi a házasságra, másodszor pedig felhívja figyelmét a tiltott szobára. Így azt a benyomást kelti, hogy egy látszólag civilizált ember abban leli élvezetét, hogy feleségeit meggyilkolja.

A fenti elemzések olvasatában Kékszakáll valóban nem más, mint kéjgyilkos.

²⁵ Bálint Péter (szerk) (2002): Csűry Andrea: Charles Perrault. 162. p. In: Közelítések a meséhez.

Minden nőnek meg kell tanulnia, hogy ragadozók léteznek...

3/2. A Kékszakáll mítosz és mese kapcsolata a női lélekkel

„Jungianusi meseelemzések szerint a tragikus mesék arra jók, hogy kizökkentsék a hallgatót a hőssel való azonosulásból és felhívják a figyelmet az emberi lehetőségek korlátaira és felébresszék a vágyat a túlélésre.”²⁶

A mesékbe szőtt bölcsesség és élettapasztalat megértése aktív befogadói magatartást követel. Megtaláljuk bennük elveszett lelki egészségünkhöz szükséges gyógyító erőt. Sok mese elveszett és töredékes, de minden egyes mesetöredék az egész történet lenyomata, tehát lehetőség, hogy megkapaszkodjunk benne. Arra is szolgálhatnak, hogy feltámasszák a bennünk szunnyadó ősi erőt, az asszonyokban élő „természeti asszonyt”.

A mese üzenetének megértésére és befogadására a lélek hallását kell mozgósítani.

A női lélek beavatási útjának első stációja Kékszakáll történetében

„Azt a tartományt, ahová először ellátogatunk, nehéz szavakkal megnevezni. Ez az a terület, ahová testi és lelki létezésünk gyökerei lenyúlnak, s amiből – tudattalanul – folyamatosan merítünk. Ez a mesés képek, látomások, drámák és gyógyulások helye, vagyis a tudattalan végtelenül gazdag, és szavakkal le nem írható birodalma.”²⁷ Mivel ez a hétköznapi tudat számára nehezen megközelíthető és felfogható világ, ezért szimbólumok, képek, mítoszok segítségével ábrázolható. Ez nem a racionális értelmezések helye, hiszen sokkal mélyebben van, és sokkal ősbibb, mint hétköznapi tudatunk.

A nőknek meg kell őrizniük ösztönös erejüket. Ezek közé tartozik a megértő belátás képessége, az intuíció, a kitartás, az állhatatos szeretet, a tiszta megérezés, a messzelátás, az éles hallás, a holtak elsiratása, az intuitív gyógyítás és „önnön teremtő tüzük ápolása” – írja Estes, jungianus pszichiáter.

Minden lénynek meg kell tanulnia, hogy ragadozók léteznek. E tudás nélkül egy nő képtelen biztonságosan eligazodni a világban és így a „ragadozó” martalékává válik.

²⁶ von Franz, Marie-Louse (2004): Archetípusos minták a mesében. 26. p.

²⁷ Estes, Clarissa Pincola (1996): Kékszakáll: 47. p. In: A farkasokkal futó asszonyok.

A legfiatalabb, a legéretlenebb lánytestvér a naiv nő nagyon is emberi történetét járja végig. Ebből a történetéből minden nő tanulhat, életkorától függetlenül.

Növénél a válásunk kezdetén naivan szemléljük a világot. Mesénkben a legkisebb lány ugyanilyen naivan néz házassága elé. A pillanatnyi öröm és Kékszakáll kedvessége elhomályosítja „a lélek látását.”

Kékszakáll története nagyon sok nő életében megtalálható.

„Amikor a fiatal lélek elkötelezi magát a ragadozó mellett, életének azt a legszebb periódusát tölti fogolyként, amikor ki kellene bontakoznia. A ragadozó hazug ígéretet tesz, miközben valójában megsemmisítését tervezi.”²⁸ Ebből is létezik kiút, csak hogy ahhoz kulcsra van szükség. A kulcs teszi lehetővé és segít abban, hogy megismerjük a psziché legmélyebben őrzött, legsötétebb titkait.

„A hiszékeny vagy sebzett nők, akár csak a virágok, a nap felé fordulnak, bármi legyen is az.”²⁹ Könnyű dolog őket édes ígéretekkel elcsábítani. Minden valószínűség szerint azok a nők esnek bele életük folyamán Kékszakáll „karjaiba”, akik még nem néztek be a tiltott ajtó mögé.

A mesében megjelenő ajtó – a titkot rejtő pszichikai gát – a visszafogó erő. Amikor a nők véletlenül, vagy akár tudatosan kinyitják tulajdon életük ajtaját, rájönnek, hogy legfontosabb álmaik, céljaik és reményeik vesztek el.

A mesében megjelenő vér nem a menstruációs vérzése utal, hanem ez a vér a lélekből jövő artériás vért jelképezi.

A kulcs mindig valamely tudásba való behatolást szimbolizálja a nő számára. A kulcs mindig rejteget valamit, ami érdekes és izgalmas... A női lényeg a női lélek – írja Estes.³⁰ Az a nő, aki nem néz szembe a veszélyhelyzetekkel, és mindenbe beletörődik, továbbra is rombolja saját teremtő női természetét.

„A kiéhezett lélek úgy el tud telni fájdalommal, hogy a nő nem bírja tovább. A nők lélekszükséglete az, hogy saját lélekkel teli módjukon fejezzék ki önmagukat, önmaguk számára ésszerű módon, mások molesztálást elkerülve kell fejlődniük és virágozniuk. A véres kulcs azt a női ágú származási vonalat is jelenti, amelyhez egy nő tartozik.”³¹

A legmélyebb munka általában a legsötétebb. Ne féljünk tehát a legrosszabbat is felkutatni, mert tapasztalásunk a lélek erejét növeli.

²⁸ U.o.: 53. p.

²⁹ U.o.: 57. p.

³⁰ U.o.: 57. p.

³¹ U.o.: 68. p.

„A Természeti Asszony nem fél a legsötétebb sötétségtől sem, mert ő ott is lát. Nem fél a hulladéktól, a szeméttől, a romlástól, a büztől, a vértől, a hideg csontoktól, a haldokló lányoktól, sem a gyilkos férjektől.”³² **Mindezt látja, elviseli, és segíteni tud.**

Pontosan ezt tanulja meg a Kékszakáll-történet legfiatalabb lánytestvére.

Miközben nagyon sok emberi szenvedés vezethető vissza a hanyag nevelésre, mégis természetes módon létezik a pszichén belül is egy velünk született erő, amely szemben áll az egészséges pozitív életerővel és elszakítja a nőt intuitív természetétől. Amikor a lélek működését fenyegetés éri, kötelező a határvonal meghúzása és tiszteletben tartása. Ha ezt egy nő elvégzi, akkor életébe nem avatkoznak már be sokáig, mert azonnal felismeri a rosszat és visszaszorítja a ragadozót oda, ahová az való. Ha ezt megteszi, a nő többé nem célpont. És ez az a gyógyír, amely végül elállítja a „kulcs” vérzését.

A mesék az ember legmélyebb énjét szólítják meg.

Arról, hogy a „talált” mese milyen mélyen tud megérinteni bennünket, álljon itt példaként egy másoddiplomás hallgató vallomása:

„Az előadásokon hallott meséket nem szeretném irodalmilag jellemezni, hiszen ahhoz előttem kellene, hogy legyenek az elhangzott mesék. Csupán arról szeretnék írni, hogy milyen hatással voltak rám.

42 éves vagyok. Van egy férjem, és örökbe fogadtam egy újszülött kisfiút. Valamikor nagyon szerettem a történelmet, erősen érdeklődtem a múltunk iránt. A főiskolán még olyan filozófálgató típus voltam. Ott sok mindenről, a körülöttünk lévő dolgokról beszélgettünk. Aztán az eltelt évek alatt a lelkem is megfásult, kissé megkopott. Az élet rám kényszerített egy védőburkot, falat, hogy az érzéseinket nem mindenkinek szabad kiadni. **Bennem ezt a falat kezdték repesztgetni ezek a mesék.** Hallgatásukkor **előtörtek bennem elfojtott érzelmek.** Szinte már el is felejtettem, hogy milyen ember is voltam. Úgy éreztem, mintha egyé váltam volna ezekkel az asszonyokkal, sorsuk az én sorsom is. Mintha nem is én lennék, nem is lenne testem, földi valóm.

Egy **örökkévalóság érzése** áramlott keresztül rajtam. Most már tudom – a meséket hallgatva éreztem –, génjeimben benne van a múlt, elmúlt idők asszonyainak sorsa, küzdelme. Felemelő és megtisztító ez az érzés. De ez az érzés fáj. Magamban még nem is tudtam igazán tisztázni, hogy miért fáj. Mintha elvágtam volna valamimet, **úgy fáj a lelkem, mintha nyílt, csupasz seb lenne** bennem. Szinte menekülnék vissza a védőburok mögé...”

³² U.o.: 76. p.

A pusztító erőt – legyen az bennünk, vagy közvetlen környezetünkben – fel kell tudni ismernünk egészségünk megőrzéséhez és az életben maradásunkhoz.

A nő adó, oldó, életadó és életörző szerepét akkor tudja betölteni, ha lelkében egészséges életerők működnek. Nehéz talpon maradnia annak a nőnek, aki ott kapja a legtöbb sérülést, ahol a legtöbb támaszt kellene kapnia, legyen szó párkapcsolatról vagy a szülőkkel való kapcsolatról.

A mese Estes elemzésében úgy lehet a női lélek beavatási útjának első állomása, hogy szembesíti a nőt a lelkükben pusztító – sokszor önpusztító erőkkel.

Látszólag könnyűnek tűnik a veszély felismerése, mégis talán ez a legnehezebb feladat. Pusztító erők tehát bennünk és a legközvetlenebb kapcsolatainkban is rombolhatnak. Itt működhetnek azok az erők is, melyek az anya-gyermek kapcsolatban kapnak egész életünket meghatározó szerepet. Itt vagyunk legkiszolgáltatottabbak, és itt vagyunk legérintettebbek. Az a nő pedig, aki sokkal hamarabb ad lánygyermekének életet, mint hogy önmagát létrehozná, azzal a lehetetlen feladattal szembesül, hogy autonóm személyiségű lánygyermeket kellene felnevelnie.

Az anya nemcsak kultúrája üzeneteit adja tovább, hanem az anyjától kapott üzenetekre adott saját válaszait is.

(Ekként anya és lánya közötti minden üzenetváltás egyben három generáció beszélgetése.)

A nő lelki fejlődését akadályozó csapdák:

- **a lélek éhsége** (amikor bárkibe belekapaszzkodunk, akitől a legkisebb jót is reméljük)
- **az elemi ösztön sérülése** (ha normalizáljuk az abnormálist, amikor sebzett madárként már nyitott kalitkából sem tudunk menekülni)
- **a színlelt élet** (ha mást élünk, mint amilyenek vagyunk, akkor elveszítjük lelkünk védőburkát is)

A nő az ösztönök újratanulásával megtanulja megérteni magát, és ezzel a tudással felvértezve már kezébe veheti saját életét.

Estes a tanulmányában nagyon fontos dologra irányítja a figyelmet. Olyan képességekre és értékekre, amelyek a férfiak racionális világában sokszor nem találhatnak megértésre: pl. a megérezés ereje, amely ősi, belső női erő. Ott van álmainkban, megőrződött imádságainkban és előhívható gyermekeinkkel vagy társainkkal való mély kapcsolatainkban.

A semmilyen külső kényszerrel, hatalommal nem szabályozható belső erő szabadságot ad a nőknek és segíti megőrizni lelkük egészségét.

3/3. „A kékszakállú herceg vára”

Perrault meséjének megjelenése után kapcsolták össze Gilles de Rais alakját Kékszakáll figurájával. Ettől kezdve a történet a folklórból a szépirodalomba került át. Különösen a XVIII-XIX. század fordulója, a romantika kora gazdag a különféle feldolgozásokban. Valamennyi adaptáció követi Perrault történetét, és az asszonygyilkos férfi mindig elnyeri büntetését. A feldolgozás tartalmában csak a XIX. század végén következik be változás.

Ahogy Mozart után Don Juan már sohasem lesz az életet élvező és a másik embert csak csábítása tárgyának tekintő kalandor, ugyanúgy Kékszakáll is átalakult az abszolutizmus eltűntével. A legendás figurák kései megjelenései már egyre kevésbé hasonlítanak az őstípusra. Helyette inkább **saját koruk problémáit és mondanivalóját jelenítik meg a több évszázados monda keretei között.**

Az asszonyfaló Kékszakáll valójában a Don Juan-legenda egyik rokona, és azzal együtt egyike az európai művészet legtöbbet feldolgozott témáinak. Azok a történetek sohasem veszítik el érdekességüket, amelyek mesés, titokzatos formában mondanak el félelmes, rendkívüli dolgokat a férfi és a nő kapcsolatáról. Kékszakáll mítosza korról korra száll, és mindig mindenütt ráismernek benne az emberek a róluk szóló mese archetípusára.

A történet szereplői, részletei, értelmezései annyiféleképpen, ahány helyen, ahány korban, ahány művész befogadja, és tovább meséli azt.

3/3/1. A lélek misztériuma – gondolatok a misztériumjátékról és az operáról

Balázs Béla író, filmesztéta értékes irodalmi, színházi és filmrendezői munkásságának Magyarországon, Ausztriában és Németországban volt igen nagy hatása. Számos nagy sikerű film forgatókönyvét írta.

A Kékszakállú herceg vára című darabot, amelyet műfajilag misztériumnak nevezett, 1910 tavaszán fejezte be. Mély benyomást tett rá Maeterlinck dramatizált meséje, az *Ariane et Barbe-Bleue*.

Balázs Béla úgy értelmezte át az eredeti történetet, hogy a cselekmény szimbolikus tartalmának megfelelően a drámát nem reális környezetbe helyezte, hanem egy férfi lelki életének zárt világába.

A misztérium dráma a középkori dráma egyik válfaja a mirákulummal és a moralitással együtt. Ilyen jellegű drámák például az ókori egyiptomiak misztériumjátékai, vagy a görög dráma előtti ceremóniákat megőrzött művek.

***A Kékszakállú herceg vára* a kétszintes dráma modellje.**

A mű a szereplők belső világát tükrözi, s hatásában is a néző tudatát akarja megváltoztatni.

A történetet előzmények, és következmények nélkül mutatja be.

Minden részlet egyaránt fontos a műben (nincsenek bennünk hullámhegyek, illetve hullámvölgyek).

Nem a személyek a fontosak, hanem szimbolikus jelentésük.

A szereplőknek alig akad a nézők számára jelentés teli, értelmezhető múltjuk, és e múlt oly annyira általános és oly annyira körvonalazatlan, és oly annyira híján van bármiféle konkrétumnak, hogy az alakok egyetlen megvalósulási lehetősége a szimbolikus létezés lesz. A színpadi történés valójában két síkon, a látható valóság és a gondolati-eszmei háttér szintjén zajlik. A közvetlenül érzékelhető történés rendkívül statikus: a Kékszakállú asszonyt hoz a házhoz, Juditot, s mielőtt végleg magához láncolná, megmutatja neki palotáját. A misztériumból szinte teljesen hiányzik az úgynevezett előtörténet. Annyit tudunk, hogy Judit elhagyta szülei házát, elhagyta vőlegényét, hogy a herceg várába eljöhessen. A sorra feltáruló ajtók, a múlt feltárásának folyamatát mutatják be, ám e folyamat nem egy élettörténetet, vagy egy személyiségnek különféle cselekményekben megmutatkozó útját, hanem egy személyiségrajzot, egy személyiségképet tárnak fel. A szimbólumok Kékszakállú bizonyos emberi tulajdonságait jelenítik meg, nem pedig életének jól meghatározó szakaszait.

A misztérium különös nyelvezete érthetővé, értékelhetőbbé válik, ha szimbólumait és motívumkincsét magyar balladáinkkal hasonlítjuk össze.

A szöveg nyelvét elemzi és szembesíti két magyar balladával (Molnár Anna, Kőműves Kelemen) Szűcs Tibor a *Ballada és szintézis a Kékszakáll misztériumban*³³ című írásában.

A Kékszakáll-mondának Faust- és a Don Juan-témához hasonlóan számtalan különböző feldolgozásával minden kor számára volt mondanivalója, aktualizálható üzenete, ihlető ereje. *A Kékszakállú herceg vára* szimbolikus drámai mű, amelybe absztrakcióval és stilizálással épülnek be a kívülről kapott motívumok, a témához kapcsolódó szimbolika és filozófiai-esztétikai hatások különféle rétegei.

Balázs Béla így vall erről: „Egyelőre azt látom, hogy nem mesék vannak, hanem összevisszarakott mesemotívumok. Ezek a kövek... Ezekből kell felépítenem a drámát. Ezek a mítoszrégiségű és mítoszhatalmú dolgok...”³⁴

A misztériumban alapvető fontosságú a népköltészet hatása. *A Kékszakállú herceg vára* tartalmát és formáját jellegzetesen ez határozza meg. Balázs Béla szimbolizmusával is azt a lényegét, a titokzatos felszín mögött rejtőzködő igazságot kutatta. Így jutott el a népköltészet formakincséhez, a magyar népdal, népmese és népballada elemeinek felhasználásához: „magyar drámastílust kerestem. A székely népballadás dramatikus fluidumát akartam színpadra nagyítani. A népdalnak keveretlen összínével akartam modern lelket festeni. Azt akartam, amit Bartók... Hittük, hogy az egészen újat csak az egészen régiből lehet kipalántázni, hogy csak az ősmatéria bírja el a mi spiritualizálásunkat... Mert csak az igaz, ami egyszerű.”³⁵A régi székely-magyar népballadák nyelvén és ritmusában megalkotott Kékszakállú-misztérium legközvetlenebb tematikai ihletője szintén balladakincsünk volt.

³³ Szűcs Tibor (1985): *Ballada és szintézis a Kékszakállú misztériumában* 24. p. In: Magyar Nyelvőr

³⁴ Balázs Béla (1982): *Napló (Tények és tanúk)*. Budapest: Magvető. 491. p.

³⁵ U.o.: 492. p.

Jelképek a szöveg tartalmában

Az első és legfontosabb szimbólum a minden nép folklórkincsében megtalálható „a lány a férfi fejébe néz” motívum. Szó szerint tetvész, keres valamit a fején, átvitt értelemben a gondolatait fürkészi. Ennek az egyébként az Ószövetségi Bírák könyvében is megjelenő motívumnak, „a fejben keresésnek”, az álomba ringató, érzelmi gondolatolvasó jellege természetesen áttételesen jelenik meg a misztériumban.

A lány, Judit egyre mélyebben néz Kékszakállú fejébe, azaz a várába, az ajtók feltárásával. Molnár Anna balladájában a „fejbe nézés” szimbólumának egyik eleme („*Nézz egy kicsit a fejembe!*”) még a nyelvi megfogalmazásban is kísértetiesen emlékeztet Balázs művének nyitás- és szem-nézés-látás-motívumára:

„Nézzük egymást, nézzük...”

„Szemem pillás függőnye fent...”

„Mit látsz?” – „Nézd,...!” – „Lásd...!”

„Nyisd ki!” stb.

Egy másik ismert balladából, a Kőműves Kelemené balladájából kerülhetett át a következő szimbólum: a bibliai „áldozat-jelkép” népi változatának tekinthető „beépülés-motívum”. Ahogyan a ballada hősnőjét – a néphit szerint minden újhoz szükséges építő áldozathozatalként – befalazzák a csak így szilárd és maradandó várba, úgy épül be Balázs Juditja örök emlékként Kékszakállú várába, azaz a lélekbe, amikor a férfi őt is besorolja a régi asszonyok közé. Magába zárja a hetedik ajtó „örökörző álomkamrája”, beolvad az éjszaka sötétjébe. Az, aki meg akarta változtatni a várat, most hasonlónak lett hozzá, részévé vált annak. Mire Judit megismeri, bejárja Kékszakállú titokzatos és idegen világát, s fölfedezi benne a maga helyét, addigra a titkokkal együtt a változtatás lehetősége is megszűnik.

A hívogató motívuma a népballadában így kezdődik: „Gyere velem, Molnár Anna...”, míg Balázs Kékszakállúja többször is ezt kérdezi: „Judit, jössz-e még utánam?” A népi szövegben hosszú úton elfáradt gyöngye lábára hivatkozik a hősnő. „Nyugodjunk meg Ajgó Márton, /Mert elfáradt a gyenge lábam”: Judit hasonló kifogása így hangzik a misztériumban: „Hosszú útban fáradt térdem...” A csábító hívásával Molnár Anna kisfiára és férjére hivatkozva ellenkezik: „Nem megyek én.../Jámbor uram az erdőben, /Kicsi fiam a bölcsőben.” Lényeges különbség Balázs misztériumában, hogy itt Judit önként, szabad akaratából követi Kékszakállút: „Megyek, megyek Kékszakállú”, s a népballadával

ellentétben épp a férfi az, aki emlékezteti a nőt elhagyott családjára (anya, atya, testvér, vőlegény).

A ballada központi jelenetében, a vándorlásnak és pihenésnek, valamint a fordulatnak a színhelye az erdő sűrűje, amelynek misztériumbeli megfelelőjét nem nehéz megtalálnunk a várban, hiszen közös vonásuk, a sötétség, a zártság, az áthatolhatatlanság, amelyben mint kiismerhetetlenben könnyű eltévedni. A ballada nem várban játszódik, csak egyes változatai utalnak arra, hogy a férfinak van vára: „Nekem vagyon hat kőházam, /Hetediket most csinálom.” E számok egyúttal megfelelhetők a misztérium 6 + 1 ajtajával.

Utolsó motívumként a víz mind a bánat, a fájdalom szimbóluma jelenik meg a műben és a balladák némelyikében. „A zsérei temetőbe” van egy tó /Abban úszik három gyászos koporsó” – mondja az ismert népdal, s azt is megtudjuk a következő sorokból, hogy a babáját elveszítő legény mérhetetlen bánatát jelképezi a tó.

A misztériumban két alkalommal jelenik meg a vízmotívum: „Vizes a fal”, „sír a várak” – mondja Judit. Aztán a hatodik tiltott ajtónál újból szerephez jut. Itt is a fájdalmat fejezi ki, de már nemcsak Kékszakállúét, hanem a múltba temetett asszonyokét is.

Népmesei elemek Balázs Béla misztériumában

Érdekes párhuzamokra bukkanunk, ha Balázs Béla művét összevetjük a népmesék világával. A következő mesei motívumok jelennek meg a misztériumjátékban:

Hazulról való eltávozás (Judit elhagyja családját)

Judit:

„Elhagytam az apám, anyám,
elhagytam szép testvérbátyám,
elhagytam a vőlegényem,
hogy váradba eljöhessek
Kékszakállú!”

A tilalom mint próbatétel (a tiltott szobák, a kérdezés tilalma)

Kékszakállú: „Adok neked három kulcsot.

Látni fogsz, de sohse kérdezz.

Akármit látsz,

sohse kérdezz!”

A tilalom megszegése (a szobák kinyitása)

Judit: „Nyissad még ki a két ajtót!”

„Nem akarom, hogy előttem

csukott ajtóid legyenek!”

A tudakozódás (Judit érdeklődik az előző szerelmek felől)

Judit: „Mondd meg nekem Kékszakállú,

Kit szerettél én előttem?”

„Mondd meg nekem, hogy szeretted?

Szebb volt, mint én? Más volt, mint én?

Mondd el nekem Kékszakállú.”

A hiány (a fény, a nyitottság hiánya)

Judit: „Milyen sötét a te várad!

Vizes a fal! - Kékszakállú!

Milyen víz hull a kezemre?
Sír a várad! - Sír a várad!”

Adományozás (korona, palást, kincsek átadása Juditnak is)

Kékszakállú: „...Tied csillagos palástja.”

„Tied gyémánt koronája.”

„Tied a legdrágább kincsem.”

A hős átalakulása (Judit „beépülése” a várba)

Kékszakállú: „Szép vagy, szép vagy, százszor szép vagy.

Te voltál a legszebb asszony, a legszebb asszony!”

A jelenbe élő múlt és a jövőbe nyúló jelen nagy pillanatában, éppen a titok megfjtésekor már róla szól a mese. Kékszakállú már nem hozzá, hanem róla beszél.

Balázs a Kékszakáll-monda magyar balladai változatát elvont pszichológiai, szociológiai, filozófiai gondolatok kifejezésére használja fel, az ősi és a modern szintézisét teremti meg.

„Én voltam az első, aki népi formában absztrakt mondanivalókat fejeztem ki³⁶” – vallja öntudatosan.

³⁶ U.o.: 605. p.

Plakát

Az opera

„Közös fiatalság közös hitéből született az én misztériumom. Az a költemény csak úgy szólt Bartóknak, mint ahogy fáradt, tikkadt vándorok közül az egyik nótára gyújt, hogy énekelni készítse a másikat is, a fáradtabbat. Mert a nóta visz még egy darabig, mikor a lábunk már nem bír tovább. És sikerült beugratnom. Bartók is rázendített, de olyan énekléssel, amihez fogható Beethoven óta nem szólott Európában...”³⁷

Az opera Bartók Béla első színpadi és egyúttal első vokális műve, ugyanakkor mintegy másfél évtizedes alkotópályájának legnagyobb szabású és legtökéletesebb remekműve. Balázs egyfelvonásosát még annak keletkezése évében, 1910-ben megismerte.

Bartók addigi életének szinte minden problémáját, válságát, kétségét beleérezhette a szimbolikus szövegbe, aminek zenéjét sokan az operairodalom egyik legösszetettebb alkotásaként tartják számon.

Balázs Béla Kékszakállúja prologussal kezdődik. Bartók e regös szavait nem komponálta meg; helyette egy négysoros, magyar népdalra utaló hangszeres pentaton dallammal teremtette meg az operája balladaszerű, népmesei atmoszféráját és – e dallamnak az opera végén való visszaidézésével – keretét.

Kinyílik az ajtó, megjelenik a Kékszakállú és Judit. A herceg új asszonyt hozott otthonába. Judit szülei, bátyja akarata ellenére, csak a szívére hallgatva követte őt.

Ezzel megkezdődik kettejük között a tragikus birkózás a teljes, megalkuvás nélküli szerelemért. A vár titkos rejtekei, a néma lepecsételt vasajtók sorra megnyílnak a nő szerelmes követelése előtt. „Mindegyik egyre beljebb visz, többet, igazabbat tárt fel a férfiből, de minden felnyitott ajtóval több lesz a teher is, amit a szerelmes nőnek vállalnia kell.”³⁸

Az első ajtó mögött láncok, kések, szöveget karók, nyársak. A kínzókamra a férfi-kegyetlenség szimbóluma.

Megnyílik a második ajtó, mögötte fegyverek, hadiszerszám. A férfiélet tartozékai az élet viszontagságos harcaiban. A harmadik teremben kincsek, a lelki szépség és gazdagság jelképei. A negyedik ajtó a férfi-gyengédség illatos virágait kínálja, ez a vár rejtett kertje.

³⁷ U.o.: 490.p.

³⁸ Kroó György (1979): A Kékszakállú herceg vára. Budapest: Zeneműkiadó. 50. p.

A Kékszakállú herceg vára bemutató előadásnak színpadképe

Az ötödik ajtóval feltárul a lélek teljes birodalma. E három dūr-jelenetben, a harmadik, a negyedik és az ötödik ajtó Kékszakállú herceg lelki gazdagságát egyre teljesebben tárja fel. A szerelem is egyre szenvedélyesebbé válik. Óvja, tiltja Juditot a hátralévő ajtók titkától. (A Kékszakállú herceg minden megoszthatót örökre átad neki, a reményteljes dūr-képek hangulatában.)

A nő azonban nem érzi teljesnek az egyesülést. „Amikor a Kékszakállú már ünnepelne a megtalált boldogságot, Judit idegenként áll vele szemben, mert minden szépség és nagyság mögött, csak a múlt titkát keresi.”³⁹

A férfi-nő természet adta különbség a tudás és ösztönösség ellentétévé fokozódik. A két utolsó ajtó titka csak annyi, hogy az egyedül elsírt könnyeket és a lelkünkben zárt emlékeinket nem oszthatjuk meg senkivel.

Bartók Wagnertől örökölte a „megváltó szerelem” drámai motívumát és nemcsak a tilalom-motívum utal közvetlenül a Lohengrinre, hanem művének alapkonceptiója is, a kiválasztott férfi és az esendő nő szerelmi története.

(A megváltás motívuma már Wagnernél sem vonatkozott csak a szerelemre; csupán jelképe volt egy mélyebben fekvő problémának.)

A Lohengrin – Kékszakáll párhuzam

A Lohengrin-dráma középpontjában az áll, hogy a grál-lovag állhatatos marad, még Elza türelmetlen unszolására sem hajlandó idő előtt felfedni kilétét.

A Grál szolgálatára kiválasztott lovagok a középkori lovagrendek szokása szerint olyan harcra kész testvériségben élő testületet képviselnek, amely a világban uralkodó jogtalanság leküzdését és a szorongatott helyzetben lévők védelmét tartják feladatuknak.

Ezeknek az eszméknek e világi harcosainál az emberek egymás iránti előítélet nélküli bizalma a legfontosabb. Az önként magukra vállalt küldetés célját abban látják, hogy ne saját személyükért csodálják és imádják őket, hanem tetteikkel nyerjék el az emberek szeretetét; ezért nem akarják felfedni magasztos lényüket. Lohengrinnek, aki azt kívánja, hogy Elza rendíthetetlen, erős hittel, feltétlen bizalommal, kétkedés nélkül szeresse, csalódnia kell, akárcsak Kékszakállúnak.

³⁹ Kroó György (1979): A Kékszakállú herceg vára. Budapest: Zeneműkiadó. 51. p.

Sokan és sokféleképpen elemezték már Kékszakállú misztériumjátékát. Érdekes összeveti a mű alábbi megközelítéseit:

Kelecsényi a műről írt kritikájában a „magáért való szerelem”⁴⁰ reprezentáns alakjaként értelmezi mitikus alakját. Szerinte a Kékszakáll-legenda központi problémája: a titok. Minden feldolgozásban ez játszik főszerepet, csak a titok tartalma változott meg az idők folyamán. A hetedik ajtó rejtélye a legizgalmasabb, ezt próbálja megfejtetni Kelecsényi is. Az opera zenei csúcspontja az ötödik ajtó, Kékszakállú birodalmának feltárulása, de a drámai csúcspont feltétlenül a hetedik, legföltettebb ajtó titkának napvilágra jötte – írja.

Mi ez a titok? A feltároló ajtó mögött ott vannak a régi asszonyok, de nem „legyilkolva és vérbe fagyva”, hanem élve. „Élnek, élnek, itten élnek”. „Milyen dúsak, milyen szépek.”

A hetedik ajtó mögötti nők, akiket egykor a férfi szeretett, „felemelkednek az álmhoz hasonlóan szunnyadó emlékezet mély tárnáiból.”⁴¹ A múlt elevenebb a jelennél, s meggátolja a Judit és a herceg közötti valódi kapcsolatot.

Kelecsényi értelmezésében nem a női kíváncsiság a tragikus vétség, hanem Kékszakállúnak a nőkhöz való viszonya.

Kékszakállú tragikusan önmagában zárkózott lélek, aki nem talál utat a másik személyiségéhez. A műben az emberi kapcsolatok nehézségei jelentik az igazi problémát.

A férfinak nőhöz való viszonya elárulja, hogy milyenek a társadalmi viszonyok általában.

Így válik a magáért való szerelem drámája a férfi beavatási útjává.

„Etikus vagy esztétikus élet?” (Mivel a személyiség a világban megvalósíthatatlan, ezért nem marad más lehetőség, mint a befelé élés, a belső önmegvalósítás, önmagunk élvezése.)

A szerelem és a házasság – morális szinten – lehetetlen, marad tehát az esztétikus szféra: a vallási stádium – írja elemzésében Kelecsényi.

Az így magára maradt lélek számára nincs megváltás. Nincs, mert önmagát zárja ki a való világból. Mozdulatlansága és keménysége meggátolja a kapcsolatteremtést.

Balázsnál a női világ képviseli a harmóniát, szemben a férfiak megosztott világával.

„Judit szeress, sose kérdezz” – óvja Kékszakállú új asszonyát a reá váró sorstól, ha az kideríti a vár utolsó titkát is, de Judit nem szerethet anélkül, hogy ne kérdezne. ⁴² Ez nem az ösztön, az asszonyi természet megnyilvánulása, hanem a szerelem totalitásának és oszthatatlanságának képviselője”.

⁴⁰ Kelecsényi László (1974): A magáért való szerelem drámája. In: Világosság.

⁴¹ U.o.

⁴² U.o.

Kékszakállú nem képes kilépni önmagából és eljutni a másik személyiségéig. A másik ember istenítése így válhat önmaga istenítésévé. Kékszakállú kizárólag az emberi lényegre koncentrál, s ez a lényeg megjelenési formáitól elvonatkoztatott abszolútummá válik.

Kékszakállú statikus alakja az etikai stádium emberéé. Etizálása azonban embertelen, mert kegyetlen vizsgáján minden nő elbukik.

A Kékszakállú szerelme a magáért való szerelem drámája, tragédiája a magáért való szerelem hiábavalósága és tragédiája. Kelecsényi értelmezésében a férfi beavatási útjáról vall. Fejlődésük érdekében a férfiaknak ezekkel az akadályokkal – mozdulatlanság, keménység ridegség, kegyetlenség – kell megbirkózniuk.

A kiválasztott férfi és az esendő nő

Kelecsényivel ellentétben Kroó György kritikusabban elemzi Judit alakját.

A férfi-nő természet adta különbsége a tudás és ösztönösség ellentétévé fokozódik.

Megismerjük a mondanivaló lényegét: „a teljes életet élő, eszményekkel bíró férfi és a csak ösztöneire hallgató, érzékeiben élő asszony egyesülésének hiábavaló illúzióját.”⁴³ A férfi idealizmusa egyre jobban felmagasztosul, a nő gyarlósága egyre nyilvánvalóbb. Amilyen nagyszerű és tiszta a férfi szerelme, hősi jelleme, olyan tragikus a beteljesülhetetlenségre, az örök boldogtalanságra rádöbbenő felismerése. Feltárul a hetedik ajtó és véres tetemek helyett a férfi emlékezetében élő, megszépült hajdani szerelmei fogadják Juditot az utolsó teremben.

A két utolsó ajtó titka csak annyi volt, hogy az egyedül elsírt könnyeket, és a lelkünkbe zárt emlékeinket nem oszthatjuk meg senkivel.

„csak ami nincs, annak van bokra,
csak ami lesz, az a virág,
ami van, széthull darabokra.”⁴⁴

⁴³ Kroó György (1979): A Kékszakállú herceg vára. Budapest: Magvető Kiadó. 53. p.

⁴⁴ József Attila: Eszmélet.

Egymás terhét hordozzátok.

3/3/2. A meddő párkapcsolat mítosza

Balázs művében már nem gyilkos és áldozat áll egymással szemben, hanem két egymást kiegészíteni akaró, egyenrangú fél. A két hős egymáshoz való viszonya korunk magányos emberének élet-tragédiáját tükrözi.

A történés belső, mert pszichológiai színpadon folyik le, az emberi lelket avatja színpaddá.

Férfi és nő a szerelem és a halál árnyékában egymáshoz menekül.

„Szerelmetes szomorúság

Foszlott felhőjű leple hull ránk.

Szorogatóan és gyászosan

S ha kétfelé szakaszt a Föld

Bennünket: mégis összebújnánk.”⁴⁵

Ahogy népmesénk Gyöngyszín Ilonája a beavatás élet-halál-élet útját járja végig, úgy a misztériumjáték Juditja is ezt teszi, mégpedig a férfi lélek ajtajainak felnyitásával.

Az **ajtók** a lélek belső titkaira utalnak. (A férfi egylényegű a várral – a vár ő maga.)

Az ajtó az átmenetet jelképezi (összeköt és átenged, de el is választ két világot egymástól). Judit szembesül a látottakkal.

Az ajtók száma **hét**. A hét misztikus szám, a világban megnyilvánuló Isten szent száma, mert az isteni 3 és a földi 4 tökéletes összegét adja. A számok közvetlen kapcsolatban állnak a világtörvénnyel, az Isteni igazság örök princípiumával, s ilyenformán minőségek és ideák fejeződnek ki bennük. Ennyi öröm, ennyi fájdalma volt Szűz Máriának, ennyi a száma az irgalmas cselekedeteknek, Krisztus utolsó szavainak.

A hetes számnak a magyar néphagyományban is kitüntetett szerepe van.

A **kulcs** a nyitás és zárás eszközeként a tudást és a beavatást jelképezi.

Juditnak az ajtók kinyitásával a legmélyebbet és a legmagasabbat is meg kell tapasztalnia. Útja a kínzókamrától a virágoskerten át a Kékszakáll csodálatos birodalmáig tart. Mindegyik ajtó mögött a férfi lélek tartozékai. A kínzókamra, a férfiúi kegyetlenség és a fegyveres-ház, a világgal küzdő örökös harc szimbólumai. Aztán ott a virágoskert, a

⁴⁵ Ady Endre: Összebújó félelem órái.

kincseskamra, a férfiúi érzékenység, erő és gazdagság szimbólumai. Az ötödik ajtó mögött teljesedik ki a kép. A volt, a megélt, a megküzdött, a jó, a rossz, a múlt és a jelen birodalma.

A misztériumjáték aranymetszési pontja, a férfi és a nő párbeszéde az ötödik ajtónál.

Kékszakállú:

„Nézd, tündököl az én váram.

Áldott kezed ezt művelte,

Áldott a te kezed, áldott.

Gyere, gyere, tedd szívemre!”

Judit:

„De két ajtó csukva van még.”

Kékszakállú:

„Legyen csukva a két ajtó.

Teljen dallal az én váram.”

Gyere, gyere, csókra várlak!

Judit:

„Nyissad ki még a két ajtót!”

Kékszakállú:

„Judit, Judit, csókra várlak,

Gyere, várlak. Judit, várlak!”

Judit:

„Nyissad ki még a két ajtót!”

Kékszakállú:

„Azt akartad, felderüljön;

Nézd, tündököl már a váram.”

Judit:

„Nem akarom, hogy előttem

Csukott ajtóid legyenek!

Kékszakállú:

„Vigyázz, vigyázz a váramra!”

„Vigyázz, nem lesz fényesebb már.”

„Judit ne nyissad ki!”

„Mi magunk vagyunk a Kékszakállú hercegek a „babonás” várban, megannyi rablólovag, akik mások lelkének, könnyének, vérének, kincseinek elrablásával építjük fel világunkat. Vérben szerzett kincseinket zárt ajtók mögött őrizgetjük sötét várunkban, s csak az válthat meg a magunk börtönéből, ha valaki önzetlenül és áldozatkészen szeret.”⁴⁶

A „juditi” női minőség nem érti Kékszakállút. Nem tud megállni a titokórzó ajtók előtt „– Mindent tudni akarok!” – mondja a mai kor emberének göggyével, ostobaságával – és veszít.

A férfi-nő kapcsolata élet-halál harc és a „juditi” női minőség csatát vesz ebben a küzdelemben.

Sem a mesében, sem a misztériumban nem születik valódi kapcsolat férfi és nő között.

Aki igazán adni akar, önmagából kell adnia, mint népmesénk Fehérlófiának, aki saját húsából szakít, hogy feljuthasson a fenti világra.

Judit megméretett és könnyűnek találtatott ebben a küzdelemben.

A megméretés próbáját a magyar Kékszakáll-balladánk teljes életutat bejáró Molnár Annája kiállja.

„Felöltözött dolmányába,

Visszaindult hazájába.

Ott megállott kapujába,

Bekiáltott udvarára:

„Aluszol-e, jámbor gazda,

Adsz-é szállást éjszakára?” ...

„Míg a gazda borért járja,

Mit csinálja Molnár Anna,

Kigombolá a dolmányát,

Megszoptatta kicsi fiát.

Hogy az apja megérkezik,

Sírást nem hall, csudálkozik.

„Hallod-e te, jámbor gazda,

Egyet kérdek, felelj arra.

⁴⁶ Újfalussy József: Bartók Béla. Kékszakáll tanulmány. 1976

*Feleséged ha még élne,
Élve hozzád haza jönne,
Megszidnád-e megvernéd-e?
Még éltibe felvetnéd-e?*

*Meg se szidnám, meg se verném,
Még éltibe fel sem vetném.”⁴⁷*

Molnár Anna megtanul megbocsátani önmagának. Férje pedig neki tud megbocsátani. A ballada hősnője, akárcsak mesénk Gyöngyszín Ilonája, teljes utat jár be és végül **hazatalál**.

Bizalom – áldozat – és megbocsátás: a női lélek fejlődési útja. A nőnek ezeket kell megtanulnia.

Judit nincs még birtokában ennek a tudásnak és kegyelemnek.

A férfi-nő „élet-halál” harcának küzdelmén csak az anyai női minőség képes túllépni. Megérteni a „titokőrző” ajtó sötétjét, a könnyek tavát, az elmúlt asszonyok titkát, a hallgatás csendjét...

Ennek a tudásnak a birtokában lehet a nő beavatottan beavató, adó, oldó és megtartó erő.

A Kékszákáll-mese tehát hosszú utat tett meg a történelmi magtól, a mondák és balladák világától, a számtalan művészi feldolgozáson keresztül, **a lélek misztériumáig.**

A beavatás által olyan úton megyünk keresztül, ami túlmutat a hétköznapi tapasztaláson. Megláthatjuk az események mögött működő valós szellemi okokat és célokat.

Beavatottan a szellemi világ tanúi lehetünk.

Ha ezt valaki megtapasztalja, minőségileg is megváltozik az egész élete, és képes lesz magasabb szempontok szerint élni és cselekedni.

Judit a misztériumban az élet-halál-élet útját bejárva ezt tanulja meg a hetedik ajtón túl.

⁴⁷ Kallós Zoltán: Balladák könyve. Molnár Anna balladája / IX.

... az ember csak akkor játszik, amikor a szó teljes értelmében ember, és csak akkor egészen ember, amikor játszik.

(Platon)

4.

Művészetpedagógia a felsőoktatásban

Báb- és drámapedagógiai oktatás a Nyugat-Magyarországi Egyetem

Benedek Elek Pedagógiai Karán

1. kép

2. kép

4/1. Képzési formák, statisztikai adatok

Pedagógiai Karunkon tanuló hallgatók összesített létszáma:

	Felsőfokú szakképzés	Főiskolai szintű képzés	Szakirányú továbbképzés	Összesen
Hallgatók száma	51	2022	63	2136
Ebből nő	51	1729	61	1841
Nappali tagozat	12	544		556
Ebből nő	12	491		503
Esti tagozat		209		209
Ebből nő		151		151
Levelező tagozat	39	1269	63	1371
Ebből nő	39	1089	61	1187

Képzési szakok és évfolyamonkénti hallgatói létszám:

Szak	Nappali				Levelező				Esti				Összesen
	I.	II.	III.	-	I.	II.	III.	-	I.	II.	III.	-	
Óvodapedagógus	76	78	68	-	56	49	48	-	-	-	-	-	375
Német nemz. óv.pedagógus	9	10	8	-									27
Diplomás óvodapedagógus					5	9							14
Szociálpedagógus	71	80	73	65	189	129	148	137	50	55	47	57	1099
Szoc.ped. Pápa					97	93	119	112					421
Dipl.szoc.ped.					24	19	3	3					49

4/2. Az iskolai színjátszás hagyománya és jelene Karunk életében

Valamikor az iskolai színjátszás – mint szinte egyedüli színházi forma – nagy szerepet játszott nemzetünk kulturális felemelkedésében.

A jezsuita iskolákban folyt a színjátszás leginkább meghatározó része. Az előadások latin nyelvűek voltak, de más – evangélikus, református – iskolákban már olykor magyar nyelven is játszottak. A híres jezsuita iskolákban – Kassán, Egerben, Nagyszombaton – előírás szabályozta a papnövendékek és tanárok számára a színjátszásban való részvételt, a dramaturgiai képzést, az előadások lebonyolítását.

Meglehetősen sokszínű volt a darabválasztás. Az alsóbb osztályok általában komédiával, a felsősök tragédiával foglalkoztak. Főképp olyan műveket kerestek előadásra, amelyekben nem, vagy csak kevés női szerep volt, mivel ezt is a fiúknak kellett játszaniuk. A tragédián és komédián kívül játszottak mirákulumot, moralitást, hitvitázó drámát, sőt néha még istenparódiát is.

A XVI-XVII. századra Magyarországon megszületnek az első drámák, de még nincs drámairodalom. Vannak színjátékformák, de még nincs színjátszás. **Az iskolai színjátszás rendszeressége és színvonala nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy megteremtődjék a későbbi igazi színház alapja.**

Az iskolai színjátszásnak komoly hagyományai vannak Magyarországon. Sajnos a bábtörténeti emlékek sokkal szegényesebbek. **A műfaj jelenlétéről a magyar oktatásban csak a XX. század elejétől beszélhetünk.** A pedagógiai bábjáték gyökerei a polgári szalonok közkedvelt gyermekszórakoztató játéka, az intellektuális bábjáték irodalmi és képzőművészeti igényű darabjai, valamint a népi hagyományban gyökerező játékok voltak (maszkos játék, kiszabáb, Betlehemes-játék). Legnépszerűbb bábfajtává a cseh-morva területről hazánkba érkező és meghonosodott kesztyűs-bábok lettek. A műfaj elsősorban az általános iskolában és az óvodában vált népszerűvé. Sajátos nyelvezete miatt még ma is sokan a gyermekek műfajaként tartják számon.

Az iskolai színjátszás hatása a nemzet felemelkedésében, a közösségi szellem megteremtésében vitathatatlan.

A mítoszok, rítusok, mesék a játék ősi talajából fakadnak. A rítus a szakrális játékból nőtt ki, a költészet a játékból született. A zenének és a táncnak is szoros kapcsolat van a játékkal. A játékban mint szimbólumban az élet és a halál, a teremtés és a rombolás, a látszat és a valóság örök kettőssége van jelen. Amikor az ember játszik: „komoly-vidám”; „két ember egyben”.

A lét értelmét kutató történetek a mesék és a mítoszok is. Olyan történetek, melyek életre keltésének kitűnő lehetősége a színház nyelve, a bábjáték világa.

A mesékről, és a és a mítoszokról lekopott már minden felesleges. Általuk olyan utak tárulnak elénk, amelyek mindannyiunk számára nyitva állnak. A hős olyan képet varázsol elénk, mely megfelel lelkünk szükségleteinek és segít bennünket eligazodni a mélyebb lelki struktúrákban is. Az ember feladata, hogy énjét egészségessé formálja. Azonos hullámhosszon legyen teljes emberi mivoltával. Megélni és túlélni, a játék, a bábjáték groteszk költői erejével, nevetető, megríkató tükröt tartó és megbocsátó kegyelmével.

A felsőoktatásban, ahol első renden az intellektuális ismeretek átadása, befogadása a feladat, nagyon fontos lenne a hallgatók érzelmi intelligenciájának fejlesztése is. Mint átadóknak és közvetítőknak – leendő pedagógusként – érzékennyé kell válniuk az emberi sorsok iránt, elviselni a szenvedést, befogadni az örömeket.

A színház nyelve megkönnyíti a befogadás aktusát, a játék és a humor pedig a problémák feldolgozását teszi könnyebbé.

Az iskolai színjátszásnak mindig nagy szerepe volt a közösségépítésben, az oktató és nevelőmunkában. Saját művészetpedagógiai munkámmal ezt a hagyományt szeretném ápolni, őrizni.

A színjátszás és a közös játék 14 év óta része Karunk életének.

Pedagógiai Karunkon – disszertációm témájához kapcsolódó – előadások, bemutatók:

Magyar népmesék: Gyöngyszín Ilona, Tündérszép Ilona, Macskacicó, Szóló szőlő...

Grimm mesék: Csipkerózsika, Hamupipőke, Hófehérke

H. Ch. Andersen: Egy anya története

Országos fesztiválokön bemutatott előadások:

„Mintha rózsá volna” (Árpád-házi Szent Erzsébet legendája)

Erzsébet hitére, a szegények és elesettek felé forduló szeretetére napjainkban is hatalmas szükség van. A rózsá csodája bennünket erősít.

Előadások: Nemzetközi Bábfesztivál, Sárospatak (1990)

Templomos Bábjátékosok Országos Találkozója, Budapest (1997)

„Csillagunk, Mária” költői játék

A hallgatók körjátékban eljátsszák Mária küzdelmét, sorsát, s miközben játszanak, megérteneK valami nagyon lényegeset a saját, a leendő asszony sorsukból is.

Az előadás irodalmi anyagát Erdélyi Zsuzsanna archaikus imádságaiból válogattuk.

Előadások: A Határon Túli Magyar Felsőoktatási Intézmények Nyári Alkotótábora, Bodrogolaszi (1996).

„Drágakő-bor-asszony”

Hamvas Béla: A bor filozófiája könyvének adaptációja

A bor hármassága a nő hármasságával rokon

„A bor száma a három, s ez a hármás szám a bor világtörténetével is összefüggésben áll...”

A női hármasság sziluett játékban jelenik meg. Az adaptáció vallomás az érzékekkel megélt, „közvetlen” élet mellett, vallomás a női önfeláldozás világmeztartó erejéről. „Önfeladás, áldozat, tehát vallás. Csak ebből az asszonyi áldozatból lehet, szabad, kell a szerelmet fakasztani. Mert e nélkül az asszonyi áldozat nélkül a férfi egész életében dideregne.”

Előadások: Nemzetközi Művészeti Kiállítás és Vásár, Sopron (2004)

Nemzetközi Borászati Konferencia, Győr (2005)

Borászati Szakmai Konferencia, Budapest (2005)

Országos Drámapedagógiai Napok, Kecskemét (2005)

A bábu jel, metafora, koncentrált jelenléte hordoz és minden, ami vele történik, fokozott jelentéssel bír.

4/3. A bábpedagógia szerepe és lehetősége a képzésben

A bábu az ember képmása rongyból, fából, agyagból.

A bábjáték színe és fonákja is az emberi kapcsolatoknak. Mint többedleges rendszer kialakít, elindít egy gondolatot, majd a következő lépéssel már érvényteleníti is azt. Játszik mintha élne, mintha győzne, mintha veszítene – értünk és helyettünk...

A báb a legősibb történelmi időktől kezdve jelen van az ember életében. A világ minden táján megjelent, ahol az emberek társadalmat alkottak. A legkülönbözőbb módon alkalmazták: temetési rítusokban mint áldozati adományt, mágikus praktikákban mint a rontás tárgyát, jóslásban, jövendőmondó gyakorlatban pedig mint beavató eszközt. Szent tárgyként az Isteneket képviselte a kultuszokban és a vallási ceremóniáknál. A báb tehát a teremtés örök mítoszáat egyesíti magában.

A bábjáték drámai műfaj, és mint ilyen a cselekvő ember mását jeleníti meg cselekedeteiben. Minden dráma már önmagában is teljes, mintegy „befejezett” világ. Tükröz valamit a művészi tükrözés lényege szerint.

A bábok a testükkel beszélnek, s testüket eleve e célból alkotják.

A bábok eltúlozzák, felnagyítják, s ugyanakkor leegyszerűsítik az emberi test mozgását, gesztusait. A bábművészet bármelyik ága úgy hat, hogy az ember egészét járja át. A bábjáték lehetőség az örömteli találkozásra és a testet-lelket átjáró humorra.

A bábjáték a legintellektuálisabb műfajok egyike. Sajnos ezt a műfajban benne rejlő lehetőséget a pedagógiai bábjáték nem tudta kihasználni. Didaktikus, szájbarágós feldolgozásokkal a műfaj lényege és leghatásosabb eszköze veszett el.

Az anyagok gazdagsága alkotó módon teremthető újra a bábok világában.

Megszólaltatni egyéniségünket, egyéni módon kifejezni érzelmeinket, gondolatainkat, kifejezni a világot a játék, a humor nyelvén, színekkel, formákkal, a bábjáték különös és groteszk nyelvén – ez a bábjáték legfontosabb célja.

Kékszakáll előadás 1.

Képszakáll előadás 2.

A bábjáték színház, képzőművészet, irodalom, tánc és zene egyszerre.

Közvetlen módon szól hozzánk. Mindenki által elsajátítható önkifejezési lehetőség. Érzékennyé tesz bennünket az anyagok iránti fogékonyságra és az anyagok felhasználásának kreatív szemléletére.

Ugyanakkor a bábjáték mint önkifejezési forma lehetőséget teremt az önismeretre is.

A színpadi játék az élethelyzeteket modellezi akkor is, amikor a bábok világán keresztül szól hozzánk. Nevelni, tanítani, megérteni és megbocsátani csak a játészó, a nevetésre, humorra képes ember tud. A humor átsegít bennünket a lelki nehézségeken, a játékra való képesség pedig megértőbbé, kreatívabbá nevel bennünket.

A bábozás során életet lehelünk a holt anyagba, hogy a játék végeztével a bábót letéve saját hús-vér lényünkkel tudjuk tükörbe nézni, elfogadni, megérteni önmagunkat és a másikat.

Egyetemünkön a bábpedagógia tantárgyi struktúráját magam dolgoztam ki, mégpedig a következők szerint:

Nyugat-Magyarországi Egyetem

Benedek Elek Pedagógiai Kar

A bábpedagógiai című tárgy tantárgyi tematikája:

Szak: óvodapedagógia

Tagozat: nappali-levelező

Félévi óraszám: 30-8 óra

Tantárgyfelelős: Józsa Éva főiskolai docens

A tantárgy célja:

A bábjátéknak mint művészeti ágnak a megismerése, és szakmailag is megalapozott alkalmazása a mindennapok óvodai gyakorlatában.

Az egyszemélyes bábjáték dramaturgiájának megismerése és alkalmazása, a hallgatók tanulmányaik befejezésével képessé váljanak önálló feldolgozások megvalósítására, a tervezéstől a dramatizálás feladatán át a színpadi megvalósításig.

Témakörök:

Egyetememes színháztörténet az ókortól napjainkig

Bábjátéktörténet Európában és Távols-Keleten

Bábjáték a magyar néphagyományban

Mesék, mítoszok, archetípusok

„Lelkünkben őrzött asszonykép”

A női identitás jelentősége az óvodapedagógusi munkában

Mesék és mítoszok nőalakjai

Gyakorlati órák:

A bábjáték dramaturgiája

Meseelemzés folyamata és feladatai

Mesék és mítoszok bábszínpadi feldolgozása

Bábtervezés és kivitelezés, a választott mese feldolgozása és bábszínpadra állítása

Díszletkép

4/4. Különleges Kékszakáll-feldolgozások a bábszínpadon

Kutatómunkám középpontjában elsősorban a Kékszakáll-adaptációk álltak. Számtalan érdekes bábszínpadai feldolgozásra bukkantam. A feldolgozások más-más Kékszakáll-történetet vettek alapul a színpadra állításnál. Az elsőre az *Egy elfelejtett műfaj*⁴⁸ című tanulmányban akadtam rá. Ez a könyv Balog István hagyatékát dolgozza fel. A kéziratban található tabló címe: *A Kékszakállú lovag, vagy nőzsarnok.*

Íme a színjáték eredeti változata a XIX. század elejéről:

Luciából.

I. Pórlányból kezem által – Fejedelemnő lettél. (A többi szöveg kihúzva.)

Ezt ne tévezd szemed elől és engedelmeskedjél

Minden csarnokba játszatsz, Csak ez egybe ne néz.

Mert megfagy eredben véred, halál lesz a béred.

Pasqualeből.

II. Mily bájoló a nap Május havában. Vigasztaly meg oh kedves e magányban.

Oh mért nem jössz angyalom hived vár. Zefír susog a lég balsam illat ár.

Ha meghalok érted, mátkád sirathatod, De szegény életét vissza nem adhatod.

III. Oh érezd szívem verését, oh érezd drágám. Tellyes szüm boldogságát, bájoló mátkám

Nálad nélkül nincs boldogság. Nálad nélkül nincs állandóság,

Éretted olvadok, éretted meghalok, Kedvesem, édesem, szerelmesem.

Sebastianból.

IV. Rejtély – szoba – titkos – kulcsa – Mért tiltja a férj nejétől. Élete drága felétől

Hogy abba a szobába ne menjen. Titkáról ne értesüljön.

Ezt a titkot fel kell fednem. Tán nem veszem el életem

Ha férjem haza nem jönne még ma, nincs aki engem láthatna.

V. Által hágtad immár a parancsot. Be néztél a rejtett szobába

Mérő női hullák hamvadnak ott. Heten zárva egy koporsóba

⁴⁸ Pór Anna (1974) Balog István tablókönyve. In: A magyar színjátszók tablói a XIX. század első felében 98.p.

*Azzal büntetem kíváncsiságod. Hogy ott lesz ezentúl a lakásod
Te is ama fedél alá zárva, Örökre el leszesz takarva.*

*VI. Vesz el gonosz hűtelen nő. Átlépted a parancsodat
Mellyet néked úgy adék, hogy e szobába ne lépj.
Vesszen el hát gonosz fajod. Itt lesz ma a halálod.*

*VII. Szerencsétlen szikla fészek. Szerető szüm megvetéd
Halált osztó gonosz féreg. Vesz el te is gonoszul.
Élőlény itt meg ne szálljon. Varjú-fészek maradjon.*

A Kékszakáll-történet feszültsége és borzalmissága által válhatott alkalmassá a tablón való bemutatásra. A nemzetközileg elterjedt történet alapja ezeknél a változatoknál Perrault meséje volt. A XVIII. század végén és a XIX. század elején egyébként a téma a színpadon is népszerűvé vált, egyrészt Tieck drámai költeménye, másrészt Grétry operája révén.

Minden jel szerint ez utóbbi képezhette Balog tablójának alapját, ugyanis mindkettőben megtaláljuk az eredeti történetben nem szereplő személyt, az asszony szerelmesét, aki belopakodik a Kékszakállú herceg várába, és megmenti az asszonyt.

A Kékszakáll-tabló színpadi mintái a romantika szellemében fogantak. Tieck művét Immermann híres düsseldorfi Kékszakáll-rendezése a korabeli leírások tanúsága szerint romantikus tablókkal és a barokk hagyományokat romantikával egyesítő szellemben, erőteljes, borzalmas és groteszk hatásokkal elevenítette meg. Grétry operája viszont a romantikus „szabadító opera” típusába sorolható, amelynek az a jellemzője, hogy rabságból és halálos veszedelemből az utolsó pillanatban megmenekül a hős. Hazánk színpadain ebben az időszakban nagy divatja volt a romantika rejtelmes borzalmainak. A titokzatos kriptákba befalazott asszonyok, a rejtélyes várkastélyok és borzasztó tornyok sötét világába jól illeszkedik Balog színműve is.

Balladai változatok

A Kékszakáll-monda balladai változatainak óriási a nemzetközi sikere. Ezek meglehetősen távoli kapcsolatban állnak a színjáték menetével, de mindenképpen jelzik, hogy a végén elbukó nőgyilkosról szóló alaptörténet már a középkor óta ismeretes a magyar folklórban.

A Bábjátékos-kiskönyvtár⁴⁹ sorozatban találtam rá a magyar balladai Kékszakáll történet (*Molnár Anna*) bábszínpadi feldolgozására. A mű legnagyobb érdekessége, hogy Kodály Zoltán zenekari műve alapján készült. A ballada énekelt változatát Kodály az első erdélyi népdalgyűjtő útján jegyezte le 1910-ben, Csík megyében. Számos Molnár Anna-ballada van. Ezekben a történetekben Ajgó (Sajgó, Szajgó, Zajgó) Márton a Kékszakáll. Ez a kóbor katona a környék hírhedt réme, aki asszonyokat, lányokat csalogat el otthonukból, megöli, majd fára akasztja őket. A Molnár Anna-balladák a katona utolsó csábítását mesélik el.

Anna megöli csábítóját, és hazaindul. A régi erkölcs szerint Anna pusztán azzal, hogy elhagyta a házat, óriási bünt követett el. A régi felfogás értelmében az olyan asszony büntetése, aki elhagyja otthonát és férjét, a száműzetés és a halál volt.

A Molnár Anna-balladák legtöbbje a vacsora-jelenettel ér véget. Kodály Zoltán ballada-feldolgozásában nincs vacsora-jelenet.

*„Kigombolá dolományát,
Megszoptatá siró fiát.”*

Ennyi a befejezés szövege, nem mondja el, mi történt a házaspárral ezek után. Kodály zenéje az anyát és gyermekét, kettejük boldog találkozását teszi mélyen átélhetővé.

Így válik a történet a hazatalálás apoteozisává.

⁴⁹ Hagyományaink a bábszínpadon. (é. n.) Bábjátékos kiskönyvtár sorozat. 60. p.

Molnár Anna

Kodály Zoltán művének szinopszisa:

I. jelenet

(Annáék otthona)

Anna a ház tornácán ül, előtte a földön, a dagasztóteknőben pólyás gyermeke. Anna hímez, s közben lábával ringatja a teknőt. Belép Zajgó Márton. Anna összerezzen, megijed, megrémül. A férfi közeledik az asszonyhoz. Anna elalél. Zajgó Márton gyöngéden, de erővel szakítja ki Annát meghitt környezetéből. Elragadja és felragadja, a magasba száll vele, s így Anna tiltakozása elvész, elenyészik. Eltűnnek a fenyegető sötétségben.

II. jelent

(A burkusfa alatt)

Zajgó Márton köpenye szárnyai alá rejtve, a közelgő rémségekbe vezeti be Annát. Mögöttük nagy, sötét tömeg. A tömeg közeledik. Fény hullik rá. A fa ágain akasztott asszonyok lógnak. Anna a földre zuhan. Az akasztott asszonyok látványa visszatűnik. Zajgó Márton fölemeli Annát, és hatalmába keríti. A vágy magasba röpteti őket. Csillapulván a vágy, ismét felrémlenek az asszonyok. A katona elnyugszik. Annak lesújt a karddal. Minden vörösbe borul. A halott ruhájába burkolózva Annak eloson a rémtettek színhelyéről.

III. jelenet

(Annáék otthona)

A gazda a tornáccon áll, lábánál a teknő, benne a gyermek. Nem lepődik meg, amikor az álkatona belép, de merőn s gyanakodva nézi. Fél térdre ereszkedve közli, sír a fia, nem engedhet senkit a házba. Anna egyre közeledik hozzájuk. Köpenye alól előtűnik keze, amely vágyakozva nyúl a gyermek felé. Hirtelen elhatározással bort kér a gazdától. A gazda vonakodva ugyan, de eltávozik. Annáról lerepülnek a katona ruhadarabjai. Felragadja, és mellére vonja gyermekét. Leguggol, majd gyermekéről ránc emeli tekintetét.

A Molnár Anna lelki dráma. Sok múlik azon, hogy milyen bábtechnikát választunk az előadásához. Mindenképpen olyanra van szükség, melynek segítségével a bábjátékos ábrázolni, kifejezni tudja a lélek rezdüléseit.

4/5. Drámapedagógia szerepe és lehetősége a képzés folyamatában

A drámapedagógia a XX. századi személyiség-központú reformpedagógiák egyike. A drámapedagógia, ahogy a drámajáték kifejezés is mutatja, tevékenységét a játékra alapozza, a játéknak a pszichológia által is igazolt személyiségfejlesztő mozzanataira. A drámapedagógia olyan személyiségre figyelő pedagógiai metodika, melynek célja, hogy alkalmazásával a csoportos tevékenységben való részvétel folyamatában fedezzék fel a jelenlévők a körülöttük lévő tárgyi világot (érezékelés), önnön belső világukat (énkép-kialakítás), a szociális világot, s abban helyezték el magukat, létesítsenek kapcsolatot vele (kommunikáció), morális érzékenységre, érzelmi stabilitásra, kreatív gondolkodásra tegyenek szert.

A drámapedagógia alternatív tanítási módszer, a személyiség fejlesztésének olyan módszere, melynek révén a cselekvő ember (gyermek) ismeretei, képességei és társas kapcsolatai a nevelő által irányított és társakkal végzett közös dramatikus játékok során fejlődnek. A drámapedagógia kifejezés az angol nyelvterületről került be és hódított teret Európa több országában. A módszer lényege, hogy a játék pszichológiai értékét használjuk ki. Legfontosabb a kreativitás, az improvizációs képesség, az együttműködés, az önismeret fejlesztésének lehetősége, valamint az önbizalom, önfegyelem, koncentráció képesség erősítése. A játékra mint az emberi tevékenység örömteli megnyilvánulására alapozódik. A drámajáték elnevezés gyűjtőfogalom: egyaránt jelent különböző készségeket fejlesztő gyakorlatokat, és szerepvállalást igénylő társas rögtönzéseket.

A drámapedagógia az a művészetpedagógiai irányzat, amely a dráma és a színház eszközeit sajátos módon használja a nevelésben. Gyakorlatokkal és játékokkal segíti a valóság átélését, az emlékek megőrzését a figyelem fejlesztését, az alkotás szabadságával való megismerkedést, s ezen keresztül a csoport és az egyén fejlődését a megismerés örömétől a kifejezés, az élménymegosztás öröméig.

Drámajátéknak nevezünk minden olyan játékos emberi megnyilvánulást, amelyben a dramatikus folyamat jellegzetes elemei lelhetőek fel.

A drámajáték nem cél, hanem eszköz, amely segíti a teljes személyiség harmonikus fejlesztését, és fontos szerepet vállalhat a tanítás-tanulás folyamatában is. Kifejezési formája: a megjelenítés, az utánzás. Megjelenési módja: a földézett vagy éppen megnyilvánuló társas kölcsönhatás, interakció. Eszköze: a drámajáték, az emberi és a zenei hang, az adott nyelv, a test, a tér és az idő. Tartó szerkezete: a szervezett emberi cselekvés.

Nyugat-Magyarországi Egyetem

Benedek Elek Pedagógiai Kar

Egyetemünkön a doktori képzésben szerzett tapasztalataim és ismereteim alapján a drámapedagógia tantárgyi struktúráját magam dolgoztam ki:

A drámapedagógia tantárgyi tematikája:

Szak: szociálpedagógia

Tagozat: nappali-levelező-esti

Félévi óraszám: 30-8-8 óra

Tantárgyfelelős: Józsa Éva főiskolai docens

Tantárgy célja:

A hallgatók kreativitásának és szociális érzékenységének fejlesztése, a drámapedagógiai játékok, gyakorlatok érzékeny és színvonalas alkalmazása a szociálpedagógusi munkában.

Témakörök:

Egyetemes és magyar színháztörténet

A drámapedagógia története és hazai útja

A drámapedagógia eszközei és lehetőségei a szociálpedagógusi munkában

Mesék, mítoszok világa és drámapedagógiai feldolgozásának lehetőségei

„Lelkünkben őrzött asszonykép” a női identitás szerepe és lehetősége a segítő pályákon

„Gyakori hogy nemcsak alábecsüljük az érzelmi megközelítést, de gyermekinknek is megtanítjuk megvetni azt”⁵⁰

Az oktatásban megvalósuló dráma elsősorban az értékrendben bekövetkező változásra, az érzelmi megismerő fejlődésre összpontosít. Mivel a dráma objektív és szubjektív módon működik, ezért az értékítéleteket tartalmazó elgondolások tanulásában, jól alkalmazható.

A felsőoktatásban már említést sem tesznek az érzelmi nevelésről, pedig a művészetpedagógiai képzésben természetes módon szerepet kaphatna. Sajnos, az oktatásban nemcsak a művek, hanem az érzelmek intellektualizálása is folyik.

A művészetpedagógiai oktatásban az érzelmi pontok megkeresése izgalmas és fontos feladat.

Az érzelmek minősége fejleszthető. Ez a fejlesztés, pedig lehet a művészetpedagógiai tárgyat oktató felelőssége.

Kékszakáll téma a tanítási drámában:

(A disszertációm témájához kapcsolódó drámaóra vázlata.)

Tervezett óraszám: 4 óra

Formája: műhelymunka-szemináriumi foglalkozás

A Kékszakállú herceg (a Perrault-i mese feldolgozása)

1. A mese jelenetekre bontása - Jelenetek tablóképekben
2. Kékszakáll a bíróság előtt. Vád és védelem (a csoport fele a védők, a másik fele a vád képviselőjében szólal fel)

Kezdeti attitűd: A házastársak közötti bizalom hiánya

A dráma eredményeképpen létrejött attitűd, mindkét fél felelőssége a kapcsolat megromlásában.

3. A valós történet (mese) mögötti tartalom elemző értékelése a szemlélő, a barát, a rokon, az újságíró, a pap szemszögéből.

⁵⁰ Bolton, Gavin (1993): A tanítási dráma elmélete. 36. p., Budapest, Marczibányi Téri Művelődési Központ

„Maga a titok egyébként főleg a nők számára probléma, a bizalmi törés pedig talán inkább a férfiaknak. Mi sértésnek vesszük, ha szeretett, vagy éppen nem szeretett társunk rejteget valamit előlünk – míg a férfiak, meglehetősen a vérszövetség hűségét keresik bennünk is, mint egykor a pajtásaikban” (41 éves nő)

4/6. A Kékszakáll meséje... (a hallgatók vallomásai a meséről és misztériumi játékról)

A szociálpedagógia szakos hallgatók kötelezően választható tantárgy keretében tanulják a drámapedagógiát. A *Kékszakáll* meséjével és *A Kékszakállú herceg vára* című operafilmmel az órák keretében foglalkoztunk.

A pápai levelező tagozatos hallgatók beadandó dolgozatként az alábbi feladatot kapták:
(A *Kékszakáll* mesében és *A Kékszakállú herceg vára* című operafilmben)

- melyik szereplővel tudott azonosulni,
- mit jelent a lemoshatatlan vér a kulcson,
- beavatás útja a mesén keresztül.

Az évfolyam létszáma: 120 fő. A dolgozatot beküldött hallgatók száma: 110 fő.

Ebből férfi: 12 fő.

Életkor: 25 – 55 év

A téma nagyon érzékenyen érintette a hallgatókat, hiszen a mese és a misztérium is egyik legsebezhetőbb ponton szólította meg őket.

A dolgozatokat a tanulmányom szempontjából kiemelten fontos értékek szerint csoportosítottam:

- 1. Beavatási út a mesében és a misztériumban**
- 2. Együttérzés a férfivel**
- 3. Egy magasabb erkölcsiségű nőkép megjelenése az elemzett munkában**

Beavatási út a mesében és a misztériumjátékban

A beérkezett dolgozatok közül a személyes érintettségű anyagokból választottam. Ezekben a hallgatók a saját életükre vonatkoztatták a beavatási utat. Személyes sorsukat összekapcsolták a mese, illetve a misztériumjáték női hősének sorsával. Beavatási útként, megtanulandó feladatként értelmezték a megpróbáltatásokat. A hallgatók azonosulni tudtak Judit alakjával. Ennek ellenére a dolgozatok jelentős részében megjelenik a férfi iránti szolidaritás és együttérzés is. A vallomások kitértek az adott szó értékre, a titok védelmére is, valamint arra, hogy milyen nehéz elfogadni, megérteni a másikat.

A bizalomnak mint értéknek és kapcsolatmegtartó erőnek a hangsúlyozása minden dolgozatban megtalálható. Mit teszünk, mire vagyunk képesek, és mit kellene tennünk? A hallgatók többsége arra a konklúzióra jutott, hogy ameddig él a bűntudat, ameddig képesek vagyunk a tévedések beismerésére, ameddig létezik egy felsőbb, lelkünkben őrzött értékrend, addig remény van a jobbitó törekvésekre is, a megmentett kapcsolatokra, barátságokra és szerelmekre.

Dolgozatom további részében a legjellemzőbb hallgatói véleményekből szeretnék bemutatni néhányat:

„Az élet ugyanis – ma már tudom – tele van titkokkal. S bár az ember természetéből adódóan mindent tudni akar, boldogabb lenne, ha egyes titkokat tabuként kezelne, s tiszteletben tartana. Egyes titkok profanizálása, lerángatása a hétköznapi tudatba orvosolhatatlan fájdalmat von maga után. Judit is megtudta a legmélyebb titkot, de milyen áron?” (36 éves nő)

„Szeretek a dolgok mögé nézni, és azt kutatni, mi befolyásolja az embereket a döntéseik során; gyerekkori élményeink mennyire determinálják sorsunkat; elfojtott vágyainkat és tudatunkba mélyre elásott rossz emlékeinket képesek vagyunk-e felszínre hozni és szembenézni velük. Saját magunk megismerése is veszélyes kaland, de mások titkos ajtóit fessegetni még veszélyesebb. Mégis erről szól az élet, a kapcsolatainkról. Tükröt tartunk egymásnak, és a tükörben mégis magunkat látjuk. (41 éves nő)

„A párkapcsolathoz viszont két ember kell és az első komoly problémát az jelenti, hogy sokan saját ajtaikat sem nyitják ki. Nem mások elől féltik legbelsőbb titkaikat, hanem ők rettegnek legjobban attól, hogy szembenézzenek azzal, ami az ajtók mögött vár rájuk. Úgy tapasztalom, sokan nem vállalják az önmegismerés fájdalmas és valóban ijesztő útját, és az első ajtónál megtorpannak.” (28 éves nő)

„A mesének óriási ereje, tisztító, s ez által jellemformáló hatása van. Gyermeknek és felnőttek egyaránt hatalmas szüksége van erre az erőre ahhoz, hogy lelke és teste folyamatosan tisztulhasson, szinte újjá születhessen.” (36 éves nő)

„Talán ösztönösen érzik az emberek, hogy erre a „segítségre” szükség van, hisz az emberiség fejlődését már az ősidők óta végigkísérte a mese csodája és tisztelete.

A rosszul kiválasztott mese nem tudja nyújtani a szükséges megtisztulás érzését a gyermeknek, s a lelkében visszamaradó, értelmezni nem tudott események negatív gondolatokat, félelmeket is szülhetnek. Nagylányommal már elolvastattam a „Kékszakállú herceg” történetét. Kicsit megborzongva közölte utána, hogy „Elég ijesztő egy történet, ez inkább olyan felnőtt mese, ugye? Valószínűleg, nekünk felnőttek ad okot elgondolkodásra, azonosulásra és gondolataink újra értékelésére.” (36 éves nő)

„Akkor 3-4 éves lehettem, s nem nagyon tudtam végig aludni az éjszakákat a folytonos fullasztó köhögésem miatt...Hol Anya, hol Apu jött... felkapcsolta az ágyam felett a kislámpát és mesélt... hol Anya, hol pedig az Apu... Volt egy kedvenc könyvem, amit azóta is keresek- az Apué volt, gyermekként neki is ebből meséltek... lehet, hogy magával vitte a sírba? A Grimm-testvérektől a Régi szép mesék... rongyos volt és régi szagú!!! És én imádtam!!! És jöttek a boszorkák... és életre kelt a gonosz mostoha és süvített a szél... a szám tátva, az izgalom a gyomromban és a tenyerem izzadt és kapaszkodtam a macimba, s a nagy piros „szagos kendőmbé”. Voltak hercegek, fehér lovon és szerelem, féltékenység, megváltott élet és megérdemelt halál... és behunytam a szemem és ott voltam a mesében...

„Beavatás”- méltó leszek valamire, valamiből, valamibe jutás. Meghalt a régi, a beavatás, a katarzis által, született egy minőségileg teljesen új, úgy, hogy megéltem az élményt. Megéreztem a Silló Sándor filmjét, s rohantam haza, alig vártam, lássam a párom, hogy érezzem a közelségét, mert a lelkem ordított érte, mert rádöbentem: HATALMAS KINCS Ő. A beavatás tehát megtörtént, és én beavatódtam... Kell hozzá egy lélek, az biztos, nekem van néha kicsit nehéz is meg bonyolult is, de imádom, mert képes óriási fájdalomra, de ha boldog, akkor nagyon az (most is!!!)” (24 éves nő)

„Bevallom, bajban lennék, ha nem a mai énemmel, hanem mondjuk húszévesen kéne találjak egy szereplőt, akivel azonosulhatnék. Így negyvenen túl viszont abba a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a saját múltamból meríthetek, s a párhuzamokat az önismeretemre alapozva húzhatom meg magam s Kékszakáll felesége között.” (44 éves nő)

„Úgy tűnik, hogy a beavatás, vagyis a nővé érés a véres kulcs törölgetésével vált egyfajta emberformáló, felnőtté érlelő folyamattá.” (38 éves nő)

„A magas szint eléréséhez kell bátyjaink segítsége. Újjá kell születnie, hogy élni tudjon tovább, hogy bebizonyíthassa, nem hiába halt meg miatta szerelme, szerelmükért. Számomra nagyon tanulságos volt ez a mese. Nagyon sok emléket, gondolatot ébresztett bennem.” (33 éves nő)

„Bennem is erős a kíváncsiság, ami elég sok problémát okozott már számomra. Nem a pletykákra vagyok kíváncsi, hanem a másik emberre, eseményre, nem akartam kimaradni, lemaradni semmiről. Ma már igyekszem leküzdeni ezt és szelektálok, vagy legalábbis próbálok. Volt egy udvarlóm, az első, aki azt mondta nekem: „Orsi, a kíváncsiság fogja a vesztedet okozni.” Majdnem igaza lett, mert elkövettem egy olyan dolgot, ami ha ma kiderülne igen komoly konfliktust okozna az életemben, valószínű fenekestül felforgatná; pedig már kb. 15 éve történt. Sok minden van, amit édesapám mondott és tett értem, most kezdem megérteni, mit is akart vele elérni, tudatni velem.” (34 éves nő)

„Sok hasonlóságot fedeztem fel a mesebeli feleség és a valós életben is előforduló női viselkedés között. A mese nagyon jó és tanulságos és nagyon sok olyan dologra jöttem rá, amibe bele sem gondoltam volna, ha nem ezt a feladatot kapom” (25 éves nő)

„Ugyanolyan fájdalmas, ugyanolyan nehéz a lelepleződés mindkét félnek. Ugyanúgy a Kékszakállnak, és ugyanúgy a lánynak. És nekem is. Mert átvitt értelemben már én is, és nagyon sok nő volt a Kékszakáll felesége, egy nő, akinek a titok megleséséért, nagy árat kellett fizetnie.(41 éves nő)

„Kékszakáll történetét valójában drámapedagógiai órán ismertem meg. Örülök, hogy részt vehettem az előadáson, hiszen olyan ismerettel lettem gazdagabb, amiről eddig nagyon keveset tudtam. A történet a házasságba avat be minket. Amikor fel kell hagyni a mindent tudni akarással, illetve azzal, hogy mindent egyszerre akarjunk megtudni. Ehelyett türelmesnek kell lenni. Mert ha mindent egyszerre akarunk megtudni, akkor a másik bezárkózik és olyan lesz, mint a kő, nem tudunk meg róla semmit. A házasság két ember szövetsége, amelyben felvállaljuk azt, hogy elfogadjuk társunkat olyannak amilyen és azt is vállaljuk, hogy vannak rossz tulajdonságai, és ezzel együtt tudunk és akarunk élni.” (35 éves nő)

„Hogy Judit nem volt méltó a Kékszakáll szerelmére, bizalmára?

Szerintem az volt, méltó volt, de érett, nem volt hozzá. Éretté az embert az élet teszi.

Ki kisebb, ki nagyobb leckét kap. Van, aki tanul belőle, van, aki nem.

Egy valamit azonban biztosan állíthatok, a leckét előbb utóbb mindenki megkapja.” (31 éves nő)

„A lányoknál is voltak ilyen beavatások, esküvőkön az idősebb asszonyok öltöztették a menyasszonyt, és közben egy-egy jó tanáccsal látták el. Ezekről a beavatásokról még a nagymamám mesélt, hogy náluk ez volt a szokás. Ebben a mesében, és az operában is a beavatás az egész történet lényege.” (33 éves nő)

„Hirtelen nőtt fel a legkisebb lány.

- a gyermeki kíváncsiságból,

- (a gyerek szereti eltüntetni a nyomokat, hogy anyuka meg ne lássa csínyteteit,

ha ez nem sikerül, akkor hazudik, ha pedig bántják, akkor fut anyához segítségért.)

Ebből a kisgyerekes viselkedéséből kellett felnőnie, felelősségteljes felnőtt válnia. Ahhoz, hogy ezt a fejlődést meg tudja élni, a benne lévő gyermeknek meg kell halnia – neki pedig felkel nőnie.” (28 éves nő)

„Ebben a műben Judit és minden nő, beleértve magamat is, a kiválasztott, szeretett férfit a lehető legjobban szeretné megismerni. Minden egyes apró részletre kíváncsiak vagyunk, mindent tudni akarunk róla. Tudni akarjuk, hogy mikor, mit érez. Előttünk nem lehetnek titkai. De vajon jó az, ha minden titkát megtudom, minden helyzetben tudom, hogy hogyan cselekedne? Nem biztos. Véleményem szerint egy férfi minél többet mutat meg magából, minél több titkot árul el magáról, annál sebezhetőbbé, unalmassá válik, válhat. Megtanulandó feladat a bennünk lakozó kíváncsiságot megfékezni, a másik embert tiszteletben tartani. Váeljunk felnőtté, tudjuk elismerni a határokat, melyeket kapcsolatainkban őrizniük kell. Amennyiben pedig ez nem sikerül, eljártsszuk kedvesünk bizalmát. Mindenkinek vannak titkos ajtóit, amelyekben nem szívesen enged be senkit. A szuverenitás megőrzésében és a társas kapcsolatban való feloldódás között kell az embernek megtalálnia a kényes egyensúlyt. Ez a boldogság titka.” (37 éves nő)

„Minden embernek vannak olyan belső ajtóit, amelyeket nem szívesen vagy egyáltalán nem akar kinyitni. Az sem mindegy, hogyan akarunk azon bejutni. Lehet erőszakosan, dörömbölve, vagy halk kopogással, türelmesen. Az erőszakos dörömbölésre a válasz elutasítás vagy még inkább bezárkózás. A halk kopogás tisztességes, jó szándékú közeledést, a másik tiszteletben tartását jelzi. Erőszakkal nem érünk el semmit. Erre akkor vagyunk képesek, ha elég érettek vagyunk.” (35 éves nő)

„Miközben Judittal együtt járjuk az utat a titok felfedésében, az élet nagy kérdéseire próbáljuk a válaszokat megtalálni. Judit beavatásán keresztül a mienk, szemlélőké is megtörténik.” (41 éves nő)

Együttérzés a férfivel

„Vannak olyan dolgok, amelyeket nem kell megtudnunk, mert attól kímélni akar minket a párunk, és oka van, ha nem mondja el.” (36 éves nő)

„A vér a férfi lélek fájdalmát jelképezi, megmutatja a kívülállónak, hogy mennyire van tele a lelke bánattal. A vér üzenete lehet, hogy ne bánts, fogadj el engem olyannak, amilyen vagyok, nekem is, mint mindenki másnak vannak hibáim. A múltam az enyém, a jelenem és a jövőm pedig a tiéd.” (47 éves nő)

„Szerintem a legnagyobb problémája a hercegnek az volt, hogy nem tudott megbocsátani. Kékszákáll bizalomra éhes, szeretetre vágyó férfi, de nem tud megbocsátani. Judit fiatal, szerelmes nő, de nem bír ellenállni a kísértésnek.” (39 éves nő)

„A férfi bizalma a nőben szimpatikusabb számomra, amely a feltétel nélküli elfogadást, a megbízhatóságot, a szeretetet, az érzelmi gazdaságot egyaránt sugározza. Kékszákáll egy olyan nőt keres, akiben igazán megbízhat. A bizalom, az őszinteség és a szeretet nagyon fontos egy házasságban.” (41 év)

„Operafilm történetből több tanulságot is levontam. A film nézésekor nem Judittal azonosultam, mint a mesében az asszonnyal. Itt Kékszákállú lett számomra szimpatikusabb, aki szinte már könyörgött feleségének, hogy: „Judit szeress, sose kérdezz!”

Mert lehet, hogy Kékszákáll is elmondott volna mindent a kedvesének, ha kedvese ismeri azt a kódot, ahogy tőle kérdezni lehet.” (34 éves nő)

„Tudom, hogy én vagyok neki a minden, úgy ahogy Kékszákállnak Judit. A rengeteg csalódás után, úgy kapaszkodott belém, mint egy szalmaszálba, úgy ahogy én is őbelé, az új élet reménysugarába. Judit pedig elindult megmenteni. Kékszákáll egyedül elsírt férfikönnyei a 6. ajtó mögött, s az elhunyt asszonyok lelke a 7. ajtó mögött mind-mind sötét fájdalommal teli.” (25 éves nő)

„Lehet a szerelemben a két fél egyenrangú, de az ilyen egyen súly olyan törékeny, hogy szinte nem is létezik: A Kékszákállú herceg félti Juditot a titkától?” (34 éves nő)

„Köszönöm, hogy beavattál a titkaidba, de a többi ajtó maradjon zárva! Bízom benned anélkül is, hogy minden ajtót kinyitnál, mert tudom, hogy semmi nem vár mögöttük, ami ellenem lenne.” (39 éves nő)

Egy magasabb erkölcsiségű értékrend és nőkép megjelenése a mesében

„Az, amit az ember elkövet, az kitörölhetetlen az ember életéből! Minden nyomot hagy, mindent megpecsétel! Ha valaki el akarja fojtani azt, amit átélt, és nem mer szembenézni a problémájával, ha valaki nem meri vállalni azt, amit elkövetett, az ugyanígy nyomot hagy az ő lelkében, és életében, mint amilyen nyomot hagy a vér a vele érintkező tárgyakon.”

„Van az életben, ami nem vásárolható meg! Én még hiszek abban, hogy ezek a tiszta érzések.” (55 éves nő)

„A legmélyebb üzenete a mesének és türelemre, szeretetre, igazságmondásra tanít minket.” (36 éves nő)

„A kulcs a bizalom, a becsület próbája volt, ezt a próbát a lány nem állta ki... A vér jelképezi a bűnt, amit elkövetett. Nagyon kedvelem az ilyen „elmélkedős” tantárgyakat igazán köszönöm azt a „szellemi élményt” amit átélhettem a dolgozat megírása során.” (41 éves nő)

„Végül is megértettem, hogy az felnőtt ember,

– aki tudja, bűneit mindhalálig cipelni kell, nem rakhatja át senki más vállára,

– aki mindezt lázadás nélkül elfogadja,

– s aki mégsem rémül meg, és csak azért is mer játszani a világgal és önmagával.”

„Engem nem is igazán Kékszakáll személyisége vonz, hanem Judit árulása taszít. Az opera „meséje” engem arra tanított: nem éri meg semmi azt, hogy társam bizalmát elveszítssem. A kapcsolataink során pedig rendkívül fontos lenne, hogy eljussunk a bizalom, a felelősségvállalás, a megbánás, és a megbocsátás magaslataira.

Vagyis: megtanul-e, megért-e valamit Judit, eljut-e egy minőségileg magasabb fokra?” (36 éves nő)

„Ha gyermek lennék, habozás nélkül Judittal, vagy a neki segítő testvérekkel azonosulnék, hisz a mese őket állítja be pozitív hősnek, de én nem tartom Juditot tisztességesnek. Akkor is hazudott, nem vállalta tettéért a felelősséget. Gyermek módjára igyekezett takargatni bűneit, letagadni azokat. Ártatlan gyermekből bűnös nő vált, aki „terheit” élete végéig hordozhatta. (43 éves nő)

„Mi, nők mennyire nem bírjuk elviselni a titkokat. Miközben kikutatjuk szerelmünk apró titkait, méltatlanná válunk arra. Nem mérjük fel azt a lehetőséget sem, hogy a férfiak másképp fejezik ki érzelmeiket, másként gondolkodnak rólunk, kapcsolatukról. Elvárják, hogy ha őszintén szeretnek bennünket, fogadjuk el őket olyannak, amilyenek. Ne akarjuk őket

megváltoztatni, mert így szerelmüket elveszíthetjük. Kékszakáll is erre figyelmezteti Juditot, de hiába.

Amikor nem vesszük figyelembe a két nem közti különbséget, tulajdonképpen nem hagyunk időt arra, hogy megértsük, és tiszteletben tartsuk egymást.” (48 éves nő)

„A főszereplő, a kíváncsiságán uralkodni nem tudó asszony figurájával azonosulok leginkább. Úgy érzem, hogy az ő személye a mese által kirajzolódott tulajdonságai, élethelyzete mutatja meg melyek a mai kor emberének, pozitív elveket nem tisztelő magatartásai. Mi magunk ugyanazok az elesett és tanácstalan asszonyok vagyunk. Elég a munkahely megtartása érdekében a megalázkodásra gondolnunk. Nem beszélve gyermekeink érdekében „elkövetett” kis bűneinkről... Közben sokszor magunkba szállunk, hogy nem így kellene.”(41 éves nő)

„A Kékszakáll vára minden férfi lélek vára... S csak rajtam, nőn, minden Juditon áll vagy bukik mivé lesz a férfi lelke mellettem, az én karjaim közt.” (36 év)

„Hosszú éveken át, mondhatni egész ifjúkoromban „Juditként” viselkedtem. Ennek persze, meg is adtam az árát, akárcsak Ő. De mit is tettünk mi ketten? Kitartóan, sőt mondhatni erőszakosan törekedtünk arra, hogy a választott férfit kisajátítsuk. Lelkének minden rejtett zugát, a legféltettebb titkait, a múltját, minden gondolatát tudni akartuk. És mi az, ami a legelérhetlenebb számunkra a jelenben? Hát a múlt! Akárcsak Judit, én is tudni akartam mindent, kerül, amibe kerül... Ez egy darabig ment is... Ám a legféltettebb, tiltott hetedik ajtó feszegetésekor törvényszerűen megtörtént az, amit csak mai ésszel tudok megérteni.

Ott maradtam, akárcsak Judit: egyedül, kezemben a lemoshatatlan, véres kulccsal.”(39 éves nő)

A hallgatók vallomásainak összegzése

A vallomásokból egyértelműen kiderül, hogy a hallgatók beavatási, érési útként élték meg – Judittal együtt – az ajtók felnyitását. Mindezt a saját, személyes életükre vonatkoztatva is értelmezték.

Érzik, értik a titok, a házassági tabu szentségét. Mindegyik dolgozatban megjelenik az az értékrend, amely a fenti világot képviseli. Ezen érték mintaként jelenik meg.

Még a Kékszakáll-történet mesei elemzésében is – amelyben pedig Kékszakállról, mint ragadozóról beszélnek a tanulmányok – megjelenik az adott szó értéke, amennyiben pedig vétenek ellene, a büntetés elfogadása.

Mindezekben a hallgatók saját gyengeségükre ismertek, és megtanulandó próbatételként értelmezték a beavatás útját.

Összességében az elemzett munkák mindegyikében megjelenik egy felsőbbrendű nőkép. Egy olyan nőkép, amely jelen van meséinkben is. Pl. „...mindegyik ajtók felnyithatsz, de ezt az egyet nem, senkinek nem szólhatsz arról, hogy mit láttál, mert ha megszeged ígéretedet, örökre elveszítesz...” stb.

A házassági tabu ellen vétő asszonyoknak a próbákkal teli érési utat kell megjárniuk.

A hallgatók mindezt felismerték és a dolgozatok a bizonyítékai annak, hogy a megszerzett tudást igyekeznek beépíteni társas kapcsolataik védelmébe.

Mindegyik dolgozat őriz egy mély, lelkünkben őrzött értékrendet, olyan értékrendet, melyért útra kelhet meséink legkisebbik királyfia.

A nők lelkük mélyén őriznek egy olyan asszonyképet, amely nem legyőzendő ellenségként, hanem megértendő társként tekint a férfira.

A dolgozatokból az is kiderül, hogy már mindannyian álltak „Juditként” a 7. ajtó fogságában.

A vallomásokból az is kiderül, hogy a felnőtteknek is szükségük van a megerősítésre, hogy legalább „ne normalizálják az abnormálist” és őrizni tudják belső erőiket.

Szükségük van a lelki egészségük védelmére, a női intuíciójuk megőrzésére.

Ezeknek az értékeknek pedig valóban bölcs őrzőik meséink, és mítoszaink, mint ahogy azt a disszertáció elején állítottam.

Ezen értékek bizonyítékai a hallgatói vallomások is. A fenti képességek és érzékenység birtokában tudnak majd igazán a gyengébbek és az elesettek felé fordulni.

Az óvónői, illetve a szociálpedagógusi pályán különös fontosságúak ezek a képességek, mert ez a képesség az, melynek segítségével elviselhetővé tudják tenni az óvodás gyerekeknek az anya távollétét, a segítő pályákon pedig enyhíteni tudják az emberi szenvedést.

Olyan értékeket tudnak visszacsempészni a mindennapok világába, melyek szükségesek ahhoz, hogy bízni tudjanak önmagunkban és egymásban is, a szenvedések, a próbák viszontagsága ellenére is képesek legyenek megőrizni a hitet és a reményt.

E nélkül az érzékenység és szilárd erkölcsi védelem nélkül minden ismeretátadás fogyatékos és embertelen, mert ezen fogyatékoságok, illetve a fenti értékek hiánya a legtöbb emberi szenvedés forrása.

Mindezen értékek hiánya aláássa a bizalmat, a bizalom hiánya pedig az emberi kapcsolatokat teszi tönkre, a kapcsolatok hiányában pedig sebezhetőbbé és kiszolgáltatottabbá válunk. Az egymás ellen kijátszott emberekkel pedig bármi megtehető.

„A felnőtté váláshoz szükséges nemi szerepek korszerű újraértékelése és pedagógiai újrafogalmazása egész Európa számára egyike a legsürgetőbb társadalmi tennivalóknak” – írja könyvében Falvy Károly.⁵¹ Hogy ezt az újraértékelést megtehesük, ebben lehet segítségünkre a mesék és mítoszok időtlen bölcsessége, érthető és tiszta nyelve, biztos és szilárd erkölcsi üzenete. A szív még nyitott az ősi tanítás befogadására.

⁵¹ Falvy Károly (2006): Nagyboldogasszony. Női szerepkör a magyar ősvallás tükrében. 440. p.

„A szerelem, a szeretet problémája az emberiség nagy szenvedései közé tartozik, és senkinek sem kellene szégyellnie azt a tényt, hogy megfizeti a maga adóját érte.”⁵²

5. Összegzés – Zárógondolatok

Lelki egészségünk megőrzése érdekében szükségünk van a múltunk ismeretére, ősi vallásunk Istenasszonya szerepkörének megismerésére. Az istennők példamutató szerepe segítséget adhat abban, hogy jobban megértsük önmagunkat, megőrizzük identitásunkat, és be tudjuk teljesíteni életfeladatunkat, még hozzá elsősorban a személyes kapcsolatok világában.

Az emberiséget leginkább foglalkoztató mítoszok egyike a Kékszakáll-mítosz, nem véletlen, hogy annyi alkotót ihletett meg. Balázs Béla a székely-magyar balladák nyelvében megírt misztériuma teret ad olyan olvasatoknak is, amelyek a nő érési, beavatási útjaként értékelik történetét.

Balázs Béla misztériumjátéka szimbolikus utazás egy szimbolikus világban. Ez a világ rokonságot mutat a mesék világával és nyelvével is. A mesék és mítoszok világa ősi és tiszta nyelv, amely mélyen megszólít bennünket, és belső erőket szabadít fel bennünk, érzékenyebbé téve a mindennapok világának befogadására és megértésére. Ha igaz az, hogy életünk eldől az első öt-hat esztendőben, ha igaz, az hogy a családon belüli kapcsolatok érzelmi, erkölcsi értékek ereje, biztonsága, vagy annak hiánya elkíséri egész életünket, és ha igaz az, hogy az identitás hiánya a múlt nélküliség kultusza gyökértelessé tesz bennünket és magányossá, akkor meg kell keresnünk a világjobbító kapaszkodókat. Hangsúlyozottan szükség lenne a fenti képességekre a segítő pályákon, fontos lenne olyan életkorban, amikor még alakítható az ember. Olyan életkorban, ami megelőzi a nők életében a párválasztást és gyermekvállalást. Mindezen értékekre való figyelem ráirányítás élmény és ismeretátadás útján bekapcsolható a felsőoktatási képzés anyagába is.

A „**Megváltó-típusú**” mesék és mítoszok segíthetnek bennünket a problémák felismerésében és kezelésében. Megváltás nincs áldozathozatal nélkül, és valódi kapcsolat sincs. Ez az áldozathozatal hiányzik a Kékszakáll-mítoszból.

Maga a mítosz pedig a meddő párkapcsolat mítosza. A titok szentsége ellen nem véthetünk.

⁵² Jung, C. G. (1995): Az apáról, anyáról és a gyermekről. Budapest: Kossuth Kiadó.

A nem a megfelelő időben, és a nem megfelelő módon kinyitott ajtók végzeté mindannyiunkat kísért.

Nem véletlen, hogy a mesék és mítoszok asszonyainak avatási útja, a türelem, a kivárá, a kitartás útja is.

Ebben a sokszor passzívnak látszó küzdelemben hatalmas erő van és végtelen bölcsesség.

Jelenünk kiragadja az embert az „Egészből”. A szétszakított, a félelemmel, szorongással, önzéssel teli emberrel pedig minden megtehető.

A nő életfeladata, hogy segítővé tudjon válni mások számára, de mi van akkor,

– ha éretlen marad,

– ha magányos, kiszolgáltatott, és nem érzi magát biztonságban,

– ha boldogtalan, és ennek fájalmát nem képes oldani?

Az ember élete, jelleme, viszonyulása a világhoz, a legkorábbi, a családban kapott, szerzett, átélt élmények alapján formálódik, és ez határozza meg későbbi kapcsolatait is.

„A fiúk sorsa az anyák kezében van”. Ebbe a mikro-világba (amilyen a család) sajátos szűrőn érkezik a kinti világ. Rengeteg minden múlik ezen a szoros és szűk világon. A későbbi, a megélhető és megélt életünk.

Nem mindegy, milyen az asszonyok hite, ereje, szeretete, viszonya a kinti világhoz, a közvetlen környezetéhez, a saját testéhez, lelkéhez.

A nők az első vértől az utolsóig kísérői életünknek. Érdemes tehát erkölcsi érzéküket és lelki egészségüket is komolyan venni. (Nemcsak a narancsbőr megszüntetésének, vagy a ráncok eltüntetésének kérdését.)

– Hol vannak a serdülő lányok útkeresései mögött a támaszt nyújtó anyák?

– Hol van az öregedés méltósága, az idős ember életbölcsessége, tapasztalata?

– Hova tűnt a végső eltávozás kultúrája?

Nehéz megőrizni belső természetünk erejét, józanságát és egészségét. Ha sokáig terhel minket a beteg környezet, egy idő után – pusztán túlélési ösztönből – normalizáljuk az abnormálist.

A sérült nő és asszonykép veszély a világra. Ó annyi módon lehet a lélek bőrét elveszíteni, ahány nő él a világon!

Elveszíthetjük lelkünk védőburkát, ha nem teszünk, nem szólunk semmit, ha úgy teszünk, mintha mások kimeríthetetlen forrása lennénk. Kiszáradt lélekkel pedig nem sok hasznára vagyunk másoknak.

„Minél nyíltabb és pornografikusabb a hétköznapi erotikus kultúra: újságstandok, óriásplakát, szatellit, média, kereskedelmi adók, a mindennapi élet láthatárát lefedő vizuális kulisszák – annál gyengébb és erőtlenebb a valódi kapcsolat férfi és nő között.”⁵³

A bizalom meghatározó az anya-gyerek kapcsolatban, és ugyanilyen meghatározó – kulcsfontosságú – a férfi-nő kapcsolatában is. Mert bizalom hiányában nem köttetnek szövetségek, igazi barátságok, tartós kapcsolatok.

Bizalom nélkül magunkra maradunk,

„...és mindig éjjel lesz már,

éjjel, éjjel....”

A nő életfeladata, hogy megélje és megértse a társadalomban betöltendő valódi szerepét.

Feladata, hogy enyhítője legyen az emberi szenvedéseknek, feladata, hogy védelmezője legyen az életnek.

Eliade szerint **a mesék hallgatói akarva-akaratlan részt vesznek egy beavatási szertartáson.**⁵⁴ **Beavatási út a Kékszakáll mese és mítosz is, a női lélek beavatási útja.** Fájdalmas út ez, de közben a nő megtanulja a legfontosabbat, és megéri önmagában a leglényegesebbet - **az anyai női minőséget.**

⁵³ Baji Lázár Imre (2003): „Mária felejtés”. Kortárs Irodalmi és Kritikai Folyóirat.

⁵⁴ Boldizsár Ildikó: *Mesepoétika* c. művében idézi Eliade-t

Kezek

6. Irodalomjegyzék

Balázs Béla (1982):

Napló Budapest: Magvető

Bálint Péter (szerk. 2004):

Közelítések a meséhez (a mese értelmezhetőségei). Debrecen: DIDAKT Kiadó.

Benedek Elek (1989):

Magyar mese és mondavilág III. A tűzmadár. Móra Kiadó.

Boldizsár Ildikó (2004):

Mesepoétika. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Boldizsár Ildikó: (2005)

Varázslás és fogyókúra. Budapest: DIDAKT Kiadó.

Bónis Ferenc (1972):

Bartók Béla. Budapest: Zeneműkiadó.

Bachofen, J.J.:(1978)

A mítosz és az ősi társadalom. Budapest, Gondolat.

Bagdy Emőke-Telkes József (1988):

Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. Budapest: Tankönyvkiadó.

Bálint Sándor:

Ünnepi Kalendárium. A Mária ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából 1-2. köt. Budapest, 1977, Szent István Társulat.

Bálint Sándor – Barna Gábor (1994):

Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza. Budapest: Szent István Társulat.

Benedek Elek (1898):

A magyar nép múltja és jelene. Budapest: Athaeneum.

Bernáth Béla (1981):

A magyar népköltés szerelmi szimbolikája. Előmunkálatok a Magyarság néprajzához. 9.köt. Budapest, MTA Néprajzi Kutatócsoport.

Bettelheim, Bruno (1988):

A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Budapest: Gondolat.

Bolen, Jean Shinoda (1997):

Bennünk élő istennők. Self Help sorozat

- Bolton, Gavin (1993):
A tanítási dráma elmélete. Színházi füzetek V. Bp. MTMK.
- Borbély Károly:
Nagyboldogasszonyunk ünnepei. *Ethnographia* XXIII. (1912)
- Estes, Clarissa Pinkola, Ph.D. (1996):
Farkasokkal futó asszonyok I-II. Budapest: Édesvíz Kiadó.
- Csermely Péter (2005):
Hálózatok sejtjeinkben és körülöttünk. (www.mindentudás.hu csermely.html)
- Daczó Árpád (1998):
Csíksomlyó: A Székelyföld Rómája. *Székely útkereső Irodalmi és Művelődési Folyóirat* Kiadása.
- Daczó Árpád P. (1992):
Népünk hitvilága. Kolozsvár (Cluj): A szerző kiadása.
- Daczó Árpád (2000)
Csíksomlyó titka / Mária –tisztelet a néphagyományban. Csíkszereda: Pallas-Akadémia.
- Diószegi Vilmos (szerk.) (1971):
Az ősi magyar hitvilág. Budapest: Gondolat.
- Diószegi Vilmos:
A honfoglaló magyarság hitvilágának történeti rétegei. A Világfa. In: Népi Kultúra – Népi Társadalom. I-III.
- Dömötör Tekla (1974):
A népszokások költészete. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Dömötör Tekla (1979):
Naptári ünnepek – népi színjátszás, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Duró Győző – Nánay István (szerk.) (1993):
Dramaturgiai olvasókönyv. Budapest: MTMK.
- Eliade, Mircea (1987):
A szent és a profán. A vallási lényegről. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Eliade, Mircea (1998):
Az örök visszatérés mítosza. Budapest: Európa Kiadó.
- Eliade, Mircea (1999):
Misztikus születések. Budapest: Európa Könyvkiadó.

- Efrosz, Anatolij (1984):
Szerelmem, a próba (NPI., 1981). Mestersége: rendező NPI.
- Erdélyi Zsuzsanna (1976):
Hegyet hábék, lőtőt lépék. Archaikus Népi Imádságok. Budapest: Magvető Kiadó.
- Falvay Károly (2001):
Boldogasszony (A női szerep a magyar hitvilág tükrében). Tertia Kiadó.
- Falvay Károly (1993):
Ritmikus mozgás – énekes játék. Budapest: Országos Pedagógiai Intézet és a szerző kiadása.
- Falvay Károly:
Bevezető hagyományos gyermekjátékainak értelmezéséhez. *Óvodai Nevelés*, 1995/4,5,6,7,8.
- Falvay Károly (2006):
Nagyboldogasszony. Női szerepkör a magyar ősvallás tükrében. Budapest: Püski Kiadó.
- Fejős Zoltán (1979):
Az átmeneti Rítusok. Ethnographia XC.
- Franz von Marie-Louise (1998):
Archetipusos minták a mesében. Budapest: Édesvíz Kiadó.
- Franz von Marie-Louise (1995):
Női mesealakok. Budapest: Európa Kiadó.
- Franz von Marie-Louise (1998):
Az árnyék és a gonosz c. mesében. Budapest: Európa könyvkiadó.
- Frazer, J. (1965):
Az Aranyág. Budapest: Gondolat.
- Gabnai Katalin (1999):
Drámajátékok (Bevezető a drámapedagógiába) Budapest: Helikon Kiadó.
- Géher István (1991):
Shakespeare-olvasókönyv. Cserépfalvi-Szépirodalmi Kiadó.
- Craig, Gordon:
Hitvallás a színházról (Szính.Int., 1963) Új színház felé (Szính.Int., 1963)
- Hamvas Béla (1998):
A bor filozófiája – Az öt géniusz. Életünk Könyvek.

Hankiss Elemér (2002):

Az emberi kaland. Budapest: Helikon Kiadó.

Hevesi Sándor (1965):

A drámaírás iskolája (Gondolat, 1961) Az előadás, a színjátszás, a rendezés művészete
Budapest: Gondolat Kiadó.

Híves László (1982):

Dramaturgiai jegyzeteimből (64-72. p.). Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.

Dr. Horváthné Fülep Éva (szerk.) (1995):

Bábjáték. Hajdúböszörmény

Hoppál Mihály & Jankovics Marcell & Nagy András & Szemadám György (1994):

Jelképtár. Helikon Kiadó.

Hoppál Mihály (1982):

Fejfáink keleti hátteréhez. In: Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához. 10. köt.
Budapest: MTA Néprajzi Kutatócsoport.

Hoppál Mihály (1987):

A szerelem kertjében. Erotikus jelképek a művészetben. Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

Hoppál Mihály (1994):

Sámánok, lelkek, jelképek. Budapest: Helikon.

„Hüvelykujjam almafa”. Versek, mesék, játékok, feladatok óvodásoknak – kisiskolásoknak.

Budapest: Tárogató Kiadó. 1994

Jankovics Marcell (1987):

A fa mitológiája. Debrecen: Csokonai Kiadó.

Jankovics Marcell (1987):

A Nap könyve. Debrecen: Csokonai Kiadó.

Jankovics Marcell (1997):

Jelkép-kalendárium. Debrecen: Csokonai Kiadó.

Jung, C. G. (1993):

Az ember és szimbólumai. Göncöl Kiadó.

Jung, C. G. (1997)

Gondolatok az életről és a halálról. Budapest: Kossuth Kiadó.

Jung, C. G. (1995):

Gondolatok az apáról, az anyáról és a gyermekről. Budapest: Kossuth Kiadó.

Jung, C. G. (1993):

Aion. Adalékok a mély-én jelképességéhez. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Jung, C. G. (1993):
Az ember és szimbólumai. Budapest: Göncöl Kiadó.
- Jung, C. G. (1946):
Föld és Lélek. Budapest: Egyetemi Nyomda.
- Kaposi László (szerk.) (1995):
Drámapedagógiai olvasókönyv. Budapest: MTMK.
- Kaposi László (szerk.) (1995):
Színház és dráma a tanításban TIE
Színház füzetek VIII. Budapest: MTMK.
- Kast, Verena (2002):
Férfi és nő a mesében (lélektani elemzések). Euro Advice.
- Kálmány Lajos:
Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. In: Diószegi Vilmos (szerk.): *Az ősi magyar hitvilág*. (Eredeti megjelenés: Budapest: Magyar Tudományos Akadémia 1885.)
- Kenessey Béla (1894):
A Biblia női alakjai. Budapest, Impresszum Kiadó.
- Kerényi Ferenc (szerk.) (1990):
Magyar színháztörténet 1790-1873. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kerényi Károly (1977):
Görög mitológia. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kolbenschlag Madonna (1999):
Búcsúcsók Csipkerózsikának. Debrecen: Csokonai Kiadó.
- Kallós Zoltán:
Balladák könyve. Molnár Anna, az elcsalt feleség / IX.
- Lorenz, Konrád (1988):
A civilizált emberiség nyolc halálos bűne. IKVA Kiadó.
- Kós Lajos (1967):
A bábszínház technikája (Szcenika I.) Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.
- Kós Lajos (1969):
A bábszínház technikája (Szcenika II.) Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.
- Kós Lajos (1972):
A bábszínház technikája (Szcenika III.) Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.

Kós Lajos (1977):

A bábszínház technikája (Szcenika IV.) Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.

Kós Lajos & Németh Antal & Dr. Ónódi Lehel & Raffai Anna & Szokolai Béla (1995):

A bábjátszás Magyarországon. Budapest: „Művelt Nép” Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó.

Kroó György (1962):

Bartók színpadi művei. Budapest: Zeneműkiadó.

Kroó György (1966):

Muzsikáló zenetörténet III. Budapest: Gondolat Kiadó.

Kroó György (1971):

Bartók Kalauz. (A Kékszakállú herceg vára)

Kroó György (1979):

A kékszakállú herceg vára. Budapest: Zeneműkiadó.

Kucsara Júlia (2005):

Gyöngyszín Ilona. Óvodapedagógus záródolgozat, Konzulens tanár: Józsa Éva

Küllös Imola (szerk.) (1999):

Hagyományos női szerepek. Nők a populáris kultúrában és a folklórban. Budapest: Magyar Néprajzi Társaság – Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselési Titkársága.

László Gyula (1982):

Őstörténetünk. Budapest: Tankönyvkiadó.

Lenkefi Konrád (1985):

Bábkészítés. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó.

Lorenz, Konrad (1988):

A civilizált emberiség nyolc halálos bűne. Ikva Kiadó.

Lükő Gábor (1942):

A magyar lélek formái. Budapest: Exodus. (reprint: Pannónia Könyvek, Pécs, 1987)

Mead, Margaret (2003):

Férfi és nő. Budapest: Osiris Kiadó.

Mérei Ferenc (é.n.):

„... vett a füvektől édes illatot.” Művészetpszichológia. Budapest: Múzsák Könyvkiadó.

- Molnár V. József (2002):
„Nem én segítök...” Főnix Könyvek.
- Molnár V. József (2001):
Az emberélet szentsége. Debrecen: Főnix Könyvek.
- Molnár V. József (1995):
Egészség. Pécs: Melius Alapítvány.
- Molnár V. József (2001):
Hétboldogasszony. Debrecen.
- Molnár V. József (1994-2001):
Örökség. Válogatott Tanulmányok, 1994-2001.
- Nánay István (szerk.) (1983):
A színésznevelés breviáriuma. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó.
- Neelands, Jonathan (1999):
Dráma a tanulás szolgálatában. Színházi füzetek.
- Németh Antal (1990):
Új színházat! Tanulmányok, „Múzsák”
- Óhidi Lehel:
A bábmozgatás iskolája I.
- Ortutay Gyula (szerk.) (1977-1982):
Magyar néprajzi lexikon. 1-5 köt. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Passuth Krisztina (1984):
Koós Iván (Műterem sorozat). Budapest: Corvina Kiadó.
- Pál Ibolya (2003):
Az őranya és a hét Boldogasszony (egy gyermekrajz tükrében). Debrecen.
- Polcz Alaine (1996):
A rend és a rendetlenség. Budapest: Pont Kiadó.
- Pór Anna (1974):
Balog István és a 19. század elejének népies színhátéka. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Pór Anna (1967):

Egy elfelejtett műfaj (a magyar színjátszók tablói a XIX. század első felében)

Révai Lexikon. *Gyümölcsoltó Boldogasszony* (szócikk). Budapest: 1911.

Róheim Géza (1913):

Kedd asszonya. Ethnographia XXIV.

Steklács János (szerk) (2002):

Mese és Mitoszelméleti szöveggyűjtemény. Kecskemét.

Szabó György (1973):

Mediterrán mítoszok és mondák. In: *Mitológiai kislexikon*, Bukarest: Kriterion Kiadó.

Szabó Judit (é.n.):

Sophia – A női bölcsesség. Printer Art Kft.

Szophoklész:

Elektra, Oidipus király, Antigoné. Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

Sztanyiszlavszkij (1962):

Új ösvényeken. Budapest: Színházi Intézet.

Sztanyiszlavszkij (1988):

A színész munkája. Budapest: Gondolat Kiadó.

Szücs Tibor:(1985)

Ballada és szintézis a Kékszakállú- misztériumban

Magyar Nyelvőr I. 24-35.

Takács György (2002):

Babba Mária. Debrecen. „Főnix” Könyvek.

Tarbay Ede (1980):

A bábjáték dramaturgiája (A BÁBJÁTÉK I. 9-16. p.) Budapest: Népművelési

Propaganda iroda.

Dethlefsen, Thorwald (1997):

Oidipusz, a talány megfejtője. Budapest: Magyar Könyvkiadó.

Till Géza:

Opera. Budapest: Zeneműkiadó.

Tolnai Mária (1999):

Dráma és nevelés. Korona Kiadó.

Tömöri Márta (szerk.) (1990):

Ember és báb (Bábszínházak, műhelyek, kísérletek) Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó.

Tunyogi Erzsébet (1956):

A gyógyító játék. Pannon Kiadó.

Újfalussy József (1976):

Bartók Béla. Budapest: Gondolat Kiadó.

Vanyó László (1997):

Az ókeresztény művészet szimbólumai. Budapest: Jel Kiadó.

Vámos Ferenc (1943):

Kozmosz a magyar mesében. A térelképzelés. Kecskemét: Hírlapkiadó.

Vekerdy Tamás (1995):

A színész hatás eszközei. Zeámi mester művei szerint. Ursa Minor Könyvek.

Viski Károly (1939):

A magyar jelleg a néprajz tükrében. In: *Mi a magyar?* Szerk. Szekfű Gyula. Budapest: Magyar Szemle Társaság.

Vízvári László (1985):

Az árnyjáték technikájáról. Bábjátékos Kiskönyvtár 83. (Karagöz az árnyszínpadon) 55-71. p. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó.

Vízvári László (1982):

Újszerű árnyjátékhatások. Színháztechnikai Fórum, 9. évf. március, 24-25. p.

Voigt Vilmos (1998):

A magyar ősvallás. Ethnographia.

Volly István(1982):

Karácsonyi és Mária énekek. Budapest: Szent István Társulat.

Mellékletek

Balázs Béla: A kékszakállú herceg vára (Misztérium játék 1911)

A regös prológusa

Haj regő rejtem
Hová, hová rejtsem
Hol volt, hol nem: kint-e vagy bent?
Régi rege, haj mit jelent
Urak, asszonyosságok?

Ím, szólal az ének,
Ti néztek, én nézlek.
Szemünk pillás függönye fent:
Hol a színpad: kint-e vagy bent,
Urak, asszonyosságok?

Keserves és boldog
Nevezetes dolgok,
Az világ kint haddal tele,
De nem abba halunk bele.
Urak, asszonyosságok.

Nézzük egymást, nézzük,
Regénket regéljük,
KI tudhatja, honnan hozzuk?
Hallgatjuk és csodálkozunk,
Urak, asszonyosságok?

Zene szól, a láng ég,
Kezdődjön a játék.
Szemem pillás függönye fent.
Tapsoljatok majd, ha lement,
Urak, asszonyosságok.
Régi vár, régi már
Az mese, ki róla jár,
Tik is hallgassátok.

A Kékszakállú

Megérkeztünk. Íme lássad:
Ez a Kékszakállú vára.
Nem tündököl, mint atyádé.
Judit, jössz-e még utánam?

Judit

Megyek, megyek Kékszakállú.

Kékszakállú

Elhagytam az apám, anyám,
Elhagytam szép testvérbátyám,
Elhagytam a vőlegényem,
Hogy váradba eljöhessenek.

Kékszakállú! Ha kiúznél,
Küszöbödnél megállanék,
Küszöbödre lefeküdnék.

A Kékszakállú

Most csukódjon be az ajtó.

Judit

Ez a Kékszakállú vára!...
Nincsen ablak! – Nincsen erkély?

A Kékszakállú

Nincsen
Miért jöttél hozzám, Judit?

Judit

Várad nedves falát felszámítom,
Ajakammal szárítom fel!
Hideg kövét melegítem,
A testemmel melegítem!
Ugye szabad, ugye szabad,
Kékszakállú!
Nem lesz sötét a te várad,
Megnyitjuk a falat ketten.
Szél bejárjon, nap besüssön, nap besüssön,
Tündököljön a te várad!

A Kékszakállú

Nem tündököl az én váram

Judit

Gyere, vezess, Kékszakállú,
Mindenhova vezess engem.
Nagy csukott ajtókat látok,
Hét fekete csukott ajtót!
Miért vannak az ajtók csukva?

A Kékszakállú

Hogy ne lásson bele senki

Judit

Nyisd ki, nyisd ki! – Nekem nyisd ki!
Minden ajtó legyen nyitva!
Szél bejárjon, nap besüssön!

A Kékszakállú

Emlékezz rá, milyen hír jár.

Judit

A te várad derüljön fel,
A te várad derüljön fel.
Szegény, sötét, hideg várad!
Nyisd ki! Nyisd ki! Nyisd ki!

Judit

Jaj! Jaj! Mi volt ez?
Mi sóhajtott? Ki sóhajtott?
Kékszakállú! – A te várad!
A te várad! – A te várad!

A Kékszakállú

Félsz-e?

Judit

Óh, a várad felsóhajtott!

A Kékszakállú

Félsz?

Judit

Óh, a várad felsóhajtott!
Gyere, nyissuk – Velem gyere. –
Én akarom kinyitni, én!

Szépen, halkán fogom nyitni
Halkán, puhán, halkán.
Kékszakállú, ad a kulcsot,
Add a kulcsot, mert szeretlek!

A Kékszakállú

Áldott a te kezed, Judit.

Judit

Add ide a többi kulcsot!
Add ide a többi kulcsot!
Minden ajtót ki kell nyitni!
Minden ajtót!

A Kékszakállú

Judit, Judit mért akarod?

Judit

Mert szeretlek!

A Kékszakállú

Várom sötét töve reszket,
Nyithatsz, csukhatsz minden ajtót.
Vigyázz, vigyázz a váramra,
Vigyázz, vigyázz miránk, Judit!

Judit

Itt a másik patak, -
Szép fénypatak. Látod, Látod?
Add ide a többi kulcsot!

A Kékszakállú

Vigyázz, vigyázz miránk, Judit!
Látni fogsz, de sohse kérdezz.
Akármit látsz, sohse kérdezz!

Judit

Ki öntözte kertet földjét?

A Kékszakállú

Judit szeress, sohse kérdezz.

A Kékszakállú

Nézd, tündököl az én váram.
Áldott kezed ezt művelte,
Áldott a te kezed, áldott.
Gyere, gyere, tedd szívemre.

Judit

De két ajtó csukva van még.

A Kékszakállú

Legyen csukva a két ajtó.
Teljen dallal az én váram.
Gyere, gyere, csókra várlak!

Judit

Nem akarom, hogy előttem
Csukott ajtóid legyenek!

A Kékszakállú

Az utolsót nem nyitom ki.
Nem nyitom ki.

Judit

Mondd meg nekem Kékszakállú,
Kit szerettél énelőttem?

A Kékszakállú

Te vagy váram fényessége,
Csókolja, csókolj, sohse kérdezz.

Judit

Mondd meg nekem, hogy szeretted?
Szebb volt, mint én? Más volt, mint én?
Mondd el nekem Kékszakállú.

A Kékszakállú

Judit szeress, sohse kérdezz.

Judit

Mondd el nekem Kékszakállú!

A Kékszakállú

Judit szeress, sohse kérdezz.

Judit

Igaz, igaz!

Most én tudni akarom már.

A Kékszakállú

Fogjad... Fogjad...

Itt a hetedik kulcs.

Nyisd ki, Judit, lássad őket.

Ott van mind a régi asszony.

Szépek, szépek, százszor szépek.

Mindig voltak, mindig éltek.

Sok kincsemet ők gyűjtötték,

Virágaim ők öntözték,

Birodalmam növesztették,

Övék minden, minden, minden

Judit

Milyen szépek, milyen dúsak,

Én, jaj , koldus, kopott vagyok

.

A Kékszakállú

Hajnalban az elsőt leltem,

Piros szagos szép hajnalban.

Övé most már minden hajnal,

Övé ezüst koronája,

Övé most már minden hajnal.

Judit

Jaj, szebb nálam, dúsabb nálam!

A Kékszakállú

Másodikat délben leltem,
Néma égő arany délben
Minden dél az övé most már,
Övé nehéz tűzpalástja,
Övé arany koronája,
Minden dél az övé most már.

Judit

Jaj, szebb nálam, dúsabb nálam!
A Kékszakállú
Harmadikat esete leltem,
Békés, bágyadt barna este.
Övé most már minden este,
Övé barna búpalástja,
Övé most már minden este.

Judit

Jaj, szebb nálam, dúsabb nálam.

A Kékszakállú

Negyediket éjjel leltem,

Judit

Kékszakállú megállj, megállj!

A kékszakállú

Csillagos fekete éjjel

Judit

Hallgass, itt vagyok még!

A kékszakállú

Fehér arcod süttött fénnel,
Barna hajad felhőt hajtott,
Tiéd lesz már minden éjjel.
Tied csillagos palástja.

Judit

Kékszakállú nem kell, nem kell!

A Kékszakállú

Tied gyémánt koronája.

Judit

Jaj, jaj, Kékszakállú vedd le!

A Kékszakállú

Tiéd a legdrágább kincsem.

Judit

Jaj, jaj, Kékszakállú vedd le!

A Kékszakállú

Szép vagy, szép vagy, százszor szép vagy.

Te voltál a legszebb asszony, a legszebb asszony!

A Kékszakállú

És mindig is éjjel lesz már...

Éjjel...éjjel...

Charles Perrault: A kékszakállú herceg (Lúdanyó meséi 1697)

A Kékszakállú herceg

Élt egyszer egy hatalmas és gazdag ember; városban palotája, vidéken kastélya volt annak megszámlálhatatlan, s hozzá bőven aranya-ezüstje, bársony-bíbor bútora, aranyos hintója; hanem a szerencsétlennek kék volt a szakáll, s ez olyan félelmetessé, olyan rúttá tette, hogy nem akadt se asszony, se leány, aki el ne futott volna előle.

Nem messze Kékszakáll herceg várától, lakott egy előkelő úrhölgy, s annak volt két szép leánya. Kékszakáll azok közül az egyiknek megkérte a kezét az anyjuktól; hogy melyiket adja neki, azt rábizta az úrhölgyre. Persze a leányoknak sehogyan sem tetszett a dolog, s mindegyik a másikra akarta tolni, mert egyikük sem tudta rászánni magát, hogy olyan emberhez menjen feleségül, akinek kék a szakáll. Ráadásul ennek a Kékszakáll hercegnek már volt néhány felesége, de hogy mi lett velük, arról még csak nem is sejtett senki semmit.

Kékszakáll, hogy megkedveltesse magát velük, anyjukkal, három-négy barátnőjükkal meg néhány környékbeli fiatalemberrel meghívta őket egyik közeli várkastélyába, s ott nyolc egész napot töltöttek. Nyolc napon átsétálgattak, vadásztak, halásztak, ünnepeltek, lakomáztak; aludni egy szemet sem aludtak, s az éjszakákat azzal töltötték, hogy tréfálkoztak egymással; így aztán olyan jól mulattak, hogy a kisebbik leány úgy találta, Kékszakállúnak nem is olyan nagyon kék a szakáll, s alapjában véve egészen rendes ember. Mihelyt hazatértek a kastélyból, megtartották az esküvőt.

Eltelt egy hónap, akkor Kékszakáll azt mondta a feleségének: legalább hat hétre el kell utaznia valami főbenjáró dologban; azalatt az asszony csak mulasson kedvére, hívja meg a barátnőit, s ha jónak látja, költözzenek ki valamelyik vidéki kastélyukba; mindenesetre úgy töltse idejét, ahogy neki legjobban testszik.

- Tessék – mondta neki -, itt a két nagy raktárnak a kulcsa; itt az ünnepi arany és ezüst evőeszközök szekrényének a kulcsa; itt a kincsesládának, emitt meg az ékszeres dobozomnak a kulcsa; és itt van az a kulcs, amelyik a kastélyom valamennyi szobáját nyitja. Ez a kis kulcs pedig azé a kis szobáé, amelyik odalent van a hosszú folyosó végében; mindenhová beléphetsz, kivéve ezt a kis szobát; keményen megtiltom neked, hogy oda benyiss. Ha mégis megtennéd, jaj lesz neked, senki és semmi nem kímélhet meg szörnyűséges haragomtól.

Felesége megígérte neki, hogy úgy tesz, amint meghagyta neki; Kékszakáll pedig megcsókolta őt, kocsijába ült és elhajtattott.

Alig tette ki a lábát a házból, egyszeriben megjelentek ott a fiatalasszony barátnői;

Mert bármilyen kíváncsiak voltak is a kastélyra és gazdagságára, addig, amíg Kékszakáll otthon volt, nem mertek eljönni. Nosza fölkutatták az egész házat, futottak szobáról-szobára, teremről-teremre, sorra végignézték a kamrákat meg a ruhatárat s kékszakáll herceg feleségének szebbnél-szebb köntöseit. Bekukkantottak a raktárba is, elámultak a bútorok szépségén, a süppedős szőnyegeken, a tükrökön és asztalkákon; olyan szép, olyan pompás volt minden, hogy annál szebbet nem is álmodhattak volna. Irigyelték is a fiatalasszony szerencséjét; ő azonban nem sokat adott a dicséreteikre, lelkendezéseikre, mert egyre azon töprengett, egyre azért furdalta a kíváncsiság, vajon mi lehet abban a titokzatos szobában a folyosó végén.

Addig-addig, hogy végül még arról is megfélekedett, hogy nem illik otthagyni a vendégeit; lopva leosont egy rejteklépcsőn, olyan sebbel-lobbal, hogy majd a nyakát szegte siettében. Az ajtó előtt megtorpand, egy-két percig tétovázott; eszébe jutott Kékszakáll szigorú tilalma, s hogy súlyos veszedelem érheti, ha benyit; de kíváncsisága mégiscsak erősebb volt az okosságánál; fogta a parányi kulcsot, bedugta a zárba, és félelemtől remegve kinyitotta az ajtót.

Az első pillanatban nem látott semmit, mert az ablakok zárva voltak; hanem aztán lassankint megszokta szeme a homályt, s ekkor majdhogy föl nem kiáltott rémületében. Mert a padló csupa alvadt vér volt, a fal mellett meg egy-egy oszlophoz kötözve, csupa halott: Kékszakáll herceg valamennyi felesége.

Szegény asszony alig tudott magához térni; rémületében kiejtette kezéből a parányi kulcsot. De aztán mégis összeszedte az erejét, fölvette a kulcsot és fölsietett a szobájába, hogy lecsillapodjék kissé.

Amint kimerülten pihen a kereveten, észreveszi, hogy a kis kulcs csupa vér. Megpróbálta megtörölni, de hiába: a vérfolt maradt. Mosni kezdte, dörgölte, homokkal, kőporral súrolta: hiába, csak rajta éktelenkedett a vér, s ha az egyik felén sikerült eltüntetnie, kiütközött a másikon.

Kékszakáll még aznap este hazaérkezett; azt mondta, útközben levelet kapott, hogy az az ügy, amely miatt útra kelt, időközben eldőlt a javára. Felesége minden tőle telhetőt megtett, hogy örvendezést mutasson, pedig úgy reszketett szegénynek a szíve, hogy majd kiugrott a helyéből.

Másnap kéri tőle Kékszakáll a kulcsokat, s az asszony sorra át is adja néki őket, hanem a keze úgy remegett közben, hogy Kékszakáll egykettőre kitalálta, mi történt a távollétében.

- Hát a kis szoba kulcsa hol van? – kérdezte.
- Bizonyára odafönt felejtettem az asztalomon.
- Hát csak hozd le nyomban.

Mit tehetett egyebet szegény asszony: lehozta, s átadta neki a kulcsot. Kékszakáll forgatja, nézegeti; azt mondja:

- Mitől véres a kulcs?
- Nem tudom – feleli az asszony, de sápadtabb a boldogtalan a halálnál.
- Nem tudod? – kérdezi Kékszakáll. – Hát én tudom! Be akartál menni a kis szobába!

Nos hát, kedvesem, most rögtön bemégy oda és elfoglalod a helyedet azok mellett, akiket odabent láttál.

Felesége térdre esett előtte, sírva-ríva kért bocsánatot tőle, amiért engedetlen volt; a legkeményebb kösziklát is megindította volna könyörgésével; hanem Kékszakállnak a legkeményebb kösziklánál is keményebb volt a szíve.

- Meg kell halnod, még pedig tüstént – mondta komoran.
- Hát, ha mindenképpen meg kell hálnom – szült a felesége sírva - , akkor legalább annyi időt adj, hogy imádkozzam.
- Rendben van – felelte neki Kékszakáll. – Tudod, mennyi egy negyedórának a fele? No hát annyi haladékot adok.

Azzal nagy dérrel-durral elropogott.

Az asszony, ahogy egyedül maradt, titokban magához hívatta a nénjét – mert az éppen vendégségben volt a kastélyban – s így szólt hozzá:

- Édes néném, kérlek szépen, menj föl a toronyba, s nézd meg, közelednek-e már a testvéreim, mert az ígérték, hogy ma meglátogatnak. Amint megpillantod őket, integess nekik, hogy siessenek, ahogyan csak bírnak.

Nénje fölment a toronyba, ő pedig időről-időre fölkiabált neki:

- Édes néném, mit láatsz?
- Csak a napot látom, ahogy csillog – felelte a nénje -, csak a füvet látom, ahogy zöldül.

De odalent máris nagyban ordítozott Kékszakáll, s fente a bárdja élet:

- Gyere tüstént, vagy magam megyek érted!
- Csak még egy percet várj - kiáltotta vissza felesége; s nyomban utána fölszólt a toronyba:
- Édes néném, még mindig nem láatsz semmit?
- Csak a napot látom, ahogy csillog – felelte a nénje -, csak a füvet látom, ahogy zöldül.
- Gyere tüstént, vagy magam megyek érted! – üvöltözte odalent Kékszakáll.

- Megyek, megyek – sóhajtotta szegény asszony, s fölkiáltott a toronyba:
- Édes néném, még mindig nem látsz semmit?
- Nagy porfelhőt látok – felelte a nénje -, errefelé tart.
- A testvéreimet látod?
- Nem a testvéreinket látom, édes húgom, hanem egy juhnyáját.
- Még mindig nem jössz? – toporzékolt odalent Kékszakáll.
- Csak még egy percig várj – szólt a szegény asszony, s fölkiáltott a toronyba:
- Édes néném, még mindig nem látsz semmit?
- Két lovas vitézt látok – felelte a nénje -, errefelé tartanak, de még igen messze vannak.
- Hála Istennek! A testvéreim jönnek! – örvendezett a húga.
- Integetek nekik – mondta a nénje -, ahogy csak tudok, úgy integetek, hogy siessenek.

Odalenn Kékszakáll akkorát rikkantott mérgében, hogy belérendült a ház. Felesége rémülten futott le, lába elé borult, úgy kérlelte; de kékszakáll ellökte őt magától.

- Minden hiába! – kiáltotta. – Meg kell halnod!

Azzal megragadta a hajánál fogva, másik kezével meg a bárdot suhogtatta, hogy azon nyomban levágja a fejét.

Az még egy kurta percnyi haladékot kért; de Kékszakáll azt mondta nagy dühösen:

- Egy szempillantást sem várok tovább! Ajánld Istennek lelkedet...

S magasba lendítette a bárdot...

Ebben a pillanatban olyan hevesen dörömböltek a kapun, hogy kékszakáll meghökkent; aztán betörték az ajtót, s két lovag toppant be; kardot rántottak és Kékszakáll felé rohantak.

Kékszakáll rájuk ismert: feleségének a testvérei voltak, az egyik dragonyos, a másik muskétás. Megijedt tőlük, s menekülni kezdett; hanem azok a nyomába eredtek s utolérték, még mielőtt kionsonhatott volna. Szíven szúrták a kardjukkal úgy, hogy ott nyomban holtan esett össze.

Kékszakállnak nem volt örököse, így aztán a feleségére szállt egész vagyona. Annak egyik részéből az asszony gazdagon kiházasította a nénjét; másik részéből bőségesen ellátta a két testvérét, akik megmentették az életét; a többit megtartotta magának; nem sokkal később férjhez ment egy derék, jószívű emberhez, s azzal aztán olyan boldogan élt, hogy lassanként elfelejtette még azokat a rossz napokat is, amelyeket Kékszakáll kastélyában töltött.

MOLNÁR ANNA

(Az elcsalt feleség, IX.)

Anna, Anna, Molnár Anna,
Molnár Anna ül ablakba,
Köti, köti koszorúját,
Ringatja kicsi fiát.

Arra sétál egy katona.
„Gyere velem, Molnár Anna!”
„Nem mehetek, vitéz ura,
Mert nekem van hitvestársam.

Kicsi fiam a bölcsőbe,
Jámbor tészta tekenyőbe,
Ég a tűz a kemencébe.”

Addig hitta, csalogatta:
„Gyere velem, Molnár Anna,
nekem vagyon hat kőházam,
Hetediket most csinálom.”

Molnár Anna mit gondola,
Katonával elindula.
Mennek, mennek, mendegélnek,
Míg egy nagy erdőbe értek.

Találtak egy burkos fára,
Leültek az árnyékába.
„Molnár Anna, édes kincsem,
Keress egy kicsit fejembe.

Keress egy kicsit fejembe,
Csak fel ne tekints az égre.”
Addig nézett a fejébe,
Míg elaludt az ölébe.

Molnár Anna mit gondola,
Feltekinte a nagy fára,
A nagy fának ágaira
Hat szép leány felakasztva.

Könny szeméből kicsordula.
„mért sírsz, mért sírsz, Molnár Anna?”
„Eszembe jutott kis fiam,
Kicsi fiam, jámbor uram.

Kicsi fiam a bölcsőbe,
Jámbor uram a szőlőbe,
Búza tészta tekenyőbe,
Ég a tűz a kemencébe.”

„Készülj, készülj, Molnár Anna,
Indulj fel a burkos fára!”
„Nem szoktam én fára mászni,
Csak a földön szoktam járni.

Mutass utat, menj előre,
Megtanulom én is tőled.”
A katona elindula,
Éles kardja visszahulla.

„Add fel, add fel, Molnár Anna!”
„Mingyár, mingyár, jó katona.”
Úgy fel hajtá éles kardját.
Ketté csapá gyenge nyakát.

Felöltözött dolmányába,
Visszaindult hazájába.
Ott megállott kapujába,
Bekiáltott udvarára:

„Aluszol-e, jámbor gazda,
Adsz-é szállást éjszakára?”
„Nem adhatok, jó katona,
Elhagyott a feleségem.

Elhagyott a feleségem,
Síró gyermek tűzhelyemen.”
„Attól ugyan adhatsz szállást,
Hallottam én gyermeksírást.

Hallod-e te, jámbor gazda,
Van-é jó bor a faluba?”
„A jó bor az messze van,
A gyermekem kire hagyom?”

Míg a gazda borért jár,
Mit csinálja Molnár Anna,
Kigombolá a dolmányát,
Megszoptatta kicsi fiát.

Hogy az apja megérkezik,
Sírást nem hall, csudálkozik.
„Hallod-e te, jámbor gazda,
Egyet kérdek, felelj arra.

Feleséged, ha még élne,
Élve hozzád haza jönne,
Megszidnád-e megverned-e?
Még éltibe felvetnéd-e?

„Meg se szidnám, meg se verném,
Még éltibe fel sem vetném.”

Aranyosrákos (Aranyosszék), 1969.